

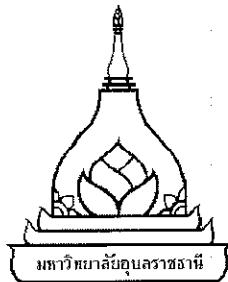
สถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของความเชื่อ พิธีกรรมการไห้วศาว
ในชุมชนหาดส่วนยา อําเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ชารินี่ สวัสดิ์ตระกูล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

พ.ศ. 2552

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

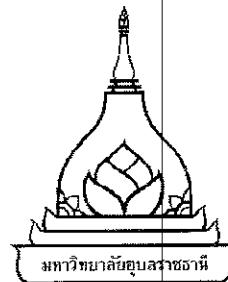

**STATUS, ROLES AND THE EXISTENCE OF BELIEFS AND RITUALS OF
SPIRIT HOUSE AT HAAD SUAN YA COMMUNITY, WARINCHAMRAP
DISTRICT, UBONRATCHATHANI PROVINCE**

CHARINEE SAWATTRAKUL

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
MAJOR IN SOCIAL SCIENCES AND DEVELOPMENT
FACULTY OF LIBERRAL OF ARTS
UBON RATCHATHANI UNIVERSITY
YRAR 2009**

COPYRIGHT OF UBON RATCHATHANI UNIVERSITY

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนา คณะศิลปศาสตร์

เรื่อง สถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของความเชื่อ พิธีกรรมการไหว้ศาลในชุมชนหาดสวนยา

ผู้วิจัย นางสาวชารินทร์ สวัสดิ์ตระกูล

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. กานกวรรณ มะโนรมย์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สมหมาย ชินนาค)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย นิลอดิช)

คณบดี

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อินธิรา ชาเยร์)

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี รับรองแก้ว

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อุทิศ อินทร์ประสิทธิ์)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ปีการศึกษา 2552

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง สถานภาพและบทบาทการดำเนินอย่างของความเชื่อ พิธีกรรมการไหว้ศาลในชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เดิมนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพราะได้รับความช่วยเหลือจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกวรรณ มะโนรมย์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์สมหมาย ชินนาค และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย นิลอดิช กรรมการที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านทั้ง ๓ ต้องใช้ความอดทนต่อความโง่เขลาของศิษย์ในการใช้เวลานานมากในการทำความเข้าใจในประเด็นต่างๆ รวมทั้งได้ให้คำแนะนำ เพิ่มเติม ปรับปรุง ในประเด็นที่ยังอ่อนด้อย และตรวจ แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่งตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อยพร้อมทั้งกระตุ้นให้งานนี้เสร็จทันเวลา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ทั้ง ๓ ท่านด้วยความเคารพอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ในภาควิชาสังคมศาสตร์และการพัฒนาทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ ประสาทวิชาให้จนกระทั่งผู้วิจัยสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้

ขอขอบพระคุณร่างทรง และชาวบ้านชุมชนหาดสวนยา ที่เสียสละเวลาอันมีค่าในการให้สัมภาษณ์ ให้ความรู้ ขอบคุณที่ ฯ น้องฯ สาขาสังคมศาสตร์และการพัฒนา รุ่นที่ ๒ ที่เคยให้คำแนะนำและกำลังใจในการศึกษาวิจัยมาด้วยดีตลอด และทุกๆ ท่านที่ไม่ได้อยู่นามในที่นี้

ขอขอบพระคุณคณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ให้ทุนการศึกษาในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคุณแม่ภัสสราภรณ์ คุณพ่อเจ้าวัฒน์ และนายรุ่งตะวัน เหลาฤทธิ์ คู่ชีวิตที่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจมาโดยตลอด และที่สำคัญที่สุดคือเจ้าตัวน้อยที่กำลังจะถีมตาออกมามาดูโลกภายนอกในอีกไม่กี่สัปดาห์ ที่เป็นแรงผลักดันให้ผู้วิจัยศึกษาในช่วงโถงสุดท้ายนี้

(นางสาวชารินทร์ สวัสดิ์ระถูล)

ผู้วิจัย

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : สถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของความเชื่อ พิธีกรรมการไหว้ศาลในชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

โดย : อาจารนิยม สวัสดิ์ตระกูล

ชื่อปริญญา : ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชา : สังคมศาสตร์และการพัฒนา

ประธานกรรมการที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กนกวรรณ มะโนรมย์

หัวที่สำคัญ : สถานภาพ บทบาท ความเชื่อ พิธีกรรม การดำรงอยู่

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของชุมชนตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทของพิธีกรรมความเชื่อของชุมชน และการดำรงอยู่ของพิธีกรรม ความเชื่อ อันหลากหลาย ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่

ผลการศึกษาพบว่าชาวบ้านได้เข้ามาอาศัยในบริเวณรอบๆ คุดและบุ่งของแม่น้ำมูลเมื่อ 200 ปีมาแล้ว ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ฝั่งตรงข้ามของเมืองอุบลราชธานี สาเหตุเพราะบริเวณดังกล่าวเป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชผักและสัตว์น้ำ ซึ่งกลุ่มที่เข้ามาในยุคแรก ๆ จะเป็นกลุ่มชาวป่า ต่อมาเมื่อชุมชนพัฒนาเป็นชุมชนท่าเรือ ทำให้กลุ่มคนที่มาจากการคุนเคย พินิจมั่งสาหาร เขื่องในบ้านแต่ เข้ามารับจ้างแบกหามสินค้า แเจวเรือรับจ้างให้กับคนในเมืองอุบลราชธานี รวมทั้งมีกลุ่มค้าขาย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2444 ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้านหาดสวนยาอย่างถาวร ปัจจุบันหาดสวนยาอยู่ในความรับผิดชอบของเทศบาลเมืองวารินชำราบ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้างทั่วไปและบางส่วนเป็นข้าราชการ ปัจจุบันของชุมชนที่พับบ่อข่า คือการว่างงาน ครอบครัวแตกแยก เยาวชนและผู้ใช้แรงงานบางกลุ่มยังใช้ยาเสพติด ถนนเป็นหลุม เป็นบ่อ แหล่งน้ำสาธารณะ เช่น กุตเต่า ไม่สามารถใช้ประโยชน์เนื่องจากมีวัชพืชและป่ารก ทั้งนี้ในส่วนของความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสามารถพึงพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ในระดับหนึ่ง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าชุมชนหาดสวนยาจะมีปัญหาดังกล่าว แต่ชุมชนหาดสวนยาลับมีความเชื่อเรื่องการเคารพศาลซึ่งมีมากถึง 5 ศาล โดยมีศาลหลักบ้านเป็นศาลมัก ซึ่งเป็นศาลที่สร้างขึ้นมาพร้อมกับชุมชน ศาลที่สอง ได้แก่ ศาลเจ้าพ่ออุป弘اد เป็นศาลที่ชุมชนให้ความเคารพสูงสุด ชาวบ้านเป็นผู้ตั้งศาลขึ้นที่บริเวณกุตเต่า และมีสถานภาพเป็นศาลป្រៃตาของชุมชน ศาลที่สามคือศาล

เจ้าพ่อผาแดงนางໄไอ໌ ເປັນຄາລເດືອວທີມບຸກຄລກາຍນອກເຂົາມາຮ່ວມເຄາຣພສັກຄະເພຣະເຊື່ອວ່າມີຄວາມ
ສັກດີສິທີ໌ ໂດຍມີນາງສມບູຽນົ້ ຕະກາງ ໄກຍ ເປັນຜູ້ນໍາຄາລເຂົາມາໃນຫຼຸມຫຼນ ຄາລທີ່ໄດ້ແກ່ ຄາລເຈົ້າພ່ອພັນ
ທ້າຍນຮິສິງ໌ແລະຄາລທີ່ທ້າຄືອຄາລເຈົ້າພ່ອຄຣີໄລຄຣີຫຣາຊ ເປັນຄາລສ່ວນບຸກຄລ ເພຣະມີຕະກູດເດືອວທີ່
ນັບດີ້ ຂຶ້ວ ດະກູດຄຣໄຊຍ ຈາກການທີ່ຫຼຸມຫຼນມີຄວາມເຂື່ອເຮື່ອງຄາລທີ່ຫລາກຫລາຍ ເປັນພລມາຈາກຄວາມເຂື່ອ²
ວ່າມີຄວາມສັກດີສິທີ໌ ສາມາຄດລັບນັດຄາລໃນສິ່ງທີ່ປ່ຽນຄານໄດ້ ຈາກການສຶກໝານນີ້ວິເຄຣະທີ່ໄດ້ວ່າ ຄາລ
ທີ່ໜັນດີມີສຕານກາພເປັນເຄື່ອງຍືດໜ່າຍວິຈີຕ ໄຈຂອງຄນໃນຫຼຸມຫຼນ ເປັນສິ່ງເຄຣາພຂອງຫຼຸມຫຼນແລະສາຍ
ຕະກູດ ເປັນກຸງເກີນ໌ແລະຮະບັບສັງຄມທີ່ກຳກັບພຸດທິກຣມທາງສຶກທຣມຂອງຫຼຸມຫຼນ

ນອກຈາກນີ້ຄາລຂັງມີບທນາທຳດັກໆໃນຫຼຸມຫຼນ ຜົ່ງແປ່ງເປັນ 2 ຮະດັບ ຂຶ້ວ ຮະດັບຫຼຸມຫຼນ
ປະກອບດ້ວຍ ຄາລຫລັກບ້ານ ມີບທນາທຳໃນດ້ານກາຮຸ່ນຄຣອງໝາວບ້ານໃຫ້ອຸ່່ຍື່ນເປັນສູງ ຄາລອຸປ່າດ
ເປັນນົ່ອງໝາຍຂອງທ້າວຄຳພົງແລະເປັນຜູ້ມີບຸນຍຸດຸນໃນກາຮ່າງບ້ານແປ່ງເມື່ອງ ແລະຄາລເຈົ້າພ່ອພັນທ້າຍນຮິສິງ໌
ມີບທນາທຳດ້ານກາໄຫ້ພຣແລະປົກປົກຢ້າກຍາວິ້ນຕຣາຍໃນກາຮັດນາທຳແລະເຮື່ອງໂຫຼກກາຕ ສ່ວນຮະດັບ
ເກຣີອຄູາຕີແລະຄຣອບຄຣວ ປະກອບໄປດ້ວຍ ຄາລເຈົ້າພ່ອພັນທ້າຍນຮິສິງ໌ແລະຄາລເຈົ້າພ່ອຄຣີໄລຄຣີຫຣາຊ
ໜີ້ທີ່ 2 ຄາລ ມີບທນາທຳໃນກາຮ່າຍຄຸ້ມຄຣອງລູກຫລານແລະອຳນວຍໃຫ້ເກີດຄວາມສຳເຮົາໃນກາຮັດນາທຳ
ກີນ ຜົ່ງກາຮັດນາທຳທີ່ກຳນົດຈາກຜູ້ຮູ້ ຄວາມເຂື່ອຄວາມຮັກທ້ານຂອງຄຣອບຄຣວແລະຫຼຸມຫຼນ ລວມທີ່ບໍ່ເປັນກາຮັດ
ຄວບຄຸມຄວາມປະພຸດທິຂອງຄນໃນຫຼຸມຫຼນ ທຳໄຫ້ຄວາມເຂື່ອຕ່າງ ຖ້າສາມາຄດດຳຮັງອູ້ໄດ້ຈານທຶນປັງຈຸບັນ

ABSTRACT

TITLE : STATUS, ROLES AND THE EXISTENCE OF BELIEFS AND
RITUALS OF SPIRIT HOUSE AT HAAD SUAN YA COMMUNITY,
WARINCHAMRAP DISTRICT, UBONRATCHATHANI PROVINCE

BY : CHARINEE SAWATTRAKUL

DEGREE : MASTER OF ARTS

MAJOR : SOCIAL SCIENCES AND DEVELOPMENT

CHAIR : ASST.PROF. KANOKWAN MANOROM, Ph.D.

KEYWORDS : STATUS / ROLE / BELIEF / RITUAL / EXISTENCE

The purposes of this research are to study the history and livelihoods of the Haad Suan Ya Community from the past to the present and to examine the status and the roles of the community's beliefs and rituals and the existence of diversity within the beliefs and rituals. Qualitative research methods used for data collection comprised of Interviews, Participant-Observation, and Non-Participant Observation.

The results reveal that the environs of the oxbow lakes and swamps of Mun River have been populated for approximately 200 years. This community is located opposite to the city of Ubon Ratchathani. This area was chosen for the settlement because of the massive size of the Mun River and its plentiful vegetation and aquatic animals. This area was at first inhabited by fishermen. Later on when the community was developed into a port community, people from Don Mod Dang, Phibun Mangsahan, Khuangnai, Baan Tae came to work in the area as goods carriers and gondoliers for people in the city of Ubon Ratchathani. Groups of merchants also traveled to the community. In 1901, Haad Suan Ya Community was officially established. Nowadays, Haad Suan Ya is located in the area of Warinchamrap Town Municipality. The majority of villagers rely on commerce and laboring, while some people are bureaucrats. The problems often found in the community are unemployment, broken families, the use of drugs among youth and some labor groups, ruined and ragged roads, and useless public water resources that are full of weeds such as Kut Tao. In terms of interrelationship, people still maintain reciprocity quite well.

Even though the Haad Suan Ya community is facing the aforementioned problems, it still believes in and respects spirit houses. There are five spirit houses in their community. The first one is *Sao Lak Baan*, the main spirit house, which was built along with the establishment of the village. The second is *San Chao Poh Uppa Haad*, built by the villagers in the area of *Kut Tao*, which is most respected by the community and considered as the community's *San Pu Ta*. The third spirit house is *San Chao Poh Phaa-Daeng* and *Nang Ai* which is the only spirit house that outsiders can come to pay respect and homage to as people believe that it is a sacred and holy spirit house. Mrs. Somboon is the person who brought the spirit house into the village. The forth one is *San Chao Poh Pantainorrasing*. The last one is *San Chao Poh Sivilaisiharaj*, the personal spirit house, which is believed that it is sacred by only one family which is the Sornchai family. People have many different beliefs about spirit houses. They believe that the spirit houses can make their wishes become true. This study suggests that status of spirit houses places trust in people's mind and hold in people's spirit and soul. They are holy and respected images for the community and families from generation to generation. They represent social rules and practices which control the community's moral behaviors.

Moreover, the spirit houses also play a very important role which can be classified into two levels. First, Community Level, this level consists of *San Lak Baan* as its role is to provide people with protection in order to live peacefully, *San Chao Poh Uppa Haad*, as *Chao Poh Uppa Haad*, a benefactor of the community establishment, was *Thao Kam Phong*'s younger brother, and *San Chao Poh Phaa Daeng* and *Nang Ai* with the role of blessing people and protecting people from danger when traveling and also giving them good luck. The other level is Relative and Family Level which is comprised of *San Chao Poh Pantainorrasing* and *San Chao Poh Sivilaisiharaj*. Both of the aforementioned spirit houses' role is to take care of young people and children and affiliate them for their success in making a living and livelihood. According to knowledgeable people, the beliefs and faith of the community and families within the spirit houses, and as it help controls people's behaviors, it leads to the existence of the variety of beliefs as seen in the present time.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัจจุบัน	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	6
1.6 กรอบการศึกษา	7
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา	10
2.2 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	18
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาท	23
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม	26
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	29
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 การศึกษาเอกสาร	34
3.2 ผู้ใช้ข้อมูลหลัก	34
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	35
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล	36
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4 บริบทของชุมชนหาดสวนยา	
4.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน	41
4.1.1 พัฒนาการของชุมชนหาดสวนยาขุคบุกเบิก	41
4.1.2 หาดสวนยาขุคก่อนการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย	43
4.1.3 หาดสวนยาหลังการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย	46
4.2 ชุมชนหาดสวนยาปัจจุบัน	52
4.2.1 การแบ่งเขตของชุมชนในปัจจุบัน	52
4.2.2 อาณาเขตของชุมชน	55
4.2.3 ลักษณะสภาพภูมิประเทศ	55
4.2.4 ลักษณะสภาพภูมิอากาศ	56
4.2.5 การคมนาคม	56
4.2.6 ด้านการเมืองการปกครอง	56
4.2.7 ด้านสาธารณสุข	57
4.2.8 ด้านการศึกษา	58
4.2.9 รายได้ชุมชน	58
4.2.10 ประเพณีและวัฒนธรรม	59
4.2.11 ศาสนาและความเชื่อ	60
4.2.12 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน	61
4.2.13 ทรัพยากรธรรมชาติ	61
4.2.14 สภาพปัจุบันของชุมชน	62
5 บทบาทของความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องศาลดของชุมชนหาดสวนยา	
5.1 สถานภาพของศาลดในชุมชน	65
5.2 ความหลากหลายของความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน	66
5.2.1 ศาลดลักบ้าน	66
5.2.2 ศาลดเจ้าพ่ออุปชาต	67
5.2.3 ศาลดเจ้าพ่อพาเดงนางไ้อิ	68
5.2.4 ศาลดเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์	70

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2.5 ศาลเจ้าพ่อศรีวิไลศรีหาราช	72
5.3 บทบาทของศาลในชีวิตประจำวัน	73
5.3.1 บทบาทของความเชื่อเรื่องศาลระดับชุมชน	73
5.3.1.1 ศาลหลักบ้าน	73
5.3.1.2 ศาลเจ้าพ่ออุปชาต	74
5.3.1.3 ศาลเจ้าพ่อพาเดงนางไอ	76
5.3.2 บทบาทของความเชื่อเรื่องศาลระดับเครือญาติและครอบครัว	81
5.3.2.1 ศาลเจ้าพันท้ายนรสิงห์และเจ้าพ่อศรีวิไลศรีหาราช	81
5.3.3 บทบาทความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ป่าทาง	84
5.4 กลไกการดำเนินอย่างพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องศาล	85
5.4.1 การถ่ายทอด	85
5.4.2 ความเชื่อ ความศรัทธา	86
5.4.3 การควบคุมทางสังคม	86
6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
6.1 สรุปผลการวิจัย	88
6.1.1 ความเป็นมา หลักห窠ผู้คนและความเชื่อ	88
6.1.2 สถานภาพ บทบาท การดำเนินอย่างพิธีกรรมการไหว้ศาล	89
6.1.3 การดำเนินอย่างความเชื่อเรื่องศาล	90
6.2 อภิปรายผล	90
6.3 ข้อเสนอแนะ	93
6.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	93
6.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป	93
เอกสารอ้างอิง	95
ภาคผนวก	
ก ภาพกิจกรรมการไหว้ศาล	101
ข แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง	114
ค รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก	117
ประวัติผู้วิจัย	119

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
4.1 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันของชุมชนหาดสวนยา	48
4.2 ข้อมูลด้านการเงินป่วยภัยในชุมชน	57
4.3 ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่บ่อ – ตาม	62
4.4 สถิติน้ำท่วม ระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2551	63
4.5 สถิติอาชญากรรมภัยในชุมชนหาดสวนยา	63
5.1 ช่วงเวลาของการประกอบพิธีกรรมภัยใน ปีของชุมชนหาดสวนยา	84

สารบัญภาพ

ตารางที่	หน้า
1.1 กรอบการศึกษา	8
4.1 แสดงแผนผังที่ตั้งชุมชนหาดสวนยา	54
5.1 บริเวณที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อพาเดงนางไอ่	77
ก.1 เครื่องคาว-หวาน ในการ เช่น ไหว้ เจ้าพ่อพาเดง นางไอ่	102
ก.2 ผลไม้หลากหลายชนิดที่นำมาถวายเจ้าพ่อพาเดง นางไอ่	103
ก.3 การจัดวางเครื่องเซ่น ไหว้ เจ้าพ่อพาเดง นางไอ่	104
ก.4 ท่านตา (ร่างทรงเจ้าพ่อพาเดง) กำลังประกอบพิธีกรรม	105
ก.5 พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพาเดง นางไอ่	106
ก.6 เครื่องดนตรีในการบรรเลงเพลงในวันประกอบพิธีกรรม	106
ก.7 การปักธงเครื่องเซ่น ไหว้ หลังเสร็จสิ้นพิธีกรรม	107
ก.8 พิธีการนายครี สูญ เพื่อเป็นสิริมงคล	108
ก.9 อ.ไฟฤทธิ์ ตระการไทย รำถวายเจ้าพ่อพาเดง	109
ก.10 ขายน้อย (ร่างทรงเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์) กำลังร่ายรำตามจังหวะดนตรี	110
ก.11 ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพาเดง นางไอ่	111
ก.12 นิมนต์พระมาสวดและฉันเพลที่บ้านยานน้อย คร.ไชย	111
ก.13 พิธีการไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์	112
ก.14 การร้องรำ ทำเพลงต่อหน้าศาลเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์	113

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หลังจากประเทศไทยได้เปลี่ยนจากสังคมแบบดั้งเดิม (traditional agricultural society) มาสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ (modern society) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เน้นการพัฒนาแบบสังคมเมือง ได้ส่งผลกระทบต่อชนบททำให้ระบบโครงสร้างทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วยโดยเฉพาะหากเปรียบเทียบความแตกต่างนั้นจะพบว่า ลักษณะชนบทกับเมืองอัตราการเจริญพัฒนาลดลง พร้อมๆ กับการอพยพไปทำงานในเมือง ประชากรในวัยแรงงานหันหลีภูมิและชายการผลิตในภาคเกษตรลดลง เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตคือ มีการปลูกพืชพานิชย์หลากหลายชนิดแทนข้าว พร้อมทั้งเน้นการใช้ทุนและเทคโนโลยีมากขึ้น มีการกระจายของอุตสาหกรรมและโครงสร้างพื้นฐานสู่ชนบทมากขึ้น การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างเมืองและชนบทแన่นแฟ้นมากขึ้น ด้วยเครื่องข่ายการเคลื่อนย้ายของประชากรซึ่งเชื่อมโยงคน พื้นที่และกิจกรรมเศรษฐกิจเข้าด้วยกัน (สมหมาย ชินนาค, 2548 : 29 - 30)

การพัฒนาความเป็นเมืองดังกล่าวก่อให้เกิดประโยชน์กับคนกลุ่มใหญ่โดยเฉพาะนักธุรกิจและชนชั้นกลางบางกลุ่ม เพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ ที่รัฐเป็นผู้จัดทำอย่างมากขึ้น แต่คนอีกส่วนหนึ่งที่มีจำนวนไม่น้อยกลับคำรงชีวิตอยู่ภายนอกเมืองอย่างยากลำบากและมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่ามาตรฐาน และในระยะหลังเมื่อการพัฒนาเมืองและวิถีชีวิตเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ได้ส่งผลทำให้เกิดที่ดินทำกินไม่เพียงพอต่อสภาพครอบครัวและจำนวนสมาชิกในหมู่บ้านมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจึงต้องอพยพเอาตัวรอดเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ เป็นสาเหตุที่ทำให้ประชารัฐในชนบทมองเห็นว่าเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่นั้นเป็นที่จะให้เป็นสถานที่สำหรับการหารายได้ต่างๆ ได้ดีกว่าในชนบท (สมบูรณ์ มีบุญ, 2543 : 142) ทั้งนี้จากการวิจัยที่ผ่านมาพบว่า การขยายตัวทางเศรษฐกิจของเมืองอย่างรวดเร็ว ได้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมละทิ้งอาชีพเดิม ขายที่ดิน ขายที่ทำกิน แสวงหากำไรในเขตเมือง หรือตามโรงงานห้างร้านบริษัทต่างๆ เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานทางเศรษฐกิจ

ปรากฏการณ์การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจเมืองจึงก่อให้เกิดกลุ่มคนส่วนใหญ่ในชนบทเข้ามารักษาภาระงานเป็นจำนวนมาก กลุ่มคนเหล่านี้ส่วนมากจะมาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกันเพื่อเป็นชุมชนแรงงานมีเป้าหมายวิถีชีวิตเพื่อหารรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยระดับความสัมพันธ์ระหว่างกันในชุมชนกลุ่มแรงงานหรือชุมชนแครอต หากเป็นระดับบ้านเจกจะเป็น

ความสัมพันธ์แบบเพื่อน แต่หากเป็นความสัมพันธ์ระดับชุมชนจะใช้ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี เป็นตัวกำหนด จึงทำให้เกิดความเป็นชุมชนอย่างแรงงานที่สร้างหลักปึกฐานอยู่ในเมืองอย่างถาวร และสืบท่องกันมาเป็นรุ่นแล้วรุ่นเล่า (อคิน รพีพัฒน์, 2542 : 147) นอกจากนี้ภายในชุมชนข้างเป็น แหล่งรวมของคนทำงานทุกระดับ และขณะเดียวกันชุมชนแอดอัคเมืองทนาท่อระบบเศรษฐกิจเมือง คือ ผลิตแรงงานราคากูก สามารถทำได้สารพัด ทำงานที่คนอื่นไม่ทำ เพราะคิดว่าเป็นงานชั้นต่ำ “ คนจนเมือง ” จึงเป็นชนกลุ่มน้อยในเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ไม่มีที่อยู่อาศัยของตนเอง ร่อนเร่ เช้าบ้านหรือเคลื่อนข่ายหาสัล้มแหล่งใหม่เป็นที่พักพิงหลบหนีจากการไล่รื้อ คนกลุ่มนี้ถูกความ เจริญของเมืองผลักดันทำให้พากเขามีแนวโน้มรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนมากขึ้น และเมืองทนาทสำคัญ แน่นอนต่อเศรษฐกิจและสังคมเมือง (สมพงษ์ พัคปุย, 2527 : 112) และพบว่าการก่อเกิดขึ้นและการ เพิ่มจำนวนของชุมชนที่เรียกว่า เป็นชุมชนแอดอัคไม่ได้เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ หากแต่เป็นผลผลิต ของกระบวนการความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมการเมืองหลายประการด้วยกัน ความ สลับซับซ้อนของภาคการผลิตสมัยใหม่ที่เอาแต่ได้ ไม่ยอมรับการอีกด้านหนึ่งของการได้แรงงาน ราคากูกไปใช้ประโยชน์ ผลักภาระหักหมัดให้แก่รัฐ แต่รัฐเซ่นรัฐไทยไม่เคยแยแสกนตัวเล็กๆ ได้ แต่ผูกบทนาทหน้าที่ของตนไว้กับผลประโยชน์จากโครงการต่างๆ นานา จนนำไปสู่การสร้างระบบ ที่ไม่เป็นทางการคุ้นเคยกับระบบหักหายนายที่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นที่อยู่อาศัยที่ไม่เป็นทางการ การค้าขายที่ไม่เป็นทางการ หรือการคุณนาคบสั่งที่ไม่เป็นทางการหักหายนาย ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วน แล้วอยู่ภายใต้ “ ความเป็นชุมชนแอดอัค ” ทั้งสิ้น จนกลายมาเป็น “ พื้นที่ ” ที่น่ารังเกียจของเมือง

งานของ Akin (1975) ที่ศึกษาภูมิคุณในสัล้มแห่งหนึ่งของกรุงเทพฯ พบว่า ภูมิคุณ เหล่านี้แม้ไม่มีความมั่นคงในชีวิตทั้งเรื่องการทำงานหาภินและที่อยู่อาศัย แต่พากเขารักษา ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือมิตรภาพเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำรงอยู่ในสังคม เพื่อสร้าง ความก้าวหน้าและมั่นคงสำหรับตนเอง (อ้างอิงจาก สิริพร สมบูรณ์บูรณ์, 2536 : 4) นอกจากนี้ใน ระยะหลังมีการพัฒนาเมืองและวิกฤติเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ได้ส่งผลทำให้ เกิดที่ดินทำกินไม่เพียงพอต่อสภาพครอบครัวและจำนวนสมาชิกในหมู่บ้านมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจึงต้องอพยพເเอกสารตัวรองเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ เป็นสาเหตุที่ทำให้ประชาชนใน ชนบทมองเห็นว่าเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่นั้นเป็นที่จะใช้เป็นสถานที่อยู่อาศัยในเมือง โขคในเมืองรายได้ต่างๆ ได้ดีกว่าในชนบท (สมบูรณ์ มีบุญ, 2543 : 142)

สิ่งเหล่านี้ทำให้สังคมภายนอกส่วนใหญ่มองชุมชนชนบทที่อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชน เมืองคือ คนไม่มีการศึกษา หรือมีการศึกษาระดับต่ำและที่สำคัญของว่าเป็นกลุ่มคนที่ค้าขาย แรงงานเป็นหลัก ดังนั้นจึงเป็นภาพลักษณ์ที่ถูกผลิตขึ้นของชุมชนขายแรงงาน โดยเชื่อมโยงมาจาก พื้นฐานเดิมค้านวิธีชีวิตการเกษตรใช้แรงงาน และเมื่อเข้ามาอยู่ในพื้นที่ของเมืองก็เป็นกลุ่มคนที่

ค้าขายแรงงานเหมือนกัน ภาพลักษณ์เหล่านี้ได้ถูกสะท้อนและตอกย้ำให้ผู้คนในสังคมเชื่อและเข้าใจ เช่นนี้ อาจมาจากการเผยแพร่จากสื่อมวลชนของสื่อสารมวลชน โดยขาดการมองวิเคราะห์ทั้งระบบ วัฒนธรรมอื่นๆที่เชื่อมร้อยกันไม่ว่าจะเป็น ความเชื่อ ประเพณีต่างๆ ที่สามารถทำหน้าที่ให้เกิดกลุ่ม สัมพันธ์กัน ได้ อย่างเช่นในงานของ Akhil Gupta and James Ferguson (Gupta and Ferguson, 1999a, 1999b; อ้างอิงจาก วาสนา ละ่องปลิว, 2546 : 5) ได้เสนอถึงมุมมองเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับดินแดนหรือพื้นที่ว่าผู้ที่อพยพเหล่านี้ได้สร้างพื้นที่ทางสังคมของตน ผ่านทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะการผสมผสาน (hybridity) ซึ่งงานศึกษาดังกล่าวได้ท้าทายต่อมุมมอง ที่มีต่อความเป็นท้องถิ่น(locality) และความเป็นชุมชน (community) โดยพิจารณาความเป็นท้องถิ่น หรือชุมชนที่ถูกสร้างขึ้น โดยกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ทางสังคม และการต่อรองจะระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ดังนี้จากภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นบนวิชีวิตแบบแยกข้าวที่ให้คุณค่าและอำนาจแก่ข้าว หนึ่งสูงและเหนือกว่าอีกข้าวหนึ่ง สังคมจึงประกอบด้วยสังคมที่รายและสังคมที่จน สังคมที่สะอาด และสังคมที่สกปรก สังคมที่ปกติและสังคมที่ผิดปกติ สังคมที่มีการผลิตวัฒนธรรมกับสังคมที่ไร้ ไม่ผลิตวัฒนธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากการกระแสการพัฒนาในเขตเมืองที่มีความสัดส่วนชัดเจน และได้เข้าไปกลืนกลายในชุมชนจนบางครั้งอาจเกิดความขัดแย้ง การต่อสู้ด้านน การต่อรอง และการปรับตัวของคนในชุมชนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ภายใต้กระแสของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ และ งานศึกษาข้างต้นที่กล่าวมาแล้วเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากสาเหตุการกลยุทธ์เป็นเมือง และ ความเดิบโตทางด้านเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว โดยชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ท่ามกลางความเจริญของเมือง กลายเป็นชุมชนที่มีการต่อรอง สร้างพื้นที่ความเป็นตัวตนของตนเองภายใต้วัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อความอยู่รอด (ปีนแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546 : 17)

ชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ก็เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มี ลักษณะรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและระบบเศรษฐกิจที่คล้ายคลึงกับชุมชนออดี้ท์ไวป์ จาก ประวัติศาสตร์พบว่า หากสวนยาเป็นชุมชนที่อยู่ริมแม่น้ำมูล กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมีอาชีพ หลากหลาย ทั้งนักลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานน่าจะเป็นกลุ่มชาวปาลา เพราะลักษณะภูมิประเทศคิด กับแม่น้ำมูล ต่อมามีชุมชนพัฒนาเป็นชุมชนท่าเรือ กลุ่มที่อพยพตามมาก็จะเป็นกลุ่มอาชีพ รับจ้างแบกหามสินค้า กลุ่มเจ้าเรือรับจ้าง รวมทั้งกลุ่มค้าขาย การเข้ามาอาศัยอยู่ในยุคแรกๆ มักจะเป็นการปลูกเพิงพักพ้อ ได้อาชีพทำนาหากิน กลุ่มคนที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนส่วนใหญ่มาจาก อำเภอตระการพืชผล อำเภอคดตอนมดแดง อำเภอพิมุลงาม สำราญ สำราญอุบล มีแรงงานเข้ามา รับจ้าง เพราะในสมัยนั้นแรงงานมีความต่ำถ่อมาก เป็นยุคในการสร้างเมืองอุบล มีแรงงานเข้ามา รับจ้างปืนอัญชา สร้างโนส์ สร้างวัด บางคนก็อพยพมาเป็นครอบครัวเพื่อรับจ้างปืนอัญชา ในยุค

นั้นเกิดเหตุไฟไหม้มีอุบัติ 3 ครั้ง กือ ปี พ.ศ. 2549 , 2508 และปี 2513 ยังทำให้มีความต้องการ แรงงานเพิ่มมากขึ้นและมีกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดชุมชนผู้ใช้แรงงาน ขึ้นจนทำให้ชุมชนหาดสวนยาถูกเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่มีการแบ่งเป็นคุ้มต่างๆ ได้แก่ คุ้มห่ากอ ไฝ คุ้มหาดสวนสุข คุ้มยางในป่าจุบัน (สมหมาย ชินนาค, 2548 : 29 - 30. อ้างแล้ว) ทั้งนี้ ด้วย สภาพการต่อสู้ดิบเบนของคนในชุมชนทำให้ง่ายต่อการรับสั่งใหม่ ๆ เข้ามา ซึ่งอาจจะมีทั้งดีและ ไม่ดี อันเป็นที่ทราบกันดีว่าที่นี่เป็นที่ที่มีอาชญากรรม โดยเฉพาะสั่งเด็ดขาดในหมู่ผู้ใช้แรงงาน ค่อนข้างมากทำให้บุคคลภายนอกมองชุมชนหาดสวนยาว่าเป็นพื้นที่อันตราย เป็นชุมชนที่ไร้ ระเบียบส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นสภาพปัญหาที่ได้รับการสั่งสมมาตั้งแต่ ประวัติศาสตร์ของการพัฒนามีอุบัติ จนถึงปัจจุบันถูกมองว่าเป็นภัยลักษณ์ที่คุณในสังคมส่วนใหญ่ มองชุมชนหาดสวนยาในภาพจนที่ไม่ดี

อย่างไรก็ตาม บุคคลนี่ประการหนึ่งของชุมชนหาดสวนยาที่เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปทั้ง ในชุมชนข้างเคียง และบุคคลภายนอกก็คือ คดิความเชื่อและพิธีเกี่ยวกับผี โดยเฉพาะความเชื่อและ พิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อพากองนาง ไอ้ ซึ่งแต่ละปีก็จะมีการจัดพิธีกรรมเซ่นไหว้อย่างใหญ่โต จัดเป็นพิธีกรรมที่ยิ่งใหญ่พิธีกรรมหนึ่งของชุมชน อีกทั้งผู้ที่เข้ามาร่วมงานจะมีนักการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนผู้ที่เดื่องใน “เจ้าพ่อ” ทั้งนี้อกหนีออกจากความเชื่อเรื่อง “เจ้าพ่อพากองนาง ไอ้” แล้ว ใน ชุมชนยังมีความเชื่ออันหลากหลาย เช่น เจ้าพ่ออุปชาต เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และเจ้าพ่อศรีวิไล เจ้า พ่อศรีราช เป็นต้น จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมด จึงนำไปสู่ความสนใจของผู้วิจัยศึกษาถึงเรื่อง สถานภาพและบทบาทด้านความเชื่อของชุมชนหาดสวนยา ว่าความเชื่อที่หลากหลายในชุมชน สามารถที่จะดำรงอยู่ได้อย่างไร และพิธีกรรม ความเชื่อมีสถานภาพ บทบาทอย่างไรในชุมชนหาด สวนยา ภายใต้ความหลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ร่วมกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาถึงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของชุมชนหาดสวนยา ตั้งแต่สมัยอดีตจนถึง ปัจจุบันของชุมชนหาดสวนยา

1.2.2 เพื่อศึกษาถึงสถานภาพและบทบาทของพิธีกรรมความเชื่อของชุมชนหาดสวนยา

1.2.3 เพื่อศึกษาถึงการดำรงอยู่ของพิธีกรรม ความเชื่อ อันหลากหลายของชุมชนหาด สวนยา

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นแหล่งพื้นที่ทางประวัติศาสตร์พื้นที่หนึ่ง ที่มีบทบาทต่อการก่อตัวของชุมชนและเป็นที่มาของความเริ่มต้น โถของเศรษฐกิจเมืองอุบลราชธานี และเป็นชุมชนที่มีการอพยพเข้ามาอยู่ของกลุ่มคนต่างๆ จากภาคเกษตรกรรมในชนบท ดังนั้นจึงมีความหลากหลายทั้งทางด้านกลุ่มคน ภาษาและพิธีกรรมความเชื่อ

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาในครั้งนี้มีขอบเขตด้านเนื้อหา 3 ด้านคือ ประการที่หนึ่ง เป็นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันของชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ประการที่สองเป็นการศึกษาถึงบทบาทของพิธีกรรมความเชื่อของชุมชนหาดสวนยา และประการที่สามศึกษาถึงการดำเนินงานของพิธีกรรม ความเชื่อ อันหลากหลายของชุมชนหาดสวนยา

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้นำชาวบ้านที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชน เช่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชนต่างๆ เป็นต้น

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.4.1 สามารถทราบถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนหาดสวนยาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.4.2 สามารถเข้าใจถึงบทบาทของพิธีกรรมความเชื่อทางวัฒนธรรมของชุมชนหาดสวนยา

1.4.3 สามารถเข้าใจถึงการดำเนินงานของพิธีกรรม ความเชื่อ อันหลากหลายของชุมชนหาดสวนยา

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1.5.1 บทบาท หมายถึง หน้าที่ของพิธีกรรม ความเชื่อ อันได้แก่ ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อผ้า แดงนางไอ์ ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่ออุปชาต ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อครีวีไล เจ้าพ่อครีหาราช ความเชื่อเรื่องศาลหลักบ้าน ที่ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนหาดสวนยา้มีการสืบ传ทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

1.5.2 สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งแห่งที่ของพิธีกรรม ความเชื่อที่หลากหลายในชุมชน หาดสวนยา้มีการทำให้สมาชิกในชุมชนหาดสวนยาอมรับและสืบ传ทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

1.5.3 วัฒนธรรม หมายถึง ระบบคุณค่าที่รวมรวมได้จากประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ ของคนในสังคม รวมทั้งคุณค่าทางเศรษฐกิจ การเมือง ส่งผลให้มีพฤติกรรมต่อคนในฐานะปัจจุบัน และคนในชุมชนหาดสวนยา ซึ่งวัฒนธรรมเป็นระบบบุคคลและการปฏิบัติ อุดมการณ์ ความเชื่อและ อำนาจในการตัดสินใจ ทั้งหมดนี้เป็นความเกี่ยวโยงที่เห็นได้ชัดเจนของเครือข่ายความสัมพันธ์ที่มีในชุมชน และสังคม

1.5.4 อัตลักษณ์ หมายถึง สิ่งที่แสดงออกผ่านระบบความสัมพันธ์ต่างๆ กระทำโดย ผ่านสัญลักษณ์บางอย่างที่บ่งบอกถึงความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับปัจจุบันบุคคล ความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับ โครงสร้างภายนอกของชุมชนหาดสวนยา

1.5.5 พิธีกรรม ให้ว่าเจ้าพ่อ หมายถึง “ พิธีกรรม ” ที่ชาวชุมชนหาดสวนยา้มีการปฏิบัติ มาช้านานตั้งแต่อดีต โดยเจ้าพ่อ เป็นสัญลักษณ์แห่งการเคารพบูชา และยึดถือ ซึ่งในการประกอบ พิธีกรรม ชาวชุมชนหาดสวนยา ได้มีการจำลองเอาความสัมพันธ์ และสถานการณ์ทางสังคม หลักการ และคุณค่าจากความเป็นจริงในสังคม แล้วย่อส่วนบรรจุลงในสัญลักษณ์ที่มีพลังอำนาจ “พิธีกรรม” ก็เหมือนกับศิลปะรูปแบบอื่นๆ ในแต่ที่เป็นระบบภาษาภาพ คือ เป็นการแสดงถึงความรู้สึก ภายนอกโดยผ่านกระบวนการที่เป็นอัตลักษณ์ใน กระบวนการภายนอกในจิตใจดังกล่าวที่ ส่วนใหญ่จะ ถูกสร้างขึ้นมาจากการประสบการณ์ทางสังคมของแต่ละคน ในความหมายนี้ พิธีกรรมจึงสร้าง ความหมายของมันเองขึ้นมาจากการทุกมิติของชีวิตประจำวัน

1.5.6 ความเชื่อ หมายถึง ความคิด ความเข้าใจเกี่ยวกับเจ้าพ่อ (พันท้ายนรสิงห์) ฯ แดง นางไอ์ ท้าวครีวีไลอุปชาต และท้าวอุปชาต ที่ชุมชนชาวหาดสวนยาให้ความเคารพ และมีอิทธิพล โดยตรงต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคล ส่งผลให้มีการปฏิบัติตามสิ่งที่เชื่อ

1.6 ครอบการศึกษา

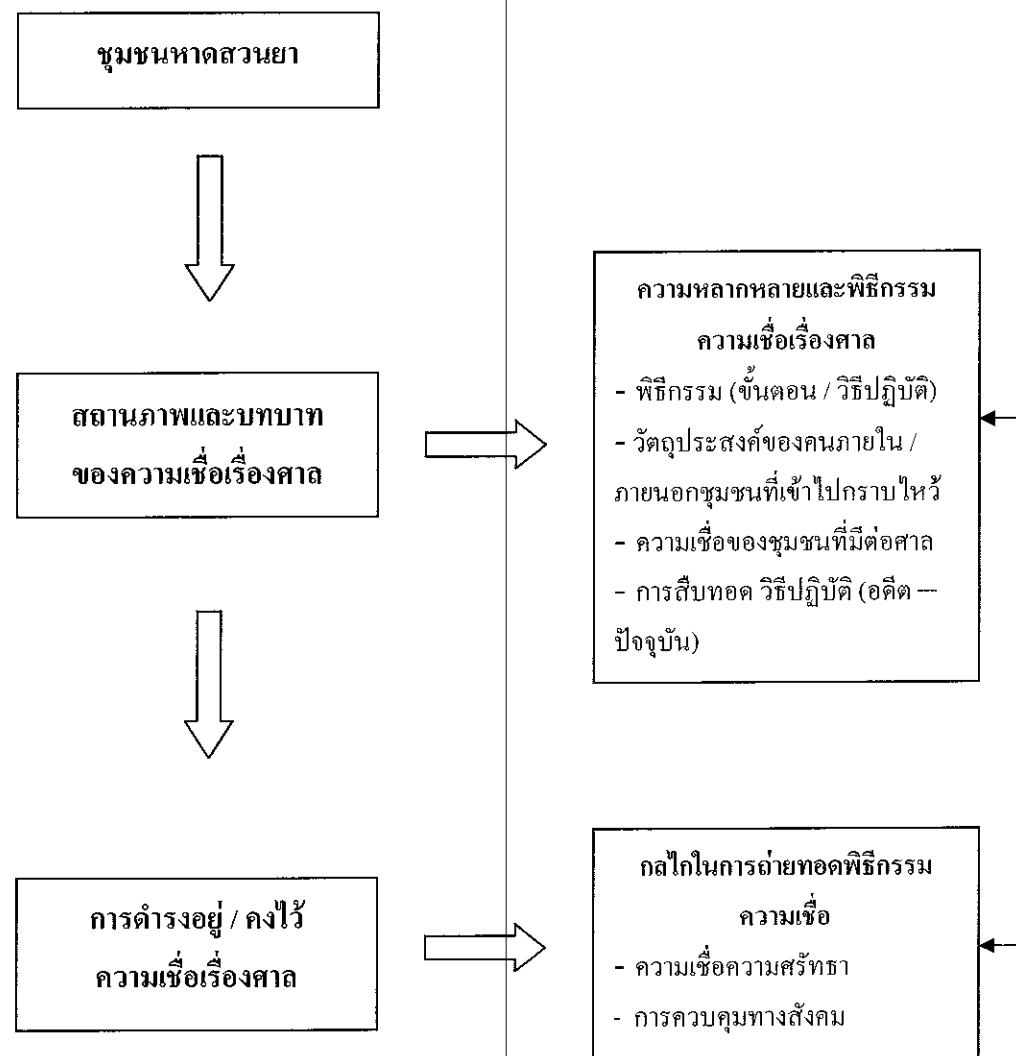
การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์ เพื่อนำไปสู่การอธิบาย ถึงสถานภาพและบทบาทของ ความเชื่อ พิธีกรรมและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านหาดสวนยา โดยใช้ ครอบ แนวคิดแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน แนวคิด เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาท และแนวคิดเกี่ยวกับภาพลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สามารถอธิบายรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.6.1 ชุมชนในเมืองหาดสวนยา เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการก่อตั้ง เมืองอุบลฯ มากย่างข้านาน การศึกษาถึงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบันของ ชุมชนหาดสวนยา จำเป็นต้องศึกษาเรื่อง จังหวัดอุบลราชธานี ทำให้สามารถเป็นพื้นฐานในการ วิเคราะห์ถึงวิถีชีวิต สังคม และความเชื่อที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคล (ในเชิงสังคมและวัฒนธรรม) นำมาซึ่งความเชื่อต่างๆ ที่อ้างอิงกับประวัติศาสตร์ทาง ชาติพันธุ์ของบุคคลแต่ละกลุ่ม ในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้ ทำให้เข้าใจเหตุผลที่ชุมชนทำ พิธีกรรมเหล่านี้ (การไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ เจ้าพ่อผาแดง นางไօ เจ้าพ่อคริวไโล อุปษาด และเจ้า พ่ออุปษาด)

1.6.2 การดำรงอยู่เกี่ยวกับความเชื่อ สามารถอธิบายถึงการดำเนินวิถีประจำวันของ สมาชิกในชุมชนในด้าน พิธีกรรม (ขันตอน / วิชีปฏิบัติ) วัฒนธรรมส่วนบุคคลใน /ภายนอก ชุมชนที่เข้าไปกราบไหว้ และความเชื่อของชุมชนที่มีต่อเจ้าพ่อ รวมทั้งการถือทอก วิชีปฏิบัติ (อดีต ถึงปัจจุบัน) เพื่อสร้างความเข้าใจถึงพิธีกรรม ความเชื่อ การไหว้เจ้าพ่อ ที่ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ เกี่ยวกับความร่วมมือ ความอบอุ่น ความมีตัวตน การมีแหล่งยึดเหนี่ยว ความรักใคร่ กลมเกลียว และ การหวานหาดดีตอกย้ำความสัมพันธ์ ของชุมชนหาดสวนยาอันก่อวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

1.6.3 บทบาทของความเชื่อ พิธีกรรม เรื่องคาดของชุมชนหาดสวนยา ต้องสามารถ อธิบายถึงกลไกในการถ่ายทอดผ่านพิธีกรรมความเชื่อความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อและพิธีกรรม ของคนในชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน โดยผ่านพิธีกรรมความเชื่อ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ และการ รับรู้และการตีความพิธีกรรม ความเชื่อ เป็นการสร้างภาพลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งใน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของความสัมพันธ์ในส่วนของพิธีกรรมของชุมชนหาดสวนยา

1.6.4 เมื่อสามารถอธิบายถึงสถานภาพบทบาท กลไกทางด้านระดับความเชื่อ ก็ย่อม สามารถเห็นภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมหาดสวนยา ได้ว่ามีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ที่ เกื้อหนุนความเป็นชุมชนที่เกาะกู่มหานีบวแนว์ได้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง สถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของความเชื่อ พิธีกรรมการไห้วัดในชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นงานวิจัยทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงแนวคิด ความเชื่อ ผ่านพิธีกรรมการไห้วัดเพื่อ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตแห่งการดำรงอยู่ การดำเนินชีวิต การควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชน ภายใต้บริบททางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวเป็นแบบฉบับของชุมชนที่มีมาช้านาน โดยใช้วิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อ ผ่านพิธีกรรม ซึ่งการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะช่วยให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ในแต่ละระดับ คือหนึ่ง ความเชื่อและพิธีกรรมของคนในชุมชน สอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน สาม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และ สี่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งทั้งสี่ประเดิมล้วนแล้วแต่เป็นภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่กระทำผ่านพิธีกรรมการไห้วัดเพื่อดังนั้นงานวิจัยนี้จึงถือเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่เน้นการบรรยายและพรรณนาปรากฏการณ์ดังกล่าว ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการนำทางในทุกๆขั้นตอนของการวิจัย ตั้งแต่ขั้นการคิด 立てทฤษฎีที่จะทำให้มองปรากฏการณ์ทางสังคมนั้น ได้อย่างลึกซึ้ง ขั้นของการกำหนดกรอบการศึกษาทฤษฎีก็ยังเป็นเครื่องนำทางให้เราเข้าใจภาพรวมของงานวิจัย หรือแม้แต่ในกระบวนการการทำวิจัยก็จะทำให้การศึกษาวิจัยนั้นเป็นไปอย่างมีระบบระเบียบ ท่ามกลางการ ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย และช่วยให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ ซึ่งทฤษฎีที่ใช้ก็มาจากทฤษฎีทางสังคมวิทยา และมนุษยวิทยา หรือที่เข้าใจกันว่า ทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยม (Postmodernism) ซึ่งจุดเด่นของทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยมคือ การสร้างกรอบแนวคิด หรือวิธีวิทยา (Conceptualization) ที่ไม่ได้สนใจเรื่องคำตอบ แต่ให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงแนวคิดต่างๆกับปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นที่มีความสับซับซ้อนเปลี่ยนแปลง และเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นวิธีวิทยาจะช่วยเชื่อมเราในฐานะผู้ศึกษาวิจัยและทฤษฎีในฐานะเครื่องมือทางความคิด เพื่อไปสู่การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางสังคม ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้มีกรอบแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเดิมการศึกษานี้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา
- 2.2 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาท

2.4 แนวคิดภาพลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา

Richard B. Davis (1984 : 15) นักมนุษยวิทยาชาวอเมริกันที่เชี่ยวชาญด้านล้านนาศิลป์ เคยเขียนไว้ว่า "...พิธีกรรม (และความเชื่อ) ทางศาสนา เป็นประเพณีการศึกษาที่นักมนุษยวิทยาให้ความสนใจมากที่สุด รองลงมาจากเครื่องถวาย..." โดยมีเหตุผล 2 ประการในการอธิบายข้อสังเกตดังกล่าว คือ ประการที่หนึ่ง ในสายตาของคนภายนอกแล้ว พิธีกรรมทางศาสนา มีลักษณะพิเศษที่ดึงดูดความสนใจ เช่น แปลงประหาด ไม่เป็นเหตุเป็นผล และลีกลับซับซ้อน ประการที่สอง เนื่องจากพฤติกรรมของคนในระหว่างการประกอบพิธีกรรมมีลักษณะที่ไม่เป็นเหตุเป็นผล และมีความหมายเชิงลักษณ์แฝงอยู่ ดังนั้นแนวการศึกษาพิธีกรรมจำเป็นต้องเน้นการตีความที่ละเอียดอ่อนเป็นพิเศษ และการอธิบายโดยทั่วไปจะไม่เพียงพอสำหรับการทำความเข้าใจพิธีกรรม (อ้างอิงจาก สุริยา สมุทคุปต์, 2536 : 38 - 39)

Haviland (1993 : 345) นำเสนอว่า "ศาสนา" อาจให้คำนิยามได้ว่า เป็นความเชื่อและแบบแผนพุทธิกรรมที่มนุษย์พยายามใช้ติดต่อกับสิ่งที่พวกรู้เห็นว่า เป็นปัญหาสำคัญที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ และเทคนิคของการจัดองค์กรใดๆ เพื่อที่จะแก้ไขข้อจำกัดดังกล่าว มนุษย์จึงหันไปเพื่ออำนาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ (อ้างอิงจาก สุริยา สมุทคุปต์, 2536 : 38 - 39)

Haviland ยังได้กล่าวอีกว่า นักมนุษยวิทยาทั่วไปมองเห็นว่า "ศาสนา" มีองค์ประกอบ สำคัญ 2 ประการ คือ ความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อ โดยปกติมักจะเป็นสิ่งที่ควบคู่กับเรื่องเล่า นิทาน ตำนาน หรือนิยายปรัมปรา เพื่อสร้างความเป็นเหตุเป็นผล และอธิบายความเชื่อและประสบการณ์เกี่ยวกับความเชื่อนั้นๆ ในขณะเดียวกัน การประกอบพิธีกรรมก็จะช่วยให้ศาสนานั้นๆ มีความหมายอย่างแท้จริงต่อวิถีชีวิต และสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาเดียวกัน "ศาสนา" ประกอบด้วยพิธีกรรมหลายรูปแบบเพื่อชื่อนวนให้อำนาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติคุ้มครอง และทำประโภชน์ให้ เช่น การสาดชื่อนวน การร้องเพลง การเต้นรำ การให้ทาน และการบูชาบัญชี อำนาจและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติประกอบด้วยเทพเจ้าฝ่ายชายและฝ่ายหญิง วิญญาณบรรพบุรุษและวิญญาณอื่น ๆ รวมทั้งอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของบุคคล

มนุษย์ในทุกสังคมมักจะมีคนที่มีความสามารถและทักษะพิเศษในการติดต่อกับอำนาจ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำหน้าที่ช่วยเหลือในการประกอบพิธีกรรมของสมาชิกคนอื่นในสังคม

ไม่ว่าศาสนาจะประสบความสำเร็จตามที่ผู้คนเชื่อถือหรือไม่ก็ตาม แต่ทุกศาสนาก็มีหน้าที่ที่สำคัญทางจิตวิทยาและทางสังคมจำนวนหนึ่ง ศาสนาช่วยลดความวิตกกังวล โดยการอธิบายเรื่องปมปริศนาที่ไม่มีครรภ์มา ก่อน ให้เป็นสิ่งที่สามารถทำความเข้าใจได้ รวมทั้งศาสนาข้างเป็นพื้นฐานความเชื่อที่ว่า จะมีความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในยามวิกฤต ศาสนาข้างเป็นพื้นฐานส่วนใหญ่ของพุทธกรรมและการกระทำต่างๆ ของมนุษย์โดยการกำหนดมาตรการตัดสินทางจริยธรรม กีร์วักบ์ความถูกหรือผิด ดีหรือชั่ว และศาสนาช่วยยกการตัดสินใจ (ในประเด็นปัญหาที่ซับซ้อน และละเอียดอ่อน) จากปัจจัยบุคคลไปให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หนึ่งอธิรัมชาติ นอกเหนือนี้ศาสนาข้างมีบทบาทสำคัญในการสร้างเอกภาพและความสามัคคีของคนในสังคม และศาสนาข้างอาจใช้เป็นแหล่งในการเรียนรู้และถ่ายทอดประเพณีต่างๆ ของสังคม โดยเฉพาะประเพณีแบบมุปารูะ (Oral traditions) (อ้างอิงจาก สุริยา สมุทคุปต์, 2536 : 40)

ขณะที่ Max Weber (Weber, 1963: 1 - 19) ได้นำเสนอแนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับ “ศาสนา” ไว้ว่า (อ้างอิงจาก สุริยา สมุทคุปต์, 2536 : 42)

ประการที่หนึ่ง ศาสนาและไสยาสตร์ เป็นปรากฏการณ์สากลที่สามารถพบเห็นได้ในสังคมวัฒนธรรมของมนุษย์ทุกรสีดับพัฒนาการและแผ่นดิน ไม่ว่าจะดึงเดินหรือทันสมัยเพียงใดก็ตาม สังคมมนุษย์ย่อมประกอบด้วยปรากฏการณ์ทางสังคม ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ และปรากฏการณ์ที่คนในสังคมเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (Supernatural) ตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องกฎพิวิญญาณ เป็นปรากฏการณ์สากลที่พบเห็นได้ ตั้งแต่สังคมชนเผ่าดั้งเดิมในทวีปแอฟริกา อเมริกาใต้ หรือหมู่เกาะในมหาสมุทรแปซิฟิก ไปจนถึงสังคมชาวนาในทวีปเอเชีย และสังคมอุตสาหกรรมของทวีปยุโรปและอเมริกาเหนือ ประเด็นที่น่าสนใจที่สุดในการศึกษาแนวคิดของสังคมวิทยาท่านนี้ กีร์วักบ์ศาสนา ก็คือ ท่านให้ความสนใจกับศาสนาจากมิติที่ กีร์วักบ์ของสัมพันธ์ กับการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ศาสนาในทศวรรษของท่านจึงไม่ใช่เรื่องของจิตวิญญาณ จริยธรรม หรือโลกหน้า หากแต่เป็น “ศาสนา” ที่มีความสำคัญ และมีความหมายต่อชีวิตจริงในปัจจุบัน โลกของมนุษย์ในแต่ละสังคมวัฒนธรรม เมื่อเทียบกับที่ Parsons นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้สะท้อนแนวคิดของท่านไว้ว่า “ความสนใจพื้นฐานของ Weber เกี่ยวกับ “ศาสนา” ก็คือ ศาสนาเป็นพื้นฐานพลังงานของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ไม่ใช่แรงถ่วงที่ทำให้สังคมหยุดนิ่ง”

ประการที่สอง Max Weber ได้เสนอไว้ว่า พุทธกรรม การกระทำ และความคิดเห็นของคนที่มีพื้นฐานมาจากศาสนาและการใช้ไสยาสตร์แท้ที่จริงแล้วมีวัตถุประสงค์เพื่อผลของการกระทำในโลกนี้ (this world) ทั้งสิ้น แม้คำสอนเล่า ความคาดหวัง หรือพุทธกรรมของคนในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาหรือไสยาสตร์ จะข้อญี่แสມอว่าทำไปเพื่อหวังผลในโลกหน้าหรือโลก

ใหม่หลังจากที่ตายไปแล้ว แต่เมื่อพิจารณาเงื่อนไข บริบทแวดล้อม และปรากฏการณ์ต่างๆ ในสังคม แล้ว ก็สามารถทำความเข้าใจได้ว่าศาสนา และไสยาสตร์ต่างกันรับใชมนุษย์ในโลกนี้ด้วยกันทั้งสิ้น การทำบุญในพุทธศาสนาของชาวพุทธ เช่น บุญบวชนาค แม้ว่าผู้ปักกรง โดยเฉพาะผู้เป็นแม่จะหวังผลอย่างมากในโลกหน้า หรือหวังพึงช่วยผ้าเหลืองของบุตรชายตามหลักธรรมของศาสนา แต่ ถ้าพิจารณาให้ละเอียดแล้วพิธีกรรมมีเนื้ยองประเพณีการอบรมขั้นเดลากทางสังคมที่มีต่อเพศชาย หรือเป็นพิธีกรรมผ่านทางผู้ชายในสังคมวัฒนธรรมไทย และในระหว่างการทำบุญ ก็ยังมีเนื้ยองของการกระจายแบ่งปันอาหาร เงินทองและวัตถุปัจจัยต่างๆ รวมทั้งความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คนในเครือญาติและชุมชนเดียวกันอีกด้วย

ประการที่สาม พฤติกรรมที่ได้รับแรงกระตุ้นจากศาสนาและไสยาสตร์เป็นพฤติกรรมที่มีเหตุผล และมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเหตุผลหรือเงื่อนไขสำคัญที่เกี่ยวข้องกับมิติทางเศรษฐกิจและสังคม อาจกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นเงื่อนไขที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง โดยตรงและโดยอ้อมกับพฤติกรรมทางสังคมต่างๆ ของมนุษย์

โดยเฉพาะพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ

ประการที่สี่ ลักษณะของความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับชนชั้นของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาและยึดมั่นปฏิบัติตามศาสนา หรือลัทธิไสยาสตร์นั้นๆ กล่าวก็อ ลักษณะของชนชั้น เช่น อาร์ชิพ รายได้ สถานการณ์ในชีวิตประจำวัน ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ จะเป็นแนวโน้มที่สำคัญในการกำหนดลักษณะของโลกทัศน์ ความเชื่อ และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชนชั้นให้มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป แม้ว่ากลุ่มคนหรือชนชั้นจะอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน หรือนับถือศาสนาเดียวกันก็ตาม แต่ Weber ก็ย้ำว่าตำแหน่งฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจไม่ใช่ตัวแปรหรือตัวกำหนดลักษณะโลกทัศน์ทางศาสนา ของคนเสมอไป หากเป็นเช่นนี้ แนวโน้มที่สัมพันธ์กันกับลักษณะของศาสนาและความเชื่อเท่านั้น

ประการที่ห้า ตามความคิดของ Weber การทำความเข้าใจหรือการศึกษา “ศาสนา” จะต้องให้ความสำคัญกับความหมายของศาสนา จากทัศนะความคิดเห็นและพฤติกรรมของคนที่นับถือศาสนานั้นเอง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่ง ได้ว่าวิธีการศึกษาดังกล่าวเน้นความสำคัญของลักษณะอัตตวิสัย (Subjectivity) ไม่ว่าศาสนาใดก็ตามเราจะทำความเข้าใจด้วยทัศนะเชิงวัตถุวิสัย (Objectivity) เพียงอย่างเดียวไม่ได้ หากเรายังต้องค้นหาความหมายที่แท้จริงของศาสนาจากทัศนะของคนที่นับถือศาสนานั้นควบคู่กันไป โดยให้ความสนใจกับการตีความหมายจากลักษณะที่ปรากฏอยู่ในบริบทของพิธีกรรมและแบบแผนพุติกรรมทางศาสนา รวมทั้งใช้วิธีการศึกษาเชิงเบริยบเทียบและวิธีการเชิงประวัติศาสตร์ ตัวอย่างเช่น Weber นำเสนอไว้ว่า “สิ่งหนึ่งธรรมชาติสามารถทำความเข้าใจได้ในเชิงลักษณะ”

ประการที่หก เรายังความว่าในทัศนะของ Weberian พิธีกรรมทางศาสนาเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้หลักการ และความเชื่อทางศาสนาแสดงความหมายต่างๆ ออกมายืนชีวิตจริงของผู้คนในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับความเป็นจริง Geertz (อ้างอิงจาก Seymour-Smith, 1986 : 244) นำเสนอว่า “ศาสนาเป็นเรื่องที่ต้องเผชิญกับปัญหาของความหมายหรือความเข้าใจ และปัญหาของความชี้ร้ายและความทุกข์ โดยเชื่อมโยงปัญหาเหล่านี้เข้ากับการยอมรับสิทธิอำนาจ หรือความศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดที่กว้างมาก... ศาสนาเป็นเรื่องที่อยู่นอกเหนือจากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่ด้วยการกระทำหรือการวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ แต่ด้วยความศักดิ์สิทธิ์และสิทธิอำนาจ... สิ่งเหล่านี้จะได้รับการแสดงออกหรือตอบคำถามที่ว่าในระหว่างการประกอบพิธีกรรม...”

นอกจากนี้ Weber ยังให้ความสำคัญของการศึกษา “พิธีกรรม” ที่ช่วยให้นักมนุษยวิทยา เชื่อมโยงและทำความเข้าใจพฤติกรรมทางสังคมอื่น โดยใช้พฤติกรรมและสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบริบทของพิธีกรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษา ซึ่งในแง่นี้ Davis (1984 : 16) ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า “...ในการประกอบพิธีกรรม มนุษย์จำลองเอาความสัมพันธ์ และสถานการณ์ทางสังคม หลักการและคุณค่าจากความเป็นจริงในสังคม แล้วย่อส่วนบรรจุลงในสัญลักษณ์ที่มีพลังอำนาจ “พิธีกรรม” ก็เหมือนกับศิลปะรูปแบบอื่นๆ ในแง่ที่เป็นระบบภาษาภาพ คือ เป็นการแสดงความรู้สึก ภายนอกโดยผ่านกระบวนการที่เป็นอัตวิสัยภายใน กระบวนการภายในจิตใจดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่จะถูกสร้างขึ้นมาจากการประสบการณ์ทางสังคมของแต่ละคน ในความหมายนี้ พิธีกรรมจึงสร้างความหมายของมันเองขึ้นมาจากทุกมิติของชีวิตประจำวัน นับตั้งแต่ความสัมพันธ์ทางเพศจนถึงลำดับช่วงขั้นทางการเมือง...” และ Davis ยังได้อธิบายอีกว่าสิ่งที่ดึงดูดความสนใจในการศึกษาพิธีกรรมมากที่สุดก็คือ รูปแบบที่เป็นทางการหรือพิธีการที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในระหว่างการประกอบพิธีกรรม และเชื่อว่ามีกฎระเบียบชุดหนึ่ง ที่อยู่เหนือกาลเวลา หรือเก่าแก่พอกสมควร

ดังนั้น “พิธีกรรม” จึงเป็นรูปแบบพฤติกรรมที่ได้รับการจัดโครงสร้างมากที่สุดในบรรดา กิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์ และนักมนุษยวิทยาที่สนใจที่จะตรวจสอบ “โครงสร้าง” ที่อยู่เบื้องหลัง พฤติกรรมดังกล่าวของมนุษย์

สนใจ ศรีนวล (2546 : 67) ได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมร่วม เป็นเรื่องจิตใจ ของปัจเจกชนที่ยอมรับสิ่งหนึ่งว่ามีพลังอำนาจ ไม่สามารถจะสัมผัสได้ด้วยประสานเสียง แต่มี อิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนในการปฏิบัติตาม อ่อนหวาน สืบทอดกันมาเป็นบรรทัดฐานของ สังคมยุคแล้วยุคเล่า ซับซ้อนและเห็นดีเห็นงามไปด้วยกัน ประสานคนประสานใจไปด้วยกัน จึง กลายเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต ความเชื่อแม้จะเป็นนามธรรมที่เด่นคงจะเชื่อถือ แต่เมื่อ กาลเวลาผ่านไป ได้กลายเป็นมรดกทางสังคมจากที่โกรอน ใจจะปฏิเสธอำนาจความเชื่อได้ยากเข้า ยังเป็นสมาชิกของสังคมนั้นอยู่

สุพล รุจิพัฒน์ และคณะ (2533 : 3) ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับข้อเสนออย่างโดยย่างหนึ่งว่าเป็นจริง ซึ่งการยอมรับที่ว่ามีอาจเกิดจากสติปัญญา เหตุผล หรือความศรัทธาโดยไม่มีเหตุผล ก็ได้ เมื่อบุคคลมีความเชื่อในสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็จะมีทักษะคิด ความตั้งใจหรือการกระทำ เกิดพฤติกรรมตามความเชื่อนั้น ๆ เป็นความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

พันทิพย์ รามสูตร (2531 : 10) กล่าวว่า ความเชื่อของแต่บุคคลขึ้นอยู่กับความรู้สึกที่เขามีอยู่กับข้อมูลข่าวสารที่เขาได้รับจากแหล่งที่เขาเชื่อถือ โดยความเชื่อจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมอีกด้วย นั่นคือบุคคลจะกระทำการหรือไม่กระทำการสิ่งใดก็ตามขึ้นอยู่กับความเชื่อของเขาระหว่างสังคมของคนจำนวนมากในสังคมเดียวกัน

เรณู อรรสาเมศร์ (2535 : 158) ได้กล่าวว่า ความเชื่อ คือ ความตกลงปlung ใจเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณ์ คือ

(1) ความตกลงปlung ใจเกี่ยวกับความมีหรือความเป็นของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่นเชื่อว่าเราสร้างสรรค์ ภูมิปัญญา หรือเทวดามีจริง เป็นต้น

(2) ความตกลงปlung ใจในความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น มีความเชื่อว่าถ้าเราทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ใคร สิ่งนั้นย่อมสนองเราเป็นต้น

พากุ นุทธเมษา (2535 : 54) ได้แบ่งประเภทของความเชื่อออกเป็น 8 ประเภท คือ

(1) ความเชื่อเรื่องธรรมชาติ เช่น ต้นโพธิ์ ต้นไทร เป็นที่พักพิงอาศัยของสรรพสัตว์เป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ต้นกล้วยนานี ต้นตะเคียนมีผิวสีแดงและเป็นฝ้าหินสูง เป็นต้น

(2) ความเชื่อเรื่องความเป็นความตาย เช่น นกแสก อีแร้ง บินไก้ หรือลงมาเกาะบริเวณและสถานที่จะเกิดความตายขึ้น ดาวตก มีคนมาเกิด เป็นต้น

(3) ความเชื่อเรื่องการทำนายทายทัก ฤกษ์ ยาม เช่น จีจกทัก ต้องหยุดการกระทำ พระโโคเสียงไทยในการเลือกกินในพิธีพิชชามงคลแรกนาขวัญ ความฝัน เช่น พิกหัก งรัด นุ่งผ้าใหม่ ฤกษ์ครกดวงใจ เรื่องของฤกษ์ ยาม ต้องดูฤกษ์ยามในพิธีต่าง ๆ ว่าจะเป็นวันใด เวลาไหน ทิศทางใด จึงจะเป็นมงคลแก่ผู้กระทำการพิธีนั้น ๆ เช่น ฤกษ์เดินทาง ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน เป็นต้น

(4) ความเชื่อเรื่องค่าคราบ เครื่องราง เวทมนตร์ไสยศาสตร์ เช่น สาดค่าคราบให้แก่ล้วนๆ จำกอุปทัณฑ์รายทั้งปวง ส่วนเครื่องรางของลัง เช่น ผ้าบันต์ ผ้าประเจียด ตะกรุด เหล่านี้เป็นของติดตัวเพื่อป้องกันอันตราย เป็นขวัญและกำลังใจ เรื่องเวทมนตร์ค่าคราบทางไสยศาสตร์ ได้แก่ การทำเสน่ห์ยาแผล ปลุกเสกน้ำมนพรายให้หอบง ชาติที่หมายปองหลวงรักผู้สำเภาห์

(5) ความเชื่อเรื่องการกสิกรรม เช่น พิธีต่าง ๆ เช่น พิธีแรกนา พิธีพิชชามงคล พิธีแห่นางแมว หรือความเชื่อเรื่องนาคใหญ่น้ำ ในแต่ละปีว่าปีใดนาจะให้น้ำแก่ตัวน้ำ ต้องดูจากปฏิทินแบบฉบับไทย หรือปีใหม่ไทยทางชั้นทรงคติ

(6) ความเชื่อเรื่องของครอบครัว เป็นความเชื่อที่อยู่ในวงของครอบครัว เช่น ห้ามนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตกหรือทิศใต้ ห้ามร้องเพลงในครัว เป็นต้น

(7) ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน เช่น มีคบหาด ก็ให้ใช้หยากไปในครัว ที่อยู่หนีอเตาหุงข้าวมาพันแพด

(8) ความเชื่อเรื่องโภราสาสตร์ หมอดูดูดวงชะตาจักราช และอิทธิพลของเทพ เทวดา และเทเวที่สำคัญ ๆ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ จนถึงพระสารีและพระราหู

สมิทธิ์ สาระอุบล (2534 : 57 - 59) ได้แบ่งความเชื่อออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(1) ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อของคน (Belief) สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

(1.1) ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ได้จากการที่มนุษย์ในสมัยโบราณต้องอาศัยธรรมชาติเป็นอยู่เมื่อฝนตก ฟ้าร้อง กีกคลว หรือเกิดไฟผ่า詹 ได้รับอันตรายก็เข้าใจว่าธรรมชาติลงโทษหรือนำทั่วไปอยู่หรือฝนแล้งก็ว่าพระเจ้าลงโทษ จึงทำพิธีกราบไหว้ อ้อนวอน มิให้ท่านลงโทษ เป็นต้น

(1.2) ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน ความเชื่อข้อนี้เกิดเมื่อมนุษย์เจ็บป่วยไม่สามารถประกอบอาชีพ จะหายที่เป็นสมุนไพรมารักษาหายบ้าง ไม่หายบ้างเพราะยาอุฤทธิ์ช้ำ เช่น คนเป็นปกนกรจะออก ก็เอาเปลือกแคนมาเคี้ยว เป็นตาแดง ให้เก็บกระเทียมป่า เป็นต้น

(1.3) ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม นิมิต ฝันการประกอบพิธีต่างๆ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเป็นสิริมงคลแต่ตัวเอง ต่อไปภาคหน้า เช่น ขึ้นบ้านใหม่ที่ฤกษ์ยาม เดินทางไกลไปค้าขายก็หาฤกษ์ยาม ออกเดินทางไปทิศใดจึงจะดี ส่วนความฝันหรือนิมิตนั้น เชื่อว่าส่วนของความจริงทำให้บานคนถือเอามาเป็นภาระในการกระทำต่าง ๆ ถ้าฝันดีก็หวังว่าจะโชคดีมีสุข หากฝันร้ายก็จะหารือปิดเป้าโดยแก้ฝันตามแม่น้ำบ้าง ทางที่แพะร่องบ้าง ฯลฯ

(1.4) ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของคนและสัตว์มนุษย์ ได้กูกูลลือญด้วงกันเป็นเวลานานย่อนจะนำเอกสารมาอ้างอิงกันและกันมาพิจารณา แล้วสรุปว่าจะเป็นอย่างนี้น่าจะเป็นอย่างนั้น แล้วบอกเล่าต่อ กันมา เช่น บอกว่าคนที่คอสัน ผนมหริกห้ามคน หรือหูงูที่เดินทางบนเนื้อน้ำ ชายปืนสตรีไทยห้ามแต่งงานด้วย กรณีเกี่ยวกับสัตว์ เช่น ความที่จะนำมาใช้งานต้องดูข่าวญว่าที่ตัวมีกีวัญ ถ้ามีไม่ครบตามลักษณะที่กำหนดถือว่าไม่ดี เป็นต้น

(1.5) ความเชื่ออันเนื่องมาแต่ศาสนา ซึ่งแต่ละศาสนาให้เชื่อด้วยวิธีต่างๆ กันแต่จุดหมายปลายทางคือ ความสุขในชีวิต เช่น เดียวกัน เช่น ศาสนาคริสต์ สอนให้รักเพื่อมนุษย์ผู้กระทำผิด มีการสารภาพนาไปต่อพระเจ้าจะขอardon ได้ ศาสนาพุทธสอนให้เชื่อในการกระทำและผลของการกระทำ เป็นต้น

(1.6) ความเชื่อเกี่ยวกับการทำมาหากินและอาชีพ ซึ่งมุขย์ต้องประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอด การเพาะปลูกต่าง ๆ จะได้ผลดี จึงมีข้อห้ามและปฏิบัติ เช่น ห้ามยิ่งเวลาปลูกข้าวโพดจะทำให้ฟักข้าวโพดมีเมล็ดที่ห่าง เวลาตันไม่มีดอกช่อห้ามซึ่งทำให้ผลน่า ฯลฯ

(1.7) ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณี แต่ละภูมิภาคมีประเพณีและความเชื่อแต่ละท้องถิ่น จะมีการประกอบพิธี ตามความเชื่อในประเพณีอยู่ด้วย เช่น ประเพณีชิงเปรตในภาคใต้ ประเพณีทำบุญคุณล้าน ในภาคอีสาน ประเพณีสงกรานต์ในภาคเหนือ เป็นต้น

(1.8) ความเชื่อเรื่องเคล็ดและแก้เคล็ด มุขย์เชื่อว่าสิ่งที่ไม่ดีจะกลับเป็นเมื่อไหร่แก้เคล็ดแล้ว เช่น เชื่อว่าอายุเท่านั้นเท่านี้จะถึงมาตรฐาน ก็ทำพิธีสืบชะตาต่ออายุ เป็นต้น

(1.9) ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาติ ภพเป็นความเชื่อของมุขย์ที่มีมานานแล้ว ว่าถ้าทำไม่ดีจะตกนรก ถูกยมบาล折磨 ถ้าทำดีจะมีสุขเข้าสวรรค์ เชื่อว่าตายแล้วไปเกิดชาติหน้าต่อ ๆ ไป

(1.10) ความเชื่อเกี่ยวกับเลขคี่ เลขร้าย วันดี วันร้าย ตัวเลขนับว่าเป็นสิ่งที่เชื่อว่าจะให้คุณให้ไทยแก่มุขย์ เช่น ชาติตะวันตกเชื่อว่าเลข 13 เป็นตัวเลขอับโชค ก็จะหลีกเลี่ยงการกระทำเกี่ยวกับเลขนี้ คนไทยเชื่อว่า เลข 9 ดี ทำอะไรก้าวหน้าก็จะประกอบพิธีในวันที่เป็นเลขแก้

(2) ความเชื่อที่แห่งไว้ด้วยความกลัว หรือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ (Superstition) เป็นความดีที่ให้คุณและทางร้ายที่ให้ไทย ความเชื่อที่แห่งไว้ด้วยความกลัวแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

(2.1) ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์เป็นการใช้พลังหรืออำนาจเหนือธรรมชาตามาให้เกิดผลการใช้ค่าความเสียหาย เช่น การทำเสน่ห์ยาเฟดทำให้คนรัก ค่าบิคไส้ ทำให้คู่อริถึงแก่ความตาย หรือค่ากำกับผีไม่ให้มารบกวนทำอันตรายแก่คน ฯลฯ

(2.2) ความเชื่อถือเรื่องโชคดี จะมีอยู่เสมอแล้วทึกทักเจ้าว่าเป็นความจริง เช่น ตามนั่นข้างซ้าย จะโชคดี ตามนั่นข้างขวาจะโชคดี ขณะออกเดินทางมีสัตว์ตามทางต่อหน้าจะเกราะห์ร้ายให้ระวังการเดินทาง ฯลฯ

(2.3) ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจะมีอำนาจลึกลับมากจะทำให้เป็นไปต่าง ๆ นานา เช่น เรื่องการเข้าทรง การแก่บัน การเคราพ กราบไหว้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำให้กำลังใจเข้มแข็ง สามารถแพ้ศัตรูและต่อสู้ปัญญาหรือกัยนตรายที่จะมาถึงได้ หรือถ้าไม่สบายก็สามารถจะหายได้โดยไม่ต้องกินยา

ยก สนตสมบัติ (2537 : 202) “ได้แบ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระบบความเชื่อต่าง ๆ ออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(1) พลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องพลังอำนาจเหนือธรรมชาติบางอย่างทำหน้าที่ควบคุมความเป็นไปของชีวิตมนุษย์ ความเชื่อในเรื่องบุญกรรม หรือกฎแห่งกรรมกับเป็นพลัง

อำนาจไว้ตัวตน หากแต่สามารถกำหนดชะตาชีวิต และส่งผลให้กันเราแต่ละคนเกิดมาแตกต่างกันมีบุญบารมี และลิทธิอำนาจแตกต่างกันออกไป ความเชื่อในสิ่งของบางอย่าง เช่น เครื่องรางของหลังแม้กระทั้งก้อนหิน เป็นต้น

(2) สิ่งที่มีชีวิตที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ เทพเจ้าและจิตวิญญาณที่มีได้มีด้านอำนาจจากมนุษย์ และฝีปากหรือวิญญาณมนุษย์ที่ตายไปแล้ว ซึ่ง awan สัน (อ้างอิงจาก ยศ สันตสมบัติ, 2537 : 203) เสนอว่าความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างอำนาจภายใน ครอบครัว ระบบเครือญาติ เป็นพื้นฐานของระบบความเชื่อในสังคม วัฒนธรรมที่ครอบครัวและระบบเครือญาติเป็นแกนกลางในการตัดสินใจ โครงสร้างครอบครัวและเครือญาติมีการรวมตัวเป็นปึกแผ่นและแน่นแฟ้น ความเชื่อในการให้คุณและโทษของวิญญาณบรรพบุรุษต่อลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ เป็นการเสริมอำนาจในการตัดสินใจ และการควบคุมภูระเบียบของพ่อหรือผู้อาวุโสในครอบครัว

ฉลาดชาย رمิตานนท์ (2527 : 31 - 32) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดจากพื้นฐานที่เป็นระบบ มีการควบคุมปัจจัยเจื่อน ไปตัวแปรต่าง ๆ อันเป็นวิธีการของศาสตร์สมัยใหม่แล้วความเชื่อจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของปรากฏการณ์ทางศาสนาที่ก่อว่างไฟฟ้า ความเชื่อทางศาสนา คือ ความเชื่อทุกชนิดที่ว่าด้วยมนุษย์วัฒนธรรมหรือธรรมชาติ ที่มิใช่ผลิตผลของการค้นคว้า การวิจัยแบบวิทยาศาสตร์ กับทั้งยังได้รับการวางแผนเป็นแบบแผนสืบต่องกันมาเป็นวัฒนธรรมศาสนา คือ ความเชื่อในภูมิปัญญา วิญญาณ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย คือการขยายความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ออกไปสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนื่อยมนุษย์ หรือพลังเหนื่อยมนุษย์ เหนื่อธรรมชาติ คือการบูชา การบวงสรวง เช่นไห้ พิธีกรรม เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับวิญญาณ ซึ่งมนุษย์เชื่อว่าอำนาจเหล่านี้สามารถควบคุมวิถีทางของธรรมชาติหรือวิถีทางของมนุษย์

ปรีชา เศรษฐีชร (2527 : 2) กล่าวว่า พิธีกรรม คือ เครื่องมือในการสมานความสัมพันธ์ทางสังคม เพราะว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ต้องมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ จะต้องมีความเกี่ยวข้องกันในการดำรงชีวิตหลายด้านระหว่างคนที่มีอันฐานอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน โดยลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นระบบเครือญาติ ที่ปรากฏในด้านการเคารพความเป็นผู้อาวุโส การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การร่วมกันปฏิบัติกิจกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และการมีค่านิยมที่ถือเป็นเกณฑ์เดียวกัน

แนวัตตน์ นามวงศ์ (2543 : 19 - 20) กล่าวว่า พิธีกรรมไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมที่เป็นแบบแผนทางสังคม หรือเพื่อตอกย้ำอุดมการณ์เท่านั้น การประกอบพิธีกรรมของมนุษย์จะท่อนให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างคน ธรรมชาติ อำนาจเหนือธรรมชาติ ได้อย่างกลมกลืน และแสดงออกถึงระบบความเชื่อของมนุษย์ที่มักจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ และเกี่ยวข้องกับ

ความเชื่อในนิယายหรือด้านน้ำด้วยความเชื่อทางศาสนา วัตถุประสงค์ในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อนี้เพื่อป้องกันคุ้มครองภัยพิบัติให้แก่ชุมชน และสมาชิกในชุมชนตลอดจนสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและรวมตัวกันต่อสู้ภัยพิบัติต่าง ๆ อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่มีความเกื้อกูลของมนุษย์ในการดำเนินการอยู่ต่อไป

ฉลาดชาย รัมิตานนท์ (2536) กล่าวว่า การศึกษาพิธีกรรมความเชื่อของคน จะต้องวางแผนยุ่นฐานความสัมพันธ์ของความคิด หรือความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ภายใต้โครงสร้างสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะแยกมองคู่ในเรื่องของระบบเครือญาติ การรักษาภยนาล ชีวิตด้านศาสนา ความเชื่อ แบบแผนการใช้ทรัพยากร หรือว่าชีวิตด้านการเมือง การปกครอง การเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้ร่วมทั้งเรื่องระบบข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น การประกอบพิธีกรรมจึงมีความสำคัญ 3 อย่างคือ

(1) เป็นการซักนำให้ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มเดียวกันหรือในสังคมเดียวกันมาพบปะกัน ก่อให้เกิดความรู้จักและสัมพันธ์กันขึ้น

(2) เป็นการสื่อความหมายให้เข้าใจกันในการอยู่ร่วมกัน เพราะเรื่องของพิธีกรรมเป็นระบบสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารทั้งสิ้น

(3) เป็นเรื่องทางด้านจิตใจที่เป็นผลมาจากการเชื่อและการกระทำ เชื่อว่าเป็นสิริมงคล ทำให้เกิดความสนหายใจ และมั่นใจ จนเป็นการยอมรับจะไร้ต่าง ๆ ร่วมกันได้

ทวิช จตุรพุกษ (2538 : 7) ได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภท คือ

(1) พิธีกรรมด้านการผลิต หรือเกี่ยวกับการทำนาทำกิน พิธีกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร โดยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสิ่งหนึ่งอันเนื่องจากภูมิปัญญา เช่น การขอฝน การขอปีชง การขอปีใหม่ การขอปีเสือ เป็นต้น

(2) พิธีกรรมเพื่อสืบทอดความเป็นชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสามารถในการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม โดยมีหลักการร่วมกันอยู่ร่วมกันเพื่อการดำเนินการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน

2.2 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

ไกรศักดิ์ ศรีพนม (2549 : 7) ได้กล่าวเอาไว้ว่า “แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” ได้ถูกพัฒนาให้เป็นระบบแนวคิดที่มีความซัดเจนเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ จาก “ทางเลือกหนึ่งของการพัฒนา” ไปสู่ “แนวคิดเศรษฐกิจและสังคม” โดยเฉพาะในห้วงทศวรรษ 2530 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ได้ถูกยอมรับและสามารถขยายวงกว้างการรับรู้ในสังคมอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น โดยมิได้จำกัดอยู่ในวงขององค์กรพัฒนาเอกชนอีกต่อไป แต่กลับกลายเป็นแนวคิดอีกกระแสหนึ่งที่ปลูกเร้าให้สังคม

มาร่วมกันเสวนาคุณค่า และค้นหาพลังทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ยังคงดำรงอยู่ จนกระทั่งในเวลาต่อมาภายหลังวิกฤต 2540 “แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” ได้ถูกยกชูให้มีฐานะเป็น “อุดมการณ์ทางสังคม” หนึ่ง ที่ประกาศตัวท้าทายกระแสการพัฒนาตามแนวทางอุดมการณ์ทุนนิยมของภาครัฐที่กำลังขยายตัวอย่างกว้างขวางในห้วงเวลานั้น (อ้างอิงจาก บำรุง บุญปัญญา, 2549)

การนิยามความหมายใหม่ของ “วัฒนธรรม” จากการนิยามตามรัฐนิยม ซึ่งเริ่มจากการใช้คำ “วัฒนธรรม” ใน พ.ร.บ.บำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ (2483) ว่า วัฒนธรรมคือลักษณะที่แสดงถึงความเจริญของงาน ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน ในขณะที่ตามแนวคิดของมาร์กซิสต์ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม คือ อุดมการณ์จิตสำนึก ศิลปะและวรรณคดี เป็นโครงสร้างส่วนบนที่สะท้อนโครงสร้างส่วนล่าง คือ พลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิต อย่างไรก็ตามแนวคิดทั้งสองก็ยังให้ความหมายในวงแคบโดยเฉพาะความหมายตามรัฐนิยมมีจุดมุ่งหมายทางการปกครอง คือ การสร้างความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง และการสร้างเอกลักษณ์ของชาติ และเด่นชัดที่สุดในปัจจุบัน คือ การส่งเสริมให้วัฒนธรรมเป็นสินค้าsexในตลาดท่องเที่ยวอีกด้วย

สำนักวัฒนธรรมชุมชนมีการนิยาม “วัฒนธรรม” ว่าหมายถึง องค์ประกอบทั้งชุดของสังคมหรือกลุ่มทางสังคม อันได้แก่ องค์ประกอบทางจิตวิญญาณ ทางวัฒนธรรม ทางความคิด และทางอารมณ์ วัฒนธรรมมิได้หมายถึงแต่เพียงศิลปะและอักษร หากแต่รวมถึงวิถีแห่งชีวิตแบบต่างๆ สิทธิชั้นพื้นฐานของมนุษย์ ระบบคุณค่าประเพณีและความเชื่อ (เสรี พงศ์พิช, อ้างอิงจาก ยุทธิ มุกดาวิจิตร, 2548 : 111)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2536 : 10) วัฒนธรรม คือ ความเจริญของงาน ซึ่งเป็นผลจากการบุคลิกภาพนิยม ที่มีการสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคมและวัสดุ มีการสั่งสมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งจนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลิตกรรมและผลิตผลทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรแก่การวิจัย อนุรักษ์ พื้นที่ พื้นที่ทางภูมิศาสตร์ สถาปัตยกรรม ศาสนา เทศกาล ฯลฯ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่สืบทอดกันมา ทั้งนี้เพื่อสร้างคุณภาพระหว่างมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติสุข สันติภาพและอิสรภาพอันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

ฉลาดชาย รัม italiane (2536 : 79 - 81) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม คือ ความคิดหรือระบบคิดของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ มนุษย์กับมนุษย์ (สังคม) และมนุษย์กับอำนาจหนึ่งอีกธรรมชาติหรืออำนาจเหนือมนุษย์ ที่ฟังตัวอยู่ในเครือข่ายต่าง ๆ ที่ซับซ้อนกัน ภายในระบบคิดของสังคม ความสัมพันธ์ที่สานชุดนี้มิได้กำเนิดดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลง

อย่างมีอิสระจากกัน เต็มพันธ์กัน มีอิทธิพลกำหนดซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทั้งสามชุดยังเป็นตัวกำหนดแบบแผนวิถีการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ด้วย ได้แก่ วิถีผลิตด้านเศรษฐกิจและแบบแผนการใช้ทรัพยากร วิถีชีวิตด้านกิจกรรมเมืองการปักกรอง การบริหารและกฎหมาย วิถีชีวิตด้านศาสนาและระบบความเชื่อ วิถีชีวิตด้านการศึกษาและการถ่ายทอดความรู้ วิถีชีวิตด้านสุขภาพอนามัยและการรักษาพยาบาล วิถีชีวิตด้านศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วิถีชีวิตด้านการจัดระบบครอบครัวและเครือญาติ และวิถีชีวิตด้านข้อมูลข่าวสาร และนันทนาการ ดังนั้น วัฒนธรรม จึงเป็นแบบแผนความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและหมายถึง แบบแผนแห่งพฤติกรรมในการผลิต การกิน การบริโภคของกลุ่มคนหรือสังคม ที่ถือว่ามีวัฒนธรรมเดียวกัน เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลง หรือวิวัฒนาการมาหวานาน ทั้งที่เป็นรูปธรรมหรือวัตถุคงคลที่มองเห็นได้ เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม วัสดุ โบสถ์ วิหาร เป็นต้น ส่วนที่เป็นนามธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์คิดค้น ประดิษฐ์ขึ้นมาซ่อนเดียวกัน ปัจจัยเบื้องหลังที่ kob กำหนดทั้งรูปลักษณ์ ของศิลปวัตถุ ตลอดจนแบบแผนพฤติกรรมของมนุษย์ทุกด้าน คือ ความคิดของมนุษย์นั่นเอง

กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2533 : 47) ให้คำนิยามว่า วัฒนธรรมชุมชน หมายถึง ผลผลิตของความพยายาม ที่คนรุ่นหนึ่ง กลุ่มหนึ่ง ได้คิดประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้นมา เพื่อจะจัดความสัมพันธ์รอบด้าน อันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ความพยายามที่ใช้ได้ผลรุ่นสมัยของตน จะได้รับการสืบทอดสั่งต่อเป็นรถกิโลเมตรรุ่นต่อ ๆ ไป ดังนั้น วัฒนธรรม จึงเป็นตัวเชื่อมประสานสัมพันธ์กับการกระทำการสังคมทุกอย่าง ในภาคปฏิบัติ และสามารถจำแนกวัฒนธรรมได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นรูปแบบการแสดงออก และส่วนที่เป็นเนื้อหาแก่นแท้

นอกจากนั้น กาญจนา แก้วเทพ ยังได้จำแนกระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมออกเป็น 3 มิติ คือ

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างเพื่อนบ้านหรือระบบเครือญาติเดียวกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การเรียนรู้ซึ่งกันและกันในระดับนี้เป็นการสร้างความสัมพันธ์กันภายในหน่วยย่อยของชุมชน และจะมีความคุ้นเคยและกระชับแน่นแฟ้นกันมากในหมู่เครือญาติเดียวกัน

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นการแสดงถึงศักยภาพในการคิดค้นของมนุษย์ โดยการเรียนรู้จากธรรมชาติ ลิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับการดำเนินชีวิตของตนเองและมีความสอดคล้องกับธรรมชาติ อาทิเช่น เครื่องมือในการทำการเกษตร หรือการพึ่งพาธรรมชาติเดียวกับปัจจัย 4 คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค เป็นต้น

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งหนึ่งหนึ่อธรรมชาติ เป็นการสร้างสัญลักษณ์แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีคุณและโทษกับมนุษย์ และเพรำว่ามีความประณานที่จะได้รับความปลอดภัยและมีความหวังว่า อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธินี้จะช่วยได้ ดังนั้นเพื่อดำรงรักษาสภาพแวดล้อมแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์ได้สร้างจากความคิดคำนึงของตน และถ่ายทอดไปสู่คนรุ่นหลัง ๆ ต่อมาได้กีด้วยการประกอบพิธีกรรมที่เคร่งครัด และการกระทำอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็นปฏิบัติการณ์ที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในสังคมนั้น ๆ

กาญจนฯ แก้วเทพ (2530 : 41) ได้ให้แนวทางในการศึกษาความหมายของวัฒนธรรมโดยอาศัยในการพิจารณา คือ

(1) เกณฑ์เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคม

(1.1) วัฒนธรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เช่น การศึกษา สื่อมวลชน ภาษา ความสนุกสนานรื่นเริง กีฬา ศิลปะ การเต้นรำ ดนตรี โคลงกลอน เรื่องเล่า ภาพวาด เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ และความสัมพันธ์ของมนุษย์กับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในระดับครอบครัว สังคม เพศ อาชญากรรม รวมตัวกันของมนุษย์เพื่อหาอาหาร ต่อสู้กับภัยธรรมชาติเพื่อประกับประคองชีวิต จึงเป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิต การดำเนินชีวิต และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กับประเพณีอื่น ๆ ด้วย

(1.2) วัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ที่แสดงออกเป็นรูปร่าง ได้ชัดเจนคือ เทคโนโลยี ซึ่งแต่เดิมนั้น เทคโนโลยีมีอยู่ก่อนนั้นจะมีลักษณะค่อนข้างเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน โดยเฉพาะเครื่องมือเกี่ยวกับการเกษตร การหุงอาหาร เสื้อผ้า การสร้างบ้าน การคมนาคม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ตัวเป็นแหล่งที่ก่อเกิดคุณค่าแก่การอยู่อาศัย และการยังชีพอันได้แก่ ดิน ฟ้า น้ำ สัตว์ต้นไม้ มนุษย์กีสร้างกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติกับสิ่งเหล่านี้ กลายเป็นประเพณีต่อธรรมชาติ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มประเพณีเพื่อการผลิต

(1.3) วัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งหนึ่อธรรมชาติ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า การให้ความหมายต่อความตาย หนึ่อความเจ็บปวด การทราบ การหลุดพ้นจากกิเลส เราสามารถอธิบายสิ่งเหล่านี้ได้จากสัญลักษณ์ พิธีกรรม ตำรา เป็นต้น สิ่งเหลือธรรมชาติก็คือ อิทธิพลของธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์ เช่น แสงแดด ไฟฟ้า น้ำท่วม แผ่นดินไหว ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมได้ จึงมีความเชื่อว่ามีผู้บังการหรือมีจิตวิญญาณอยู่เบื้องหลังธรรมชาตินั้น ท่าทีที่ปฏิบัติต่อสิ่งบงการเบื้องหลังธรรมชาติก็ถูกมองเป็นประเพณีทางศาสนา และความเชื่อ

ระบบความสัมพันธ์สามมิตินี้ คนเป็นส่วนใหญ่ทางด้านความสัมพันธ์ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ทั้งในแง่ความเชื่อคัมภีร์ คุณค่าในศาสนา รวมทั้งมีการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืน ระหว่าง

คนกับธรรมชาติ คนกับคน และคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ มิติทั้งสามด้านนี้มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กันทั้งหมด และส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ชีวิตคนและชีวิตสังคมไม่อาจแยกเป็นด้านใด ด้านหนึ่งให้เด็ดขาดจากกันได้ หากจะมีความแตกต่างเกิดขึ้นก็เป็นเพราะระบบคุณค่าที่ใช้นั้นเอง

(2) เกณฑ์แบ่งวัฒนธรรมออกเป็นส่วนที่เห็นได้และส่วนที่มองเห็นไม่ได้

ส่วนที่มองเห็นได้เป็นส่วนที่เรียกว่าเป็นรูปแบบของวัฒนธรรม เป็นส่วนที่สัมผัส จับต้องได้ ในความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน เช่น การศึกษา ศิลปะ การเต้นรำ กีฬา เป็นต้น ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ เช่น การเกษตร การหุงอาหาร เป็นต้น และ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งสูงสุด เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ สัญลักษณ์ เป็นต้น ส่วนที่มองเห็นไม่ได้ก็ได้แก่ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นขบวนการสอนคุณค่า ที่จะมองเห็นเป็นระบบการจัดการศึกษา ขบวนการผลิต คุณค่า และขบวนการวิธีคิด การตัดสินใจ

งานพิช สัตย์ส่วน (2538 : 29) กล่าวว่า วัฒนธรรมจะต้องเป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกันในกลุ่ม คนจำนวนหนึ่ง เพราะวัฒนธรรมเป็นผลของการเรียนรู้ซึ่งไม่ใช่เป็นสมบัติของแต่ละคน หรือของชน กลุ่มเดียวในสังคม แต่จะเป็นสมบัติของชนกลุ่มใหญ่ในสังคมนั้น ๆ และทำให้สังคมนั้น ๆ มีความเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากสังคมอื่น ๆ

สัญชัย เจริญพาด (2542 : 21) พบว่า แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาชาวบ้าน อันหมายถึงระบบความคิดของชาวบ้านที่สืบทอดหรือผลิตขึ้นมาจากการบรรพนรุษ กล่าวไว้ว่า องค์ความรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน แสดงให้เห็นความซับซ้อน จากการที่ชุมชนสามารถจัดการกับดิน ป่า น้ำ ร่วมกันได้ องค์ความรู้เหล่านี้มีสาระที่สำคัญคือ

(1) ชุมชนต่างๆ ให้คุณค่าในการใช้และรักษาดิน น้ำ ป่า อย่างเชื่อมโยงเป็นองค์รวมเดียว กับวิถีชีวิตชุมชน วิถีการผลิตการเกษตร วิถีการประเพณี และระบบความเชื่อที่จัดปรับและสืบสานต่อเนื่องกันมา ควบคู่กับการได้รับประโยชน์ร่วมกันจากการใช้ดิน น้ำ ป่า ร่วมกันเพื่อยังชีพอยู่รอด

(2) ความหลากหลายของระบบการจัดการ ดิน น้ำ ป่าและความยั่งยืนสมดุลในตัว ทรัพยากร่อง จึงขึ้นอยู่กับระบบคุณค่าความเชื่อ ความเข้มแข็งของแต่ละองค์กรผู้นำ แต่ละชุมชน และเทคนิคที่ใช้ในการเกษตรที่เอื้อต่อการจัดการใช้อุปกรณ์ดิน น้ำ ป่า แต่ละแห่งภายใต้การกำกับดูแลและสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ

(3) ทรัพยากร “คน” ถือเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การพัฒนา คนและการให้คนในชุมชนได้ร่วมกันกำหนดระบบคุณค่า กำหนดคุณค่า และการวางแผนการใช้การรักษา อนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า ภายใต้ประโยชน์ร่วมกัน ตามระบบสิทธิร่วมกันของชุมชนและภูมิปัญญา ของแต่ละชุมชนต่อเนื่องกันมาก จึงเป็นพื้นที่ทางหลักของการจัดการดิน น้ำ ป่า

(4) ชุมชนที่สามารถจัดการดิน น้ำ ป่า ให้เข้มข้นได้ควบคู่กับการเกษตรเชิงอนุรักษ์และยังสามารถปรับตัวเข้ากับกระแสการเปลี่ยนแปลงของระบบพุนนิยม โดยยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมอยู่ได้ด้วยมีศักยภาพของ 3 องค์ประกอบหนึ่ง แและมีบทบาทที่สำคัญคือภูมิปัญญาชาวบ้าน และความรู้ที่สืบสานประยุกต์ได้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอก

(5) องค์กรชุมชนและกลุ่มผู้นำที่มีภูมิธรรมและภูมิปัญญา

(6) เวทีการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง บุกรุกจากภายนอก

สรุปได้ว่า “แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน” เป็นสิ่งที่ชุมชนสร้างขึ้น กำหนดขึ้น และมีการใช้ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาเพื่อสนับสนุนความต้องการของชุมชน เพื่อนำชุมชนไปสู่ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และสงบสุข โดยมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มคน การเรียนรู้ การถ่ายทอด การผลิตซึ่งความรู้ และความเชื่อนั้น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาท

2.3.1 สถานภาพ (Status)

คล้าย กฎวัลย์ (2548 : 16) กล่าวว่า สถานภาพ หมายถึง ตำแหน่งของบุคคลในแต่ละสังคม นอกจากนั้นสถานภาพยังถือว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา เพื่อให้แต่ละบุคคลและคนอื่น ๆ ได้รับรู้รวมกันว่าเป็นใครและมีสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันอย่างไร ซึ่งเมื่อเรามองโดยรวมแล้วสังคมก็คือ เครือข่ายของสถานภาพ (Network of Status) กล่าวคือ สถานภาพเป็นโครงสร้างของระบบสังคมที่กำหนดและเชื่อมโยงบุคคลกับโครงสร้างสังคมอื่น ๆ

ส่วน สุทธิเดิมอรุณ (2522 : 34 – 37) ได้ให้แนวคิดเรื่องสถานภาพหรือฐานะ (Status) และบทบาท (Roles) ว่า สถานภาพเป็นนามธรรม ซึ่งหมายถึง ฐานะหรือตำแหน่ง ซึ่งจะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ ว่าตำแหน่งนั้นมีภารกิจ หรือหน้าที่อย่างไร ตำแหน่งเป็นผลรวมของสิทธิและหน้าที่ และตำแหน่งก่อให้เกิดบทบาท ซึ่งบุคคลจะแสดงบทบาทได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้

(1) วัฒนธรรมประเพณีและความประนีประน้ำของสังคมที่เกี่ยวข้อง

(2) ลักษณะเฉพาะของสังคม

(3) บุคลิกภาพและความจำเป็นของผู้แสดง

ดังนั้น บุคคลในสังคมทุกคนย่อมมีสถานภาพหรือตำแหน่งทางสังคมแตกต่างกันออกไปตามตำแหน่งทางสังคม การที่บุคคลในสังคมจะได้รับขั้ดหันในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังนี้

(1) สมาชิกของเครือญาติ เช่น การเกิดมาในตระกูลสูงย่อมได้รับการยกฐานะในสังคม ให้สูงขึ้น

(2) คุณสมบัติส่วนตัว เช่น ความฉลาด ความสวยงาม บุคลิกภาพ หากคุณสมบัติเหล่านี้อยู่ในที่ดีก็จะเป็นผลให้บุคคลมีสถานภาพที่สูงขึ้น

(3) ความสำเร็จ การที่บุคคลได้รับความสำเร็จทางด้านต่างๆ ย่อมได้รับการยกย่อง ฐานะหรือสถานภาพในสังคมที่สูงขึ้น

(4) การเป็นเจ้าของ การที่บุคคลที่มีทรัพย์สินหรือรายทรัพย์มากหรือมีกำลังมาก ย่อมได้รับการยกย่องฐานะ

(5) อำนาจบุคคลมีอำนาจตามกฎหมายหรืออำนาจตามบัญชาระบบทรัมเนียมประเพณี ย่อมได้รับยกย่องให้มีฐานะในสังคมสูง

(6) บารมี คือบุคคลที่ส่วนบทบาทตำแหน่งที่สามารถเอื้อประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ สายสมร เนยตรองการ (2528 : 6) กล่าวว่า สถานภาพทางสังคม (Social Status) คือ ตำแหน่งหรือฐานของบุคคลในสังคม ซึ่งได้รับจากการเป็นสมาชิกที่ทำให้ทราบถึงสิทธิหน้าที่รับผิดชอบ ความมั่งคั่ง บุคคลแต่ละคนมีสิ่งที่เรียกว่าสถานภาพตั้งแต่ในครรภ์และจะมีสถานภาพเพิ่มขึ้นเมื่อมีการรวมกลุ่มหรือเข้ากลุ่ม ซึ่งคนเรานั้นจะมีสถานภาพได้หลายสถานภาพในตลอดช่วงระยะเวลาของชีวิต นอกจากนั้นแล้ว สถานภาพเป็นสิ่งที่เฉพาะของบุคคลและแสดงสัญลักษณ์ของบุคคลในสังคม เป็นสิ่งบ่งบอกถึงความหมาย มีอ่อน ความแตกต่าง ความเท่าเทียมกัน หรือความไม่เท่าเทียมกัน หรือหมายถึง ตำแหน่ง ยศหรือฐานะที่แสดงความสูงต่ำของบุคคลเมื่อเปรียบเทียบกับบุคคลอื่นในสังคม

2.3.2 บทบาท (Roles)

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายไว้ว่า บทบาทหมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทพ่อแม่ บทบาทครู หรือหน้าที่ซึ่งหมายถึง การปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย

พญ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์ (2535 : 11) กล่าวว่าบทบาท หมายถึงการแสดงพฤติกรรมตามสิทธิและหน้าที่ตามสถานการณ์นั้นๆ บทบาทมีผลกระทบเมื่อต้องการสื่อสารกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นักสังคมวิทยามีความเห็นว่า บทบาทเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใต้ความต้องของบุคคล ในทศนัชน์บทบาทจึงเป็นส่วนหนึ่งของบรรทัดฐานที่สมาชิกจะต้องยึดถือร่วมกัน และบุคคลจะต้องแสดงบทบาทตามความคาดหวังของสังคมที่กำหนดไว้ เช่น ผู้ชายต้องแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังของสังคมแตกต่างกับผู้หญิง บทบาทเป็นหน่วยทางโกรง สร้างของระบบทางสังคมอีกหน่วยหนึ่ง อันประกอบไปด้วยบรรทัดฐานซึ่งเชื่อมโยงกับชุดหนึ่ง สำหรับการ

ทำหน้าที่เฉพาะ เเจะจงของระบบ “ตำแหน่ง” หรือสถานภาพประกอบไปด้วย “บทบาท” ชุดหนึ่ง และเป็นเครื่องมือแสดงให้เห็นถึง “ที่ตั้ง” ของบุคคลนั้น ๆ

สุชา จันทร์เอม และสุรังก์ จันทร์เอม (2520 : 46) ได้อธิบายความหมายของบทบาท ว่า บทบาทเป็นสิ่งที่บุคคลในสถานภาพต่าง ๆ พึงกระทำ นั่นคือเมื่อสังคมกำหนดลิขิและหน้าที่ให้สถานภาพโดยย่างไรแล้ว บุคคลในสถานภาพนั้น ๆ จะต้องประพฤติหรือปฏิบัติหน้าที่ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ การปฏิบัติตามลิขิและหน้าที่ของสถานภาพ ซึ่งมุษย์แต่ละคนจะมีหลายบทบาท และแต่ละบทบาทจะมีความสมบูรณ์หรือสมดุลกันพอกัน นอกจากนี้ยังกล่าวไว้ว่า บทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบของงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ ซึ่งจะช่วยให้บุคคลมีพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ (สุพัตรา สุภาพ, 2530 : 30)

งามพิศ สัตย์สงวน (2537 : 73) ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งคาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคม เพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้

พพญา สายหยุ่น (2513 : 68) อธิบายว่า บทบาท เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นบุคคล และเปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้น ๆ เป็นตัวละครอะไร มีบทบาทต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทบาทหรือไม่สมบทบาทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงตั้งนั้น บทบาท ก็คือ การกระทำต่าง ๆ ที่ “บท” กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำตามได้ที่อยู่ใน “บท” นั้นอยู่

ฉวัลย์ ภูตวัลย์ (2548 : 16) กล่าวว่า บทบาท (Roles) กือ สภาพะที่เป็นผลลัพธ์ของสถานภาพ กล่าวคือ ในขณะที่สถานภาพเป็นตำแหน่งที่บุคคลได้มานา ทั้งที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด และทั้งจากความสามารถของตนเอง ซึ่งสถานภาพนั้น จะมีสิทธิ หน้าที่ อำนาจ และพร้อมทั้งความรับผิดชอบตามมาด้วยเสมอ ซึ่งเรียกว่า บทบาท เช่น บุคคลที่มีสถานภาพเป็นลูก ก็จะมีบทบาทและต้องทำตามบทบาทนั้นในฐานที่เป็นลูกนั้นเอง

สายสมร เนยตรองการ (2528 : 8) บทบาท กือ พฤติกรรมที่ต้องปฏิบัติตาม สถานภาพหรือการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ เช่น การที่พ่อแม่ต้องเลี้ยงดูลูก การที่ลูกต้องการพี่ชื่อพี่แม่ เป็นต้น ซึ่งบทบาทของสมาชิกของสังคมจะมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับแนวทางปฏิบัตินไปตามแนวทางของสถานภาพของแต่ละสภาพสังคมที่ตนมีส่วนร่วม

2.4 แนวคิดภาพลักษณ์ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

ในการศึกษารั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับ “ภาพลักษณ์” ไว้ดังนี้คือ ชุมชน หากส่วนยา ที่มีวิถีแห่งการดำรงอยู่ การดำเนินชีวิต และบริบททางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวเป็นแบบฉบับของตนเอง ของชุมชน ที่มีการเคารพในเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเอง โดยใช้วิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อผ่านพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อ ซึ่งการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะช่วยให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ในแต่ละระดับ คือ หนึ่ง ความเชื่อและพิธีกรรมของคนในชุมชน สอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและนอกชุมชน สาม ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ และ สี่ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งทั้งสี่ประเดิมล้วนแล้วแต่เป็นภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนที่กระทำผ่านพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อ

2.3.1 ภาพลักษณ์ (Image)

ภาพลักษณ์ (Image) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกของแต่ละบุคคลต่อสิ่งต่าง ๆ และมักจะเป็นความรู้สึกที่สร้างขึ้นเอง โดยมีข้อเท็จจริงเป็นหลักอ้างอิงอยู่ด้วย อาศัยประสบการณ์ การค้นคว้าหาความรู้ การหดอ้อมรวมและการสร้างสรรค์ คิด วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ จนทำให้เกิดความเชื่อ การรับรู้ การเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ประกอบกันขึ้นเป็นภาพลักษณ์ของตนเอง และแสดงออกในรูปของพฤติกรรม โดยผ่านการคิดและกลั่นกรองของแต่ละคนมาแล้ว จึงทำให้ภาพลักษณ์นั้นมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับจิตใจโดยตรง เป็นการผ่านการตีความหมาย การเลือกสรร และการให้ความหมายของตนเอง (พจน์ ใจชายสุขกิจ, 2553 : Web Site)

ภาพลักษณ์จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบบความคิด คุณเราไม่ได้มีเพียงประสบการณ์โดยตรงต่อโลกรอบตัว เช่น การสัมผัส สิ่งต่าง ๆ คอมกเลิน ได้ยิน และได้เห็นด้วยตาตนเอง เท่านั้น แต่เรายังมีประสบการณ์ทางอ้อมอื่น ๆ ด้วย ซึ่งประสบการณ์เหล่านี้ ต้องอาศัยการตีความ และให้ความหมายแก่ตนเอง ภาพลักษณ์จึงเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการตีความ

ภาพลักษณ์เป็นความโน้มเอียง แต่เป็นความโน้มเอียงที่จะนำไปสู่การรับรู้ และตีความสิ่งเร้า ถ้าทัศนคติเป็นความโน้มนำที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่มองเห็นได้ ภาพลักษณ์ก็จะเป็นความโน้มนำที่จะนำไปสู่การรับรู้และตีความ ซึ่งเป็นกระบวนการในระดับความรู้สึกและความคิด ซึ่งไม่สามารถมองเห็นได้

ภาพลักษณ์เกิดจากข้อเท็จจริง (Objective fact) และการประเมินส่วนตัว (Personal judgment) องค์ประกอบของการสร้างภาพลักษณ์ ได้แก่ สัญลักษณ์ (Symbol) และเหตุการณ์ต่างๆ (Events) ที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้นในการทำความเข้าใจเรื่อง “ภาพลักษณ์” ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้หยิบยกเอาเรื่องของ อัตลักษณ์ (Identity) ของภิญญา เพื่อฟังสกุล (2543 : 1) ได้ใช้แนวคิดยุคหลังสมัยใหม่ ที่

มีการตั้งคำถามกับการเข้าถึงความจริงว่ามิใช่แค่นغانที่มีความเฉพาะตัวอีกด้อไป เพราะความเป็นปัจเจก หรือ เอกลักษณ์นี้สามารถเลื่อนไหพลเปลี่ยนแปลงไปได้ตามบริบทของสังคม สถานการณ์ และเงื่อนไขของเวลาเข้ามาทำกับด้วย ดังนั้นการแปลความหมายของ Identity ในบุคปัจจุบัน จึงใช้คำว่า “อัตลักษณ์” ซึ่งดูเหมือนกว่าคำว่า “เอกลักษณ์”

2.3.2 อัตลักษณ์ (Identity)

อกิญญา เพื่องฟูสกุล (2543 : 5) ได้ชี้ว่า “อัตลักษณ์” คือ พื้นที่ที่มีความเชื่อมต่อระหว่างความเป็นปัจเจกกับสังคม นั่นคือ ในด้านหนึ่งอัตลักษณ์ คือ “ความเป็นปัจเจก” ที่เชื่อมต่อสัมพันธ์กับสังคม (Social Aspect) เช่น อัตลักษณ์ที่เป็นพื้นที่ทางสังคม ก็คือ สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดตัวมา เช่น ความเป็นพ่อ-แม่ ความเป็นลูกศิษย์-อาจารย์ เป็นต้น ในมิตินี้ อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องของการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic Aspect) ด้วยเพรพยายามแสดงออกชี้ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังกล่าว กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลากหลายแบบ กล่าวคือ ปัจเจกแต่ละคนมักจะสัมภบทบาทหลายอย่างที่ติดตัวมา การแสดงบทบาทต่าง ๆ ออกแบบขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น บุคคลหนึ่งอาจจะเป็นพ่อมแม่และอาจารย์ของลูก เป็นต้น ในอีกด้านหนึ่งคือ อัตลักษณ์ในพื้นที่ของปัจเจก จะเกี่ยวข้องกับมิติภายในของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตัวเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งบุคปัจจุบันสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าของระบบสื่อสาร ในมิตินี้คนเราจึงต้องมีการปรับตัวให้รอบรู้ และรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยด้วย

ฉลาดชาย ร่มitanนท์ (2542 : 153 - 174) ได้อธิบายความหมายของคำว่า “อัตลักษณ์” ว่าหมายถึง สิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเป็นเราหรือพวกรเรา แตกต่างจากเขา พวกรเขา หรือ คนอื่น ซึ่งอัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียวแต่อาจมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกรเรา อัตลักษณ์ ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (Social construct) ดังนั้น อัตลักษณ์จึงจำเป็นต้องมีกระบวนการสร้างความเหมือนระหว่าง “พวกรเรา” และความแตกต่างกับ “พวกรเขา” หรือ “คนอื่น” ที่เกิดขึ้นควบคู่กันไป

Richard Rodriguez Essay (1997) ได้เสนอว่า อัตลักษณ์นั้นถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม ไม่ได้ถูกกำหนดโดยเชื้อชาติเสมอไป ความเป็นคนเอเชียหรือคนยุโรปไม่ได้กำหนดโดยสิ่งพะเพาะในแต่ละเชื้อชาติ หรือผ่านพื้นที่นั้น ไม่ได้มีอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรมเดียว แต่จะรวมความหลากหลายของวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีการสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์กัน (อ้างอิงมาจาก นิลวัติ พรหมพักพิง, 2547 : 21)

นิลวดี พรหมพักพิง (2547 : 21) ได้สรุปเอาไว้ว่า “อัตลักษณ์” หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตัวเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนเราทับคนอื่น โดยผ่านการมองตัวเองและคนอื่นมองเราในขณะนั้น อัตลักษณ์จึงเป็นกระบวนการนิยามความหมายของปัจจัยแผลงกลุ่มทางสังคมที่สามารถถือเป็น “ไม่คงรูป เพราะอัตลักษณ์สามารถปรับเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม โลกวิวัฒนา” อัตลักษณ์มีการคานเกี่ยวกับกันอยู่ 2 ลักษณะ คือ อัตลักษณ์ ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์ทางสังคม อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ตามบริบทหรือสถานการณ์ ต่างๆ ไม่ผูกติดอยู่กับประวัติศาสตร์ของปัจจัยหรือกลุ่มสังคมนั้น ๆ แต่จะเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์ เชิงอำนาจ นั้นคือ ปัจจัยหรือกลุ่มคนมีวิธีที่จะเลือกใช้อัตลักษณ์แบบไหน ภายใต้เงื่อนไขแบบใด ที่อัตลักษณ์จะเป็นประโยชน์ต่อเขา ก็จะถูกเลือกนำมาใช้

บงกชมาศ เอกอีม (2532 : 19 - 20) ระบุว่า เอกลักษณ์ ทางสังคมอาจจะสร้างโดยตัวบุคคลเองหรือโดยบุคคล อื่น ๆ ก็ได้ นั่นคือ ในขณะที่บุคคลสามารถสร้างหรือแสดงภาพลักษณ์แก่สังคมเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมตามที่ต้องการ ผู้อื่นก็สามารถกำหนดอัตลักษณ์ทางสังคมให้กับบุคคลนั้นตามสายตาของผู้ชม (Audiences) ภายใต้เงื่อนไขของการปฏิสัมสารกับทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดอัตลักษณ์ทางสังคมจากตัวแทนของการควบคุมทางสังคม เช่น แพทย์ ตำรวจ จิตแพทย์ เป็นต้น ซึ่งอาจก่อให้เกิดการคล้อยตามในอัตลักษณ์ส่วนบุคคลหรือไม่ก็ได้ ในบางขณะ คือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล และอัตลักษณ์ทางสังคมของบุคคลอาจจะไม่สอดคล้องกันก็ได้ เนื่องจากเป็นการตัดสินตามสายตาของการกระทำหรือผู้มองที่แตกต่างกัน หากบุคคลเห็นว่า อัตลักษณ์ที่เขากับคนเองเป็นอัตลักษณ์ที่ไม่ถูกต้องและไม่ได้รับความเชื่อถือ เขายังจะปกปิด อัตลักษณ์ส่วนบุคคลที่เบี่ยงเบนไปจากบรรทัดฐานของสังคมอันนั้นเสีย โดยการสร้างภาพลักษณ์ต่อสังคมภายนอกเพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ทางสังคมในทางบวกขึ้นมา เช่น บุคคลรักร่วมเพศอาจปกปิดตนเองด้วยการพูดคำนิยม ติเตียน ความเป็นรักร่วมเพศ หรือแสร้งทำเป็นสนใจเพศตรงข้าม เพื่อที่จะสร้างภาพลักษณ์ของอัตลักษณ์ทางสังคมแบบรักต่างเพศ ดังนั้นการประสานอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคมจึงเป็นสิ่งที่ยากพอสมควร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานอัตลักษณ์ที่เบี่ยงเบนของผู้เบี่ยงเบนที่ไม่เปิดเผยตัวเอง

จากแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity) ที่ได้ทบทวนมา จึงเป็นประเด็นที่ว่า เราพยายามที่จะสร้างความเฉพาะ ความเหมือน ความต่าง หรือความโดดเด่นขึ้นมา ภายใต้ความคิดที่ว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมสารกับคนอื่น เกิดความตระหนักรู้ (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือ เราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับ อัตลักษณ์ที่เราเลือก ส่วนการที่คนอื่นมองนั้น จะเป็น “ภาพลักษณ์” ภายนอกที่คนอื่นนิยามหรือให้ความหมายในความเป็นตัวตนของเรา ซึ่งภาพลักษณ์ของปัจจัยบุคคลจะมีความลึก

ไฟลและซับซ้อน เนื่องจากมองในหลายมิติทั้งมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรม ที่ได้ศึกษาในงานชิ้นนี้ ผ่านพิธีกรรมความเชื่อการไหว้เจ้าเพื่อผาแดง นางໄอ် ในขณะที่การมองมิติด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนหาดสวนยา จะเป็นภาพลักษณ์ของคนด้อยโอกาส คนชายขอบ คนจนเมือง หรือกลุ่มที่ก่อปัญหาให้กับสังคม ในขณะที่ภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ดึงมาจากชุมชน มิได้กล่าวถึงเลย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องตั้งคำถามกับประเด็นปัญหาเหล่านี้ ทั้งนี้ เพราะภาพลักษณ์ที่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นจากคนภายนอกมักจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ปลายเหตุ ไม่ได้รับการแก้ไข ปัญหาอย่างจริงจัง และตรงจุด เป็นแต่เพียงการหยิบยื่นโอกาสที่ต้องไปแข่งขันกับสังคมภายนอก เพื่อแลกกับการทำมาหากำไร หรือการใช้มาตรฐานทางกฎหมาย หรือความรุนแรงมาแก้ไขปัญหา ซึ่งภาพลักษณ์ภายนอกที่ปรากฏมักไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป ส่งผลให้ขาดความกระตือรือร้น ที่จะสนับสนุนชุมชนอย่าง ๆ ของชุมชน โดยเฉพาะในสังคมปัจจุบันที่มองว่าความเชื่อพิธีกรรมเหล่านี้ เป็นแต่เพียงสิ่งที่งมงาย ไร้สาระ ไม่พัฒนา ล้าหลัง ข้างพยาบาลเบียดขับให้สิ่งเหล่านี้ตกหายไปจากชุมชน และแทนที่สิ่งที่เป็นภาวะสมัยใหม่เข้ามาแทนที่ ขณะเดียวกัน “อัตลักษณ์” หรือเอกลักษณ์ เป็นสิ่งที่ไม่ได้ปรากฏขึ้นเอง แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยทุกคน บุคคลที่มี อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดียวกันก็จะถูกยอมรับจากสมาชิกภายในสังคมเดียวกันว่า “เป็นคนวงในหรือเป็นคนในวัฒนธรรมเดียวกัน” อัตลักษณ์ จึงเป็นเรื่องของการต่อสู้ เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งพื้นที่ทางสังคม และสิทธิ์อิสระ เมื่อเปรียบเทียบกับคนอื่น ๆ ดังนั้น การเรียกร้องคืนหาเพื่อส่วนรักษาอัตลักษณ์ และตัวตน จึงเป็นลักษณะร่วมของผู้คนในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่สูญเสียอัตลักษณ์ไป และกำลังได้รับความกระทบกระเทือนถึงทุกคนในยุคนี้

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ถือเป็นงานวิจัยทางวัฒนธรรมที่สะท้อนถึงแนวคิด ความเชื่อ ผ่านพิธีกรรม ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตแห่งการดำรงอยู่ การดำเนินชีวิต การควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชน ภายใต้บริบททางวัฒนธรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะตัวเป็นแบบฉบับของชุมชนที่มีมาช้านาน โดยใช้วิธีการและกลไกในการถ่ายทอดความเชื่อผ่านพิธีกรรม ซึ่งการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวจะช่วยให้เราเข้าใจความสัมพันธ์ในแต่ละระดับ ซึ่งผู้วิจัยได้หยิบเอาไว้ในทัศน์ และแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการมองประภาคการณ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว นั่นคือ แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ และภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา และสุดท้ายเป็นแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

ในการศึกษางานทางวัฒนธรรมชุมชนจากการค้นคว้าหาข้อมูล พบว่า มีการศึกษาจำนวนมากที่ได้กล่าวถึงบทบาทของพิธีกรรม หรือความเชื่อเรื่องผีในการขัดเกลาทางสังคม และบทบาทใน

การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน รวมทั้งแบบแผนการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทมากกว่าพื้นที่ในเขตเมือง ดังนั้นจึงนำเสนอ ใจที่ว่างงานลักษณะดังกล่าวมักจะมี บริบทของพื้นที่ค่อนข้างซัดเจนในระดับโครงสร้าง และความสัมพันธ์ นั่นคือ สถาบันชุมชนในชนบท ในช่วงแรกๆ งานศึกษาในแนวนี้จะมีมากในแคนาดาเหนือ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องบทบาทของผู้ บ้าน ผู้เจ้ายาย ฯลฯ ต่อมางานในภาคอีสานก็เริ่มมีมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของพิธีกรรมในการ อนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อาทิเช่น การบวงป่า ผีปู่ตา(ตอนปู่ตา) รวมถึงบุญประเพณี 12 เดือน ที่ มีเรื่องของน้ำ เรื่องของข้าวปลาอาหารมาเกี่ยวข้อง เป็นจุดความหลากหลายและมีจำนวนมากของ งานศึกษาในแนวนี้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่พ่อจะเป็นแนวทางในการพัฒนา องค์ความรู้ของงานวิจัยนี้ได้ ซึ่งได้แก่

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ (2536) “ได้ทำการศึกษาเรื่อง จากยอดหัวยอดถึงบุญบึง สีทิช อำนาจ และระบบการจัดการทรัพยากรพื้นบ้านของชุมชนชาวนาลุ่มน้ำชี ซึ่งสรุปได้ว่า ชาวนา อีสานลุ่มน้ำชีได้สร้างโนทัศน์ทางวัฒนธรรม (Cultural construct) เรื่อง “ผีอารักษ์ข้า” ขึ้นมาแล้วใช้ ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาประจำปีเมื่อตอนเป็น “กลไกทางสังคมวัฒนธรรม” หรือ “พันธะ สัญญาร่วม” ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของส่วนรวม พิธีกรรมหรือบุญเดี้ยงผีในแต่ละ ท้องถิ่นมีเชื่อเรียงแตกต่างกัน เช่น บุญยอดหัวยอด บุญยอดน้ำ บุญสรงกุ่ บุญทรงแท่น หรือบุญศูบ ประทายตราย แต่พิธีกรรมและความเชื่อเรื่องผีเหล่านี้ก็มีเนื้อหาสำคัญร่วมกันในการควบคุม และ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดินทำกิน แหล่งน้ำ และป่าไม้ ซึ่งเป็นทรัพยากรสาธารณะที่มี อยู่อย่างจำกัดในชนบทอีสานปัจจุบัน

ระบบการจัดการทรัพยากรพื้นบ้านที่มีรากฐานมาจากความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา ดังกล่าว เป็นระบบการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกันอย่างมากกับระบบของรัฐภายนอก ให้สถานการณ์ วิกฤต และการช่วงชิงอำนาจในการจัดการทรัพยากร ดังที่เห็นในปัจจุบัน ซึ่งผลการวิจัยของ สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ ชี้ให้เห็นว่า ระบบการจัดการทรัพยากรพื้นบ้านของชุมชนชาวนาอีสานลุ่มน้ำชี อาจเป็นหนึ่งในทางเลือกของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถให้ผลประโยชน์ได้ทั้ง ชาวบ้านและหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งสามารถรักษาความสมดุลของระบบ生-死 ได้อย่างเหมาะสม

ฉลาดชาย ร่มิตานนท์ (2527) “ได้ศึกษาเกี่ยวกับพิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้ายาย พบว่า ในทศวรรษของคนจำนวนไม่น้อยที่การนับถืออำนาจศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหายไป เป็นเรื่องง่าย ไร้สาระ ไม่ ซึ่งความเชื่อเรื่องผียังคงดำรงอยู่อย่างหนึ่งแม้แต่เห็นได้ชัดในทุกท้องถิ่น ทุก ภูมิภาค และทุกชนชั้นในสังคมไทย นอกเหนือไปจากนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับผีก็มีการ เปลี่ยนแปลงพัฒนาไปตามพัฒนาการของสังคมในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมด้วย ความเชื่อ เกี่ยวกับผีเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีรากเหง้ามาตั้งแต่ประวัติศาสตร์ มีการพัฒนาการหรือการ

เปลี่ยนแปลงมิได้เป็นสิ่งที่หยุดนิ่ง และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างค้านอื่นๆของสังคมอย่างมากที่จะแยกออกจากกันได้ ความเชื่อ ดังกล่าวบังเกิดการผสมผสานที่กลมกลืนระหว่างพุทธ พราหมณ์ และพิ โภษมีการจัดการโครงสร้าง ความสัมพันธ์ และตอบสนองความต้องการทางกาย ใจ ของคนในสังคม ขณะเดียวกันก็มี กระบวนการเรียนรู้ถ่ายทอด และปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีกรรมให้ทันยุคทันสมัยเรื่อยมา นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องผู้บรรพบุรุษซึ่งถือเรื่องของผู้ผิดผิด ซึ่งช่วยให้สามารถควบคุมสังคมไม่ให้คนทำผิด ชาติประเพณีได้ และการนับถือผู้ก่อผลในการรักษาและเบี่ยงของสังคม หรือส่งเสริมระบบ โครงสร้างอื่นๆในสังคมควบคู่ไปด้วย

เรณุ ออรรถาเมศร์ (2528) ได้ศึกษาเรื่อง โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากการรวมปริญญา นิพนธ์ พบว่า ผู้มีบทบาทอย่างมากในการควบคุมสังคม ยังไงก็แล้วแต่ การไม่ละเมิดในสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์ เช่น เสื้อป้าน เสื้อเมือง เสื้อไร่ เสื้อน้า ผ้าฝ้าย ครล่วงจะมีจิตจะถูกปรับ และบังสะท้อนให้เห็นว่าชาวล้านนามีความกตัญญูต่อบรรพบุรุษมากที่สุด และความเชื่อที่เกี่ยวกับศาสนา กฏ แห่งกรรมและชาติภพก็ก่อให้เกิดการยอมรับสภาพของบุคคล

ศรีระนันท์ รัตนานสมจิต (2547) ได้ศึกษาเรื่อง เชิงเมือง : ความหมาย พิธีกรรมและความ เปลี่ยนแปลง พบร่วมกับ พิธีกรรมเชิงเมืองเป็นพิธีกรรมที่แสดงความกตัญญูต่อบรพบุรุษ เป็นพิธีกรรม ในระดับครอบครัวและเครือญาติที่นับถือ ขั้นตอนการ ให้วัยหึงมีการถือระบบอาชูโสในการเริ่มต้นว่า โครงจะเป็นประธานและลำดับในการ ให้วัยเป็นสำคัญ โดยเน้นการ ให้ความสำคัญต่อระบบอาชูโส การ ให้สิทธิอำนาจแก่ฝ่ายชายเป็นหลัก ฝ่ายหญิงเป็นผู้จัดเตรียมของโดยที่ฝ่ายชายไม่ต้องเข้ามาร่วม แต่ ในปัจจุบันหลังมีบทบาทสำคัญในการจัดการและประกอบพิธีกรรม ถึงแม้ว่าสังคมยังคงมองว่า อำนาจจะต้องอยู่กับผู้ชาย แต่จะชี้ให้เห็นว่าเพศหญิงเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้พิธีกรรมคงอยู่ เพราะ เป็นคนที่สามารถถ่ายทอดปลูกฝังให้ลูกหลาน ได้เข้าใจถึงหลักการและขั้นตอนในการแสดง อัตลักษณ์ของพิธีกรรมผ่านการเช่น ให้วัยให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ยังเกิดจากการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่ง ไปอีกรุ่นหนึ่ง ถึงแม้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างด้วยบริบททางสังคม

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ (2539) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการขัดแย้งทางสังคมค้านความเชื่อโดย ผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท พบร่วมกับ ความเชื่อของคนในแต่ละสังคม เป็นผลมาจากการปรับตัว ทางสังคม วัฒนธรรมของผู้คนเหล่านั้นต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ระบบสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ระบบความเชื่อเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง ระบบคิด โลกทัศน์ ภูมิปัญญา วิถีปฏิบัติ และวิถีชีวิตของผู้ที่เป็นเจ้าของความเชื่อนั้น ๆ ดังปรากฏ จากการประพฤติปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมก็คือ สิ่งที่ สำคัญในการขัดแย้งทางสังคมของระบบความเชื่อ ซึ่งในกระบวนการจัดการนี้เป็นกระบวนการ

เรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยมีกลไกของมนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศีลธรรม และระบบการถ่ายทอดจากการใช้ภาษาในการบอกเล่าหรือการใช้สัญลักษณ์แทนความหมายรวมถึงบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องภายในให้เงื่อนไขของโอกาส เวลา สถานการณ์และการควบคุมทางสังคมภายในให้รับบทของชุมชน ยังผลให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งแสดงออกโดยการกระทำในโอกาสและสถานการณ์ต่าง ๆ ของปัจจุบันหรือกลุ่มชน

ศิริลักษณ์ สุภาฤดี (2533) ได้ศึกษาพิธีกรรมฟ้อนผีกับการจัดระบบที่สังคม ชั้นศึกษา เนพะกรณี จังหวัดลำปาง และบทบาทของพิธีกรรมที่มีผลต่อการจัดระบบที่สังคม พบว่า พิธีกรรมการฟ้อนผี มีหน้าที่สำคัญคือเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในกลุ่มตระกูลที่ประกอบพิธีกรรมโดยมีบรรพบุรุษหรือที่เรียกว่าผีปู่ย่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในกลุ่มตระกูล ช่วยเป็นกำลังใจในการแก้ปัญหาและเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ในด้านการจัดระบบที่สังคม พิธีกรรมมีบทบาทในการควบคุมความประพฤติของคนในกลุ่มตระกูลให้ประพฤติปฏิบัติด้วยคนดี ยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาโดยใช้จำนวนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อเรื่องผีปู่ย่ามาควบคุมคนในสังคม พิธีกรรมช่วยขัดปัญหาความขัดแย้งของคนในกลุ่มตระกูล สร้างความร่วมมือและความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม นอกเหนือนี้พิธีกรรมยังเป็นการแสดงถึงอุดมคติของกลุ่มตระกูลที่ประกอบพิธีกรรมว่าได้สืบทอดสายมาจากชนชั้น หรือนักรบในอดีต และพิธีกรรมยังได้เปิดโอกาสให้ผู้หงษ์ได้ปลดปล่อยอารมณ์ แสดงออกในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของคนอีกด้วย

แสงดาว วัฒนาพร (2545) ได้ศึกษาเรื่องความเชื่อเรื่องผีในชุมชนบนภาคเหนือ ชั้นพぶว่า ความเชื่อที่เกี่ยวกับผีในชุมชน เป็นความเชื่อที่คนในชุมชนใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนให้อยู่ในกรอบจริตประเพณีที่ดีงาม เช่น ความเชื่อเรื่องผีปู่ย่า ทำให้พฤติกรรมของหนุ่มสาวดีขึ้น โดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดที่มีรากฐานวิถีชีวิตทางสังคม วัฒนธรรม จริตประเพณีท่องถิ่น ซึ่งไม่สามารถแยกออกจากภาระเรียนรู้ของชีวิต เป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลและชุมชนดำเนินชีวิตอยู่ได้ องค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ในวิถีชีวิตแบบพื้นบ้าน การปฏิบัติ การอบรมสั่งสอนในบริบทของชุมชนที่เป็นอยู่จริง ซึ่งวิธีการถ่ายทอดความเชื่อเรื่องผีในชุมชนตั้งแต่อุดมคติถึงปัจจุบัน ได้แก่ จริตประเพณี วิถีประชา ข้อกำหนด ข้อห้าม ข้อบังคับ แนวปฏิบัติต่างๆ การคำานิ การนินทา วิพากษ์ วิจารณ์ การอบรมสั่งสอน การลงโทษ โดยมีตัวแทนในการถ่ายทอดความเชื่อนี้ เช่น ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน กลุ่มอาชีพ ตัวแทนทางศาสนา และสื่อมวลชน โดยอยู่บนพื้นฐานความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และเครื่องมือในการถ่ายทอด

อย่างไรก็ตามแม้ว่างานศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี โดยเนพะความเชื่อของพิธีกรรมต่างๆ ในสังคมไทยจะยังคงมีให้เห็นอยู่ทั่วไปในบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป แต่การศึกษาวิจัยวัฒนธรรมในแบบของวิชีคิดเชิงช้อนในเงื่อนไขของแต่ละบริบท แต่ละชุมชนก็ยังมีอยู่ไม่

มากนัก โดยเฉพาะพิธีกรรมความเชื่อที่ยังมีการดำเนินอยู่ การผลิตชา หรือการผลิตใหม่ ส่งผลให้เกิดภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ได้ เช่นกัน ดังที่ อานันท์ กัญจนพันธุ์ ได้กล่าวเอาไว้ว่า เราเห็นแล้วตาเรา的眼睛 คำตอบแล้วว่าเป็นอะไร แต่ในความคิดหลังสมัยใหม่นั้น เขาเห็นแล้วตาเก็จring แต่ไม่ได้มองเห็นแค่แล้วตาในฐานะที่เป็นคำตอบที่รู้อยู่แล้ว เขายพยายามมองแล้วตาในลักษณะที่เป็นการหารือ (Problematic) โดยตั้งคำถามว่าแล้วตามีความเป็นมาอย่างไร ทำใหม่คนถึงใช้มัน ดังนั้น ประเด็นหลักของการวิจัยจึงอยู่ที่การตั้งคำถาม ถ้าเรารู้ว่ามีคำตอบอยู่แล้วจะทำการวิจัยไปทำไม การที่เราปิดตัวเองไม่ยอมตั้งคำถามต่อสิ่งที่เรานั้น เราเก็บไม่สามารถเคลื่อนไหวเพื่อทำการวิจัยเคลื่อนที่ไปได้ ดังนั้นทฤษฎีหลังสมัยใหม่จึงให้ความสำคัญแก่ลักษณะนามที่มีความซับซ้อน หรือความซับซ้อนของความเป็นจริงซึ่งซ่อนทับกันอยู่อย่างมากมาย (อานันท์ กัญจนพันธุ์, 2548 : 21 - 22)

ดังนั้น ส่วนสำคัญของการศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงเป็นความพยายามที่จะเข้าใจถึงแนวทาง วัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดการสร้างภาพลักษณ์ในชุมชนหาดสวนยา และระบบคุณค่าต่างๆ ในบริบท เสื่อนไบ การนิยามความหมาย และกระบวนการก่อเกิดภาพลักษณ์ของชุมชนหาดสวนยา โดยผ่าน ความเชื่อและพิธีกรรม อันส่งผลให้เกิดการรวมตัวเพื่อการดำเนินอยู่ในสังคมปัจจุบัน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาถึง บทบาท สถานภาพของพิธีกรรมความเชื่อ ในการไหว้ศาลเจ้าพ่อของชุมชนหาดสวนยา การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และเป็นงานศึกษาที่ค่อนข้างจะต้องทำความเข้าใจในบริบทต่างๆของชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์ในการหาคำตอบเกี่ยวกับความเชื่อในพิธีกรรมการไหว้ศาลต่างๆ ซึ่งมีวิธีการเก็บข้อมูลในหลายๆด้าน เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในการวางแผนและพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องและกลมกลืนกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน โดยดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 การศึกษาเอกสาร

3.1.1 การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา แนวคิดของวัฒนธรรมชุมชน และแนวคิดภาพลักษณ์และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม มาเป็นกรอบในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1.2 ผู้วิจัยได้ทำศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อ และประวัติความเป็นมาของเจ้าพ่ออุปชาต เจ้าพ่อพากเดงนาง ไอ้ เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์และเจ้าพ่อท้าวศรีวิไล อุปชาต จากเอกสารและคำบอกกล่าว

3.2 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างเจาะจงเนื่องจากการผู้มีความรู้ และเกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อเรื่องศาลซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมการไหว้ศาลในชุมชน ได้แก่

3.2.1 คนในชุมชน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ที่อาศัยอยู่ในชุมชนหาดสวนยามานานตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป และเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับชุมชนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในเรื่องของความเชื่อ จำนวน 5 คน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งกลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ ได้แก่ ประธานชุมชน กรรมการชุมชน สำนักผู้นำที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เพราะเป็นกลุ่มคนที่ข้อมูลประชากรภายในชุมชนเป็นอย่างดี จำนวน 5 คน

3.2.2 ยายน้อย ศรีไชย ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมการไหว้ศาล ทั้งนี้ ยายน้อย ยังเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และคุณเดศาลาเจ้าพ่ออุปษาด ศาลเจ้าพ่อศรีวิไลศรี วิราษ อีกด้วย

3.2.3 ท่านตา (ยายต้อย) เดิมเป็นคนภาคในชุมชนหาดสวนยา แต่ได้ยายถินฐานไปตั้ง รถรากอยู่ที่อำเภอขันธ์ รวมทั้งยังเป็นร่างทรง และเป็นผู้กำหนดวันในการทำพิธีการไหว้เจ้าพ่อ พา แแดง นางไอ่ ด้วย

3.2.4 อาจารย์ไฟฟาร์ย ตระการไทย ซึ่งเป็นน้องชายของ ท่านตา (ยายต้อย) มีอาชีพรับ ราชการครู อยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี ปัจจุบันอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลตำบลแสนสุข อาจารย์ไฟฟาร์ย เป็นบุคคลที่มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพาแแดง นางไอ่ รวมทั้งเป็นร่างทรงของ เจ้าพ่อพาแแดง นางไอ่ ในบางครั้งด้วย

3.2.5 พ่ออาทิตย์ บุญกลิ่น อดีตประธานชุมชนหาดสวนยา และปัจจุบันดำรงตำแหน่ง กรรมการชุมชนหาดสวนยา ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความรู้เรื่องหัวไวเกี่ยวกับชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบันเป็นอย่างดี

3.2.6 ประชากรภายนอกชุมชน ได้แก่ บุคคลหัวไว นักพัฒนาเอกชน เจ้าหน้าที่เทศบาล เจ้าหน้าที่ตำรวจนbsp; เจ้าหน้าที่อำเภอ นักการเมืองห้องถีน จำนวน 6 คน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.3.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participation Observation) คือ การสังเกตที่ ไม่ได้เข้าไปร่วมกิจกรรมที่ศึกษา แต่ใช้วิธีการสังเกตวิธีชีวิตและการใช้วิธีประจำวันของคนใน ชุมชน การสังเกตถักษณะนี้จะใช้วิธีการในช่วงที่ลงพื้นที่ในช่วงแรกๆคือ ขับรถผ่าน ไปทางอาหาร ในร้านริมฝั่งแม่น้ำในเขตพื้นที่ชุมชนหาดสวนยาเพื่อให้ได้เห็นวิธีชีวิตในแต่ละวันของคนในชุมชน ว่ามีลักษณะอย่างไร

3.3.2 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) คือการสังเกตแบบมีส่วน ร่วม ในพิธีกรรมการไหว้ในรอบปี ได้แก่

3.3.2.1 ศาลหลักบ้าน (จะมีการทำบุญปีละครั้ง โดยตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี) เป็นศาลคู่บ้านในชุมชนແสนน

3.3.2.2 ศาลท้าวอุปษาด (จะมีการทำบุญปีละครั้ง โดยตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำเดือน 3 ของทุกปี)

3.3.2.3 การให้คำอธิบายเจ้าพ่อ พาเดงนางไ้อ่ (จะมีการทำบัญชีประจำวันขึ้น 9 คำเดือน 6 ของทุกปี)

3.3.2.4 ศาลาพันท้ายนรสิงห์ ศาลาคริวไอล ศาลาสีหราช (จะมีการทำบัญชีประจำวันขึ้น 9 คำเดือน 9 คำเดือน 3 ของทุกปี)

3.3.2.5 ศาลาเจ้าพ่อคริวไอลศรีหราช (จะมีการทำบัญชีประจำวันขึ้น 9 คำเดือน 3 ของทุกปี)

3.3.3 การบันทึกข้อมูลสนาม (Field Notes) เพื่อเป็นหลักฐานในการเก็บข้อมูล เช่น บันทึกเทป ถ่ายภาพ จดบันทึก แล้วนำไปเรียนรู้

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเข้าไปเก็บข้อมูลในพื้นที่เพื่อสอบถามรายละเอียดข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชน ผู้วิจัยเริ่มจากการเข้าไปแนะนำตัวกับประธานชุมชนหาดสวนยา คือ พ่ออาทิตย์ บุญกลิน อธิบายถึง วัตถุประสงค์ของการเข้ามาในชุมชนและลักษณะของการเก็บข้อมูลที่ต้องการในการทำวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งในตอนแรกพ่ออาทิตย์จะไม่ค่อยมีข้อมูลอะไรมากmany ที่จะเล่าให้ฟัง ซึ่งผู้วิจัยก็ได้พยายามถามในเรื่องทั่วๆ ไปภายในชุมชน เพื่อสร้างความคุ้นเคย และในส่วนของพ่ออาทิตย์นั้นก็ได้เล่าถึงบุคคลที่เข้ามาเก็บข้อมูลภายในชุมชนให้ฟังว่ามีครอบ้าง ซึ่งหนึ่งในนั้น ก็มีชื่อของอาจารย์สมหมาย ชินนาค ซึ่งผู้วิจัยก็ไม่ปล่อยให้ช่วงเวลาผ่านเลยไปเฉย ๆ ได้แนะนำกับพ่ออาทิตย์ไปว่า เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์สมหมาย ชินนาค และผู้วิจัยยังสังเกตเห็นว่า พ่ออาทิตย์ เริ่มที่เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ภายในชุมชนให้ฟังมากขึ้น เมื่อสถานการณ์ เริ่มที่จะคุ้นเคยพุดคุยกันเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยจึงได้สอบถามเกี่ยวกับเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อของการให้คำอธิบายในหมู่บ้าน เพราะจากการสังเกต ตั้งแต่การเข้ามาภายในชุมชน มีการตั้งศาลอยู่หลายจุด จึงได้สอบถามถึงความเป็นมาเป็นไปของศาล ซึ่งพ่ออาทิตย์ ก็ได้แนะนำให้ไปพบกับบานยาน้อย คร. ไชย ซึ่งเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์

บ้านบานยาน้อย อยู่ตรงปากทางเข้าชุมชนหาดสวนยา และห่างจากลูกสาวคือ พี่เครื่อ มีอาชีพขายก๋วยเตี๋ยว โดยการเข้าไปพบและขอข้อมูลกับบานยาน้อยในวันแรกนั้น เมื่อไปถึงบ้านบานยาน้อยก็ได้พบกับพี่เครื่อ ซึ่งเป็นลูกสาวของบานยาน้อย กำลังขายก๋วยเตี๋ยวอยู่หน้าบ้าน ส่วนบานยาน้อยนั้นอยู่บนบ้าน ผู้วิจัยจึงได้แนะนำตัวกับพี่เครื่อว่า เราเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี พร้อมทั้งอธิบายถึงวัตถุประสงค์ที่มาในวันนี้ ซึ่งพี่เครื่อ บอกว่า ผู้ที่รู้ดีที่สุดอยู่บนบ้าน จึงได้เรียกให้บานยาน้อยลงมา ในนาทีแรกที่พบกับบานยาน้อย ผู้วิจัยมีความเกร็งและกลัวเล็ก ๆ เพราะบานยาน้อยมีดวงตาที่กลมโต หน้าตาออกไปทางขวา เมื่อมองมาที่ผู้วิจัยดวงตาคูแข็ง ๆ จากนั้น

ได้เดินไปนั่งบนแคร์หลังบ้าน ผู้วิจัยจึงได้อธิบายถึงที่มาที่ไปของการมาในครั้งนี้ ซึ่งพยายามอธิบายให้ดี แต่ก็ไม่สามารถอธิบายให้ชัดเจนอย่างดี จากการสังเกตจากการบอกเล่าของบ้านน้อย ผู้วิจัยสังเกตเหตุความภาคภูมิใจ ความศรัทธา ความเคารพในศาลเป็นอย่างมาก ซึ่งศาลที่บ้านน้อยได้เล่าให้ฟัง มีทั้งหมด 5 ศาล คือ ศาลหลักบ้าน ศาลอุปชาต ศาลเจ้าพ่อพ adeung ไอล ศาลพันท้ายนรสิงห์ และศาลศรีวิไลศรีหาราช ซึ่งศาลสุดท้ายบ้านน้อยให้ข้อมูลไม่น่าเชื่อ เนื่องจากปัจจุบันเป็นศาลาสร้างใหม่มีผู้ดูแลเนื่องจากผู้ดูแลคนเก่าเสียชีวิตไปแล้ว

หลังจากนั้น ผู้วิจัยจึงได้แจ้งความประسังค์ว่า ผู้วิจัยต้องการที่จะให้วิชอนนุญาตศาลในการเก็บข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งในตอนแรกบ้านน้อยบอกผู้วิจัยว่าไม่ต้องขอรอง กแต่ผู้วิจัยไม่ยอม เพราะผู้วิจัยมีความกลัวอยู่ในตัวอยู่แล้ว จึงได้ขึ้นบยอดให้บ้านน้อยเป็นผู้ทำพิธีไหว้ ซึ่งประกอบด้วย ศาลเจ้าพ่ออุปชาต ศาลเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ ศาลเจ้าพ่อพ adeung ไอล ซึ่งมีของไหว้ดังนี้

- (1) ศาลอุปชาต ประกอบด้วย ผลไม้ 1 อย่าง เทียน 5 คู่ ธูป 7 ดอก และ ขัน 5
- (2) ศาลเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ ประกอบด้วย ดอกกุหลาบสีชมพู 5 ดอก เทียนขาว 5 คู่ และ ขัน 5
- (3) ศาลเจ้าพ่อพ adeung ไอล ประกอบด้วย ผลไม้ 1 อย่าง เทียน 5 คู่ ธูป 7 ดอก และ ขัน 5

หลังจากที่ได้ทำการขออนุญาตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยก็เริ่มเก็บข้อมูลในเชิงลึกจากการได้พูดคุยกับบ้านน้อย และไปมาหาสู่บ้านบ้านน้อยอยู่ประมาณ 6-7 ครั้ง ทำให้เริ่มมีความสนิทและเป็นกันเองมากยิ่งขึ้น จนทำให้บ้านน้อยพูดหยอดเล่นกับผู้วิจัยว่า “พี่เขาอยู่ของเขาก็ ๆ คนก็มาอยู่วุ่นวายกับพี่หนอ” ซึ่งส่วนใหญ่บ้านน้อยจะให้ข้อมูลใน 3 ศาล คือ ศาลเจ้าพ่ออุปชาต และศาลเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และศาลเจ้าพ่อศรีวิไลศรีหาราช ส่วนศาลเจ้าพ่อพ adeung ไイル บ้านน้อยแนะนำให้ไปพบกับท่านตา (ยายต้อย ตระการไทย ซึ่งอยู่ที่อำเภอชุมพร จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพ adeung

หลังจากนั้น ผู้วิจัย จึงได้เดินทางออกจาก อำเภอวารินชำราบ มุ่งสู่ อำเภอชุมพร จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อไปพบกับยายต้อย ซึ่งเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพ adeung ไイル เมื่อไปถึง ได้สอบถามวินมอเตอร์ไซค์ที่อยู่ใกล้บ้านของยายต้อย ผู้วิจัยสังเกตลักษณะท่าทางของวินมอเตอร์ไซค์ว่า ไม่象ให้ข้อมูลอะไรเกี่ยวกับคนในบ้านหลังนี้ และในที่สุดผู้วิจัยกับพนบ้านของยายต้อย ซึ่งเป็นร้านขายของที่ประกอบไปด้วย เตาแก๊ส ที่นอน หมอน มุ้ง ซึ่งส่วนใหญ่อุปกรณ์เกี่ยวกับครัวเรือน เมื่อเข้าไปสอบถามที่ร้านกับพนักงานลูกจ้างของร้าน จึงได้สอบถามไปว่ามามายต้อย ที่เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพ adeung ไイル ซึ่งลูกจ้างในร้านไม่รู้ จึงได้ตามอาจารย์เดา (เป็นเลขารหรือผู้ดูแล

รับใช้ท่านตา) ให้มานพบหน้าร้าน ซึ่งอาจารย์เลขาแจ้งว่าไม่มี และได้เดินเข้าไปในบ้าน สักพัก ก็มี คนรู้ปร่างหัววิ่ง ผิวขาว หน้าตาดี สะอาดสะอ้าน ออกรามหน้าบ้าน พร้อมกับพูดขึ้นว่า “ที่นี่ไม่คุณ ชื่อนี้ ไม่เคยมี เอาอะไรมาพูด ไปตามไครมา ใครเป็นคนบอกให้มา” ซึ่งคำพูดของยายต้องทำให้ผู้วิจัยตกใจเป็นอย่างมาก กับลักษณะท่าทาง และสำเนียงในการพูด สักพักยายต้องก้าวเข้าไปในบ้าน จึงทำให้รู้ว่ามาถูกบ้านแล้ว แต่เมื่อกี้เป็นการล่องเชิงของท่านตา (ยายต้อง) ซึ่งยายต้องเล่าให้ฟังว่า รู้เรื่องที่ผู้วิจัยจะมาแล้วจากเจ้าพ่อพาเดง (ซึ่งอาจเป็นตอนที่ผู้วิจัยไปไหว้ขออนุญาตต่อหน้าศาลเจ้าพ่อพาเดงนาไป) ผู้วิจัยจึงได้เล่าวัตถุประสังค์ที่มาที่ไปของการมาในครั้งนี้ ซึ่งยายต้องก็ให้ความร่วมมือในการเล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ผู้วิจัยฟังด้วยความเต็มใจ และได้แจ้งให้ผู้ร่วมเดินทางไปกับผู้วิจัยเรียกว่า “ท่านตา” หลังจากพูดคุยกันได้สักพัก ท่านตา ก็ได้พาผู้วิจัยขึ้นไปบนบ้านชั้น 2 ซึ่งเป็นที่สักดิขององค์เทพต่าง ๆ มากมาย เพื่อกราบไหว้ ซึ่งผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าเป็นที่ห่วงห้ามมิให้บุคคลใดขึ้นไปข้างบนโดยไม่ได้รับอนุญาต หลังจากพูดคุยกันในเรื่องต่าง ๆ เรียบร้อยแล้ว ท่านตาได้แนะนำให้ไปหาน้องชายของท่านตาที่อยู่อำเภอวารินชำราบ คือ อาจารย์ไฟฐุรย์ ศรีภารา ไทย (ซึ่งอยู่ใกล้กับบ้านของผู้วิจัย) เพื่อสอบถามข้อมูลรายละเอียดทั้งหมด ซึ่งท่านตาแจ้งว่าเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพาเดงเหมือนกัน พร้อมทั้งโทรศัพท์ไว้เพื่อติดต่อในภายหลัง พอดีลา่วงเลยมาเก็บเที่ยง ท่านตาบังได้ยืนเงินจำนวน 500 บาท เพื่อให้ผู้วิจัยกับคณะนำไปเป็นค่าอาหารกลางวัน พร้อมทั้งแจ้งให้เชือด้มำมาให้ท่านตาด้วยก่อนกลับ ซึ่งในตอนแรกผู้วิจัยไม่รับ แต่ท่านตาไม่ยอมบอกว่าไม่ได้ต้องรับ จึงได้รับ ก่อนกลับท่านตาได้อบรม สั่งสอน ให้เป็นคนดีของครอบครัว สังคม และผู้วิจัยกลับ

หลังจากที่ไปพบท่านตาที่บ้านแล้ว ในอาทิตย์ต่อมา ผู้วิจัยได้โทรศัพท์ติดต่อกับอาจารย์ไฟฐุรย์ ศรีภารา ไทย น้องชายของท่านตา เพื่อขอข้อมูลในเชิงลึกทั้งหมด ซึ่งอาจารย์ไฟฐุรย์ก็ยินดีและเต็มใจในการให้ข้อมูลในครั้งนี้ ซึ่งในการสนทนากับอาจารย์ไฟฐุรย์ มีพี่สาวซึ่งอาศัยอยู่ด้วยกับอาจารย์ไฟฐุรย์ร่วมวงสนทนาด้วย

การเก็บข้อมูลในตอนแรกผู้วิจัยยังเน้นเก็บข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปกับความเชื่อเรื่องการไหว้ศาลหลักบ้าน ศาลอุปชาต ศาลเจ้าพ่อพาเดงนาไป ศาลเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ เพราะผู้วิจัยมีความสนใจในเรื่องของบทบาทและสถานภาพของความเชื่อของชุมชนหาดสวนยา ซึ่งการเข้ามาในครั้งแรกผู้วิจัยพบกับศาลาเจ้าพ่อพาเดงนาไป อยู่ตระหง่านทางเข้าชุมชน ทำให้ผู้วิจัยคิดว่าความเชื่อในบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนซึ่งส่งผลทำให้ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมการไหว้ดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

ส่วนการเข้าเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยได้รับทราบจากชาวบ้านในชุมชนว่ามีการเปลี่ยนแปลงผู้นำชุมชนใหม่ จากพ่ออาทิตย์ บุญกลิ่น เป็น พ่อสุนิน เฉลิมศิลป์ จึง

ทำให้ผู้วิจัยต้องขอหนังสือจากทางคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบราชธานี เพื่อเป็นใบเบิกทางในการเข้าเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เนื่องจาก จากการเข้าไปสังเกตการณ์ และสอบถามมาถูกsmithผู้นำแก่ และผู้นำใหม่ ผู้วิจัยมีความเข้าใจว่ามีความไม่กินเส้นกันอยู่บ้าง ไม่น่าก็น้อย ซึ่งในครั้งแรกที่ไปพบกับพ่อสูบิน ประธานชุมชนคนใหม่ พ่อสูบินไม่อยู่ จึงได้ฝากหนังสือไว้กับกรรมการชุมชน คือแม่ไฟเราะ บุญกลิน และหลังจากนั้นได้เข้าไปพบกับพ่อสูบินอีกครั้ง พ่อสูบินถามว่า “เป็นใคร มาจากหน่วยงาน ไหน” ผู้วิจัยจึงได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการเข้ามาชุมชนให้กับพ่อสูบินฟังตั้งแต่ต้นจนจบ และได้สอบถามพ่อสูบินว่า ได้รับหนังสือของผู้วิจัยหรือไม่ ซึ่งคำตอบคือ พ่อสูบินไม่พบหรือเจอกับหนังสือการขอเข้าเก็บข้อมูลแต่อย่างใด แต่พ่อสูบิน บอกว่าไม่เป็นไร ยินดีและเต็มใจให้ความร่วมมือ ทั้งนี้ยังได้แนะนำให้อ ea ข้อมูลและสอบถามเพิ่มเติมกับเลขานุการชุมชน คือ พี่ไฟลำครีเย้ม หากเข้ามาและไม่พบกับพ่อสูบินในคราวหลัง

ทั้งนี้ในส่วนของประวัติความเป็นมาของชุมชนหาดสวนยา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ ตำรา งานวิจัย ที่มีในหอสมุดกลาง รวมถึงการสอบถามจากผู้รู้คือ คุณคำพ่อง เทพาคำ ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของเมืองอุบลฯและชุมชนหาดสวนยา พร้อมทั้งแนะนำให้ไปพบกับคุณหมอบณ ศูนย์อนามัยย่อยกุดปลาขาว เพื่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งทั้ง 2 คน ได้เล่าถึงความยากลำบากในการเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชนหาดสวนยา เพราะที่ผ่านมาเป็นชุมชนที่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการจัดทำกิจกรรมที่ทางรัฐจัดขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้เดินทางไปยังศูนย์ป้องกันภัยและฝ่ายพลเรือน (ดับเพลิงวารินฯ) เพื่อสอบถามข้อมูลบริษัทการเกิดน้ำท่วมในแต่ละปี รวมทั้งการขอข้อมูลจากสำนักงานตำรวจนครบาลวารินชาราน เพื่อทราบถึงคดีเกี่ยวกับทรัพย์สิน ร่างกายและยาเสพติด เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ต่อไป

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้จะใช้ในแนววิธีการเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับชุมชนหาดสวนยาไปพร้อมกับการวิเคราะห์ข้อมูล ที่ผู้วิจัยได้จากการศึกษาทุกครั้งเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วนตามประเด็นที่ต้องการ และจะทำการบันทึกพร้อมตรวจสอบข้อมูลว่าสามารถตอบโจทย์วิจัยได้หรือไม่ หากข้อมูลยังไม่เพียงพอ ก็จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเป็นระยะๆ แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบและวิเคราะห์ พร้อมทั้งจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเป็นด้าน ๆ ได้แก่ ประวัติของชุมชน สภาพทางภูมิศาสตร์ สภาพความเป็นอยู่ โครงสร้างทางสังคม ความเชื่อ พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาลที่มีในชุมชน ซึ่งหากข้อมูลที่วิเคราะห์แล้วยังตอบโจทย์ปัญหาได้ไม่ชัดเจนผู้วิจัยก็จะเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์อีกรอบเพื่อให้ได้ข้อมูลมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพื่อให้

สามารถตอบคำถ้าตามความตั้งตุประสงค์ของการวิจัย นอกเหนือนี้ยังนำแนวคิดมาช่วยในการตีความและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหารูปแบบลักษณะของสถานภาพและบทบาทของความเชื่อเรื่องศาลในชุมชน

บทที่ 4

บริบทของชุมชนหาดสวนยา

การวิจัยเรื่อง สถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของความเชื่อ พิธีกรรมการไหว้ศาลในชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาที่พยาามค้นหาถึงหน้าที่ของความเชื่อที่สามารถสร้างปรากฏการณ์ให้สังคมเกิดการยอมรับและสามารถสร้างความสัมพันธ์ให้สมาชิกในชุมชนหาดสวนยาได้เกิดความตระหนัก และพึงพอใจสิ่งที่ตนเองเชื่อและนับถือ และการจะเข้าใจในปรากฏการณ์ดังกล่าวได้นั้น หากพยาามค้นหาและสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความคิดเห็นความรู้สึกของสมาชิกเกี่ยวกับบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับสิ่งแวดล้อมแล้วก็สามารถที่จะเห็นภาพรวมประวัติศาสตร์ของชุมชนได้ ทึ้งนี้งานวิจัยขึ้นนี้จึงเริ่มศึกษา ดึงแต่แหล่งพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของเมืองอุบลราชธานี ประวัติความเป็นมาของอำเภอวารินชำราบ และประวัติความเป็นมาของชุมชนหาดสวนยา เพื่อให้เห็นภาพความเชื่อมโยงกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการก่อตัวของชุมชนหาดสวนยา ซึ่งเป็นที่มาของความเจริญเติบโตของเศรษฐกิจเมืองอุบลราชธานี และเกิดเป็นชุมชนที่มีการอพยพเข้ามาอยู่ของกลุ่มคนต่างๆ ในภาคเกษตรกรรมในชนบท ที่มีความหลากหลายทั้งทางด้านกิจกรรม ภาษาและวัฒนธรรมความเชื่อ ซึ่งก่อให้เกิดภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนดังนั้นจึงได้ศึกษาถึงบริบทของชุมชนหาดสวนยา ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 ประวัติศาสตร์ชุมชน

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนหาดสวนยา มีความเป็นมาสัมพันธ์กับอาณาจักรล้านช้าง และการสร้างบ้านแปงเมืองของจังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากชุมชนหาดสวนยาเป็นเมืองท่าที่สำคัญเชื่อมต่อระหว่างอำเภอวารินชำราบและจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 พัฒนาการของชุมชนหาดสวนยาสู่คุณภูมิ

จากการแตกแยกของชนชั้นปักษ์ของล้านช้างเกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2250 กลุ่มผู้นำส่วนหนึ่งได้แยกตัวจากเวียงจันทน์ ไปตั้งอาณาจักรล้านล้างร่มขาว (หลวงพระบาง) ทางตอนเหนือ ต่อมาใน พ.ศ. 2256 ก็มีผู้นำส่วนหนึ่งไปตั้งอาณาจักรจำปาศักดิ์ทางใต้ ล่าวซึ่งแตกเป็นสามกิ๊ก หรือสามอาณาจักร โดยทางเหนือคือ หลวงพระบาง ตอนกลางคือเวียงจันทน์ และทางใต้คือจำปาศักดิ์ ต่อมากลุ่มผู้นำของเวียงจันทน์เกิดแตกแยกอีก ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเวียงจันทน์สองคน คือ

พระวอ กับพระตาพิค ใจ กับพระเจ้าสิริบุญสาร กษัตริย์ของเวียงจันทน์ จึงได้รวมรวมป่าไพร่ ญาติ พี่น้อง เป็นจำนวนมากกลับมาตั้งป้อมสู้กับพระเจ้าสิริบุญสารที่หนองบัวลำภู หลังการสู้รบ 3 ปี พระตาตามในที่รบในที่สุด คนที่เหลืออีกจึงแตกหนีลงมาทางใต้ พระวอมาขอพึ่งเจ้าไซยุмар กษัตริย์ จำปาศักดิ์ แต่ต่อมาก็พิคใจ กับเจ้าไซยุмар จึงแยกตัวออกมายอพั่งพระบรมโพธิสมารถเดิม พระเจ้าจากสินมหาราช เมื่อข่าวความแตกแยกรู้ไปถึงพระเจ้าสิริบุญสารเวียงจันทน์ จึงได้ส่งกองทัพมาปราบพระวอ จนพระวอตายในที่รบ การปราบพระวอของพระเจ้าสิริบุญสารเป็นเหตุให้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงส่งกองทัพมาตีหัวเมืองลาวทั้งหมดทั้งฝั่งขวา (ภาคอีสาน) และฝั่งซ้าย และครั้งนี้ หลวงพระบางซึ่งไม่ถูกกับเวียงจันทน์ก็ส่งกองทัพมาช่วยตีเวียงจันทน์ด้วย เวียงจันทน์ถูกตีแตกในปี 2322 ฝ่ายไทยได้กวาดต้อนรายภูรล้าว เวียงจันทน์จำนวนมาก มาตั้งถิ่นฐานที่สระบุรี แต่นั้นมา เวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาศักดิ์ถูกกลดฐานะเป็นประเทศราช ของไทย (สุวิทย์ ชีรศาสวัต และควรรัตน์ แมตคาริกานนท์, 2541)

สำหรับกลุ่มของพระวอ พระตา หลังจากเสร็จศึกปราบเวียงจันทน์โดยกองทัพไทยในปี 2322 หัวคำพง บุตรของพระตา ได้ตั้งกรากอยู่ที่ดงอู่ผึ้ง หรือเมืองอุบลราชธานี และเป็นเจ้าเมืองอุบลคนแรก รวมทั้งเป็นต้นบรรกุล ณ อุบล ส่วนหัวฝ่ายหน้า บุตรอีกคนของพระตาไปตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านสิงห์ท่า และบ้านสิงห์โคง หรือ จังหวัดยโสธรปัจจุบัน (เติม วิภาวดี พจนกิจ, 2530) และในอีกฟากหนึ่งของเมืองอุบล โดยเฉพาะบริเวณฝั่งใต้ของแม่น้ำมูลในพื้นที่เมืองวารินชำราบในสมัยก่อนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ โดยเฉพาะในราพุทธศตวรรษที่ 16 ลงมา อันเนื่องมาจากการติดต่อสัมพันธ์ของพวกขอมที่เมืองพระนคร ในประเทศกัมพูชา ดังเช่น การพบชุมชนโบราณที่บ้านคูเมือง และปราสาทขอมต่างๆ ในเขตอำเภอวารินชำราบ เป็นต้น (สมหมาย ชินนาค, 2548 : 79)

หลังจากนั้นเมื่อผ่านพื้นยุคสมัยการปกครองของสยามนานกว่า 100 ปี หัวเมืองทางภาคอีสาน เมืองอุบลราชธานีได้ค่อย ๆ ถูกปรับเปลี่ยนให้กลายเป็นเมืองในกำกับของรัฐไทย สมัยใหม่ ความพายานมต่อต้านอำนาจอาณาจักรกัมพูชาเริ่มฟื้นฟู ทำให้รัฐไทยพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้หัวเมืองลาวทางอีสานรวมเป็นหนึ่งกับรัฐไทย โดยเฉพาะในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 มีการกำหนดเขตแดนในภาคอีสาน ได้อ่องชัดเจนว่าไปถึงไหน พร้อมกันนั้น มีการตั้งเมืองต่างๆ ขึ้นใหม่ ให้อยู่ภายใต้การปกครองของเมืองอุบลราชธานีในสมัยต่อๆ มา และในระยะที่ฝรั่งเศสปักครองลาวนั้น รัฐบาลไทยยังได้ออนุญาตให้ฝรั่งเศสเข้าที่เพื่อเป็นท่าเทียบเรือนส่งสินค้าและปลูกสร้างอาคารเก็บสินค้าของฝรั่งเศส รวมทั้งเป็นที่พักชั่วคราวของฝรั่งเศสและคนลาวจากประเทศไทยไปลาว การให้เช่าที่ดินแก่ฝรั่งเศสทำให้ชาวบ้านที่มีบ้านเรือนในพื้นที่ให้เช่าต้องโยกย้ายไปตั้งบ้านเรือนไกลออกไปจากแม่น้ำ ซึ่งปัจจุบันคือบ้านค่านใหม่ ชาวบ้านบางส่วนได้อพยพไปอยู่ผู้ซ้ายของแม่น้ำโขง

และชาวลาวที่อาศัยอยู่บ้านหาดทรายสูงกึ่งอ่อนม้าน้ำนี้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ลึกลับอกไปจากแม่น้ำโขง เพื่อให้พ้นจากพื้นที่ที่ฝรั่งเศสใช้ในยุคนี้จึงมีหมู่บ้านที่ไปมาหาสู่กัน 3 หมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านในฝั่งไทย 2 หมู่บ้าน คือบ้านค่านเก่าและบ้านค่านใหม่ ส่วนทางฝั่งลาวมีหมู่บ้านหาดทรายสูงขาว ด้วยเหตุดังกล่าว ชาวบ้านใน 3 หมู่บ้านล้วนแล้วแต่เป็นญาติพี่น้องกัน มีการร่วมงานบุญประจำปีด้วยกันตลอดเวลา (บำเพ็ญ ณ อุบล, 2539)

ส่วนเมืองวารินชำราบ แต่เดิมเป็นหมู่บ้านชั้นกับเมืองจำปาศักดิ์ ชื่อ "บ้านนา กอง" และได้ก่อตั้งเป็นเมือง "วารินชำราบ" เมื่อปี พ.ศ.2423 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ระหว่างปี พ.ศ.2443-2445 และได้ลดฐานะลงเป็นอำเภอหนึ่งของเมืองเบนราชู จนมาถึง พ.ศ.2456 ทางราชการได้ตั้งเป็นอำเภอ เรียกชื่อว่า "อำเภอวารินชำราบ" จนถึงปัจจุบัน (เกียรติพิงชัย อดมธนะธีระ, 2550 : Web Site)

ดังนั้นความผูกพันของคนในคุ่นน้ำโขงที่เป็นชาวฝั่งขวาจึงมีความผูกพันกันในรูปแบบเครือญาติจากการไปมาหาสู่ระหว่างกัน แม้ว่าช่วงนี้จะมีการปฏิรูปการปกครองจากส่วนกลาง แล้วก็ตาม เพราะอดีตที่ผ่านมาการติดต่อสัมพันธ์กันในชุมชนหรือระหว่างชุมชนรวมทั้งระหว่างคุ่นน้ำ ส่วนหนึ่งติดต่อเดินทางไปมาหาสู่กันโดยทางน้ำเป็นหลัก โดยเฉพาะในคุ่นน้ำมูล และพัฒนาการเศรษฐกิจในช่วงนี้สัมพันธ์โดยตรงกับการพัฒนาของเมืองอุบลราชธานี เพราะชุมชนหาดสวนยาเป็นชุมชนที่ก่อตั้งในบริเวณแม่น้ำมูล ซึ่งชุมชนนี้จึงเริ่มปรากฏตั้งแต่แรกของผู้คนช่วงໄได้เลี้ยงการสร้างบ้านแปงเมืองอุบลราชธานี จากคำบอกเล่าเชื่อกันว่า กลุ่มคนที่มาก่อตั้งกรากช่วงแรกๆ คือบรรดาทหารที่มาจากเมืองจำปาศักดิ์ที่เคลื่อนทัพมาทางเรือจากปากเซ เพื่อมาบุกเบิกสร้างเมืองอุบลในอดีต ซึ่งสันนิษฐานว่าเหล่าบรรดามาเมืองทัพนายกองก็จะตั้งค่ายพักแรมอยู่ทางฝั่กทิศเหนือของแม่น้ำมูล (例如 วัดสุปัญญาราม ในปัจจุบัน ซึ่งในอดีตเคยมีท่าเรืออยู่หน้าวัด) ส่วนบรรดาทหารชั้นผู้น้อยก็จะตั้งค่ายพักแรมอยู่ทางด้านใต้ของแม่น้ำมูล (สมหมาย ชินนาค, อ้างแล้ว : 80) ทำให้ในบริเวณหาดสวนยาในช่วงนี้จึงมีลักษณะเป็นแหล่งที่พำนักสำหรับการทำการค้า และเป็นแหล่งการสร้างเพิงพักสำหรับนักเดินทาง

4.1.2 หาดสวนยา ก่อนการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย

หลังจากผ่านยุคประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการเมืองการปกครองมาแล้ว และจากสภาพพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนหาดสวนยาที่มีพื้นที่ติดแม่น้ำมูล อุดมไปด้วยพืชผักอาหารทำให้มีกลุ่มคนหลากหลายกลุ่มเริ่มเข้ามาอาศัยอยู่อาศัย ซึ่งในยุคนี้จะเห็นภาพปรากฏการณ์ของชุมชนหาดสวนยาที่มีความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วเนื่องด้วยปัจจัยทางด้านแรงงาน และการขยายตัวของเมืองวารินชำราบและเมืองอุบลราชธานี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากพื้นที่ทางกายภาพที่ชุมชนหาดส่วนยาอยู่ติดริมฝั่งแม่น้ำมูล ทำให้เห็นสภาพบ้านเรือนร้านค้าเรียงรายอยู่ริมฝั่งแม่น้ำมูล กลุ่มที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานกลุ่มแรก ๆ น่าจะเป็นกลุ่มชาวปกา ต่อมาเมื่อชุมชนพัฒนามาเป็นชุมชนท่าเรือ กลุ่มที่อพยพตามมาก็จะเป็นกลุ่มอาชีพรับจ้างแบกหามสินค้า กลุ่มแรกเริ่มตั้งตัวอยู่ริมฝั่ง แล้วกลุ่มค้าขาย ข้อนหลังไปก่อนปี พ.ศ. 2497 ยังไม่มีสะพานเสริมประชาธิปไตย แม่น้ำมูลทอดกันกลางระหว่างฝั่งเมืองอุบลราชธานี กับฝั่งเมืองวารินชำราบ การขนส่งทางน้ำมีบทบาทสำคัญมาก รถไฟที่มาถึงเมืองวารินชำราบสมัยนั้นยังเป็นเครื่องจักรไอน้ำใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง สินค้า มาก พลู อาหารสด อาหารทะเลเดินทางมาพร้อมกับรถไฟ จะมีกรรมการรับจ้างแบกหามสินค้า ลำเลียงสินค้าจากสถานีรถไฟไปยังบริเวณท่าน้ำชุมชนหาดส่วนยา เพื่อขนถ่ายสินค้าลงเรือส่งต่อไปยังฝั่งเมือง ในอดีตชุมชนหาดส่วนยา มีฐานะเป็นท่าเรือข้ามฟากซึ่งท่าเรือที่ใหญ่และสำคัญมากที่สุด คือท่าเรือคอนจวน (บริเวณตลาดใหญ่ปัจจุบัน) กับท่าเรือบ้านหาดส่วนยา กลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยส่วนใหญ่มาจากอำเภอครอบครัวรถพืชผล อำเภอคอนมดแดง อำเภอพิบูลมังสาหาร และในสมัยนั้นการใช้แรงงานมีความจำเป็นอย่างมาก เป็นยุคของการสร้างเมืองอุบล และในปี พ.ศ. 2498, 2508, 2513 เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้มีอุบล ยังทำให้มีความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้น

การเข้ามาอยู่ในยุคแรก ๆ มักจะเป็นการปลูกเพิงพักพอด้วยอาศัยทำมาหากิน และค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนเป็นบ้านเรือนที่มีความแข็งแรงขึ้น ขยายออกไปทางทิศตะวันตก และทิศตะวันตกเฉียงเหนือ กระจายไปตามแหล่งคินดี ดินงาม บุกเบิกพัฒนาไปสู่อาชีพปั้นอิฐ จนต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2444 ได้มีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านหาดส่วนยาอย่างถาวร

ปี พ.ศ. 2462 - 2473 มีการสร้างทางรถไฟต่อจากจังหวัดนนทบุรีมาเย้งจังหวัดอุบลราชธานี สืบต่อจากบริเวณอำเภอวารินชำราบ เพราะไม่สามารถสร้างต่อไปยังเมืองอุบลราชธานีได้ เพราะระหว่างอำเภอวารินฯ กับอำเภอเมืองอุบลฯ เป็นพื้นที่ชุมน้ำ มีกุด ป่าบุ่งป่าหาม และแม่น้ำมูลคั่นกลาง ซึ่งรถไฟที่สมัยนั้นยังเป็นเครื่องจักรไอน้ำ ใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิง ลำเลียงสินค้า มาก พลู อาหารสด อาหารทะเล มีกรรมกรจากชุมชนลับแผลเป็นแรงงานหลัก พ.ศ. 2491 มีการตั้งอาคารองค์การรับส่งสินค้า ร.ส.พ. (สถานที่รับส่งพัสดุ) เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางรับ-ส่งสินค้า และในปี พ.ศ. 2497 ได้ก่อสร้างสะพานเสริมประชาธิปไตยข้ามแม่น้ำมูล เชื่อมระหว่างฝั่งเมืองอุบลกับเมืองวารินชำราบ ซึ่งเป็นสะพานคอนกรีตที่มีความยาวที่สุดในภาคอีสาน คือ 450 เมตร อีกทั้งยังมีการคมนาคมโดยรถยนต์ ทำให้ประชาชนเปลี่ยนการเดินทางโดยเรือไปใช้รถยนต์แทน ทำให้อาชีพรับจ้างบนสินค้าลงเรือ แล้วเรือรับจ้าง ค้าขายบริเวณท่าข้ามค่อย ๆ ลดลงและหายไปในที่สุด และทำให้ท่าเรือปิดตัวลง

ชุมชนหาดสวนยาบเป็นชุมชนที่เก่าแก่ชุมชนหนึ่งที่สามารถสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบันนี้เป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเชื้อชาติที่หลากหลาย รวมถึงชาวไทย, ลาว, กัมพูชา, ญี่ปุ่น และชาวต่างด้าว ที่มาร่วมอยู่อาศัยกันอย่างมีความสุข ชุมชนแห่งนี้มีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือการรักษาภูมิปัญญาและศิลปะท้องถิ่นไว้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการทำอาหารตามวัฒนธรรมต่างๆ หรือการทำเครื่องประดับจากธรรมชาติ เช่น หินอ่อน ไม้ กระดูกสัตว์ เป็นต้น ที่นำมาใช้ในการสร้างงานฝีมือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว 例如 หมากน้ำมนต์ หรือกระดังงาเผา ซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวบ้านอนุรักษ์มาอย่างยาวนาน ชุมชนแห่งนี้ยังคงมีวัฒนธรรมการลี้ภัยและการอพยพที่สำคัญยิ่ง หลังจากเหตุการณ์การเมืองในประเทศไทยในอดีต ทำให้คนในชุมชนแห่งนี้ต้องอพยพเข้ามายังประเทศลาวและกัมพูชา ซึ่งเป็นแหล่งที่ดินที่กว้างใหญ่และมีทรัพยากรดี ทำให้ชุมชนแห่งนี้สามารถดำเนินชีวิตอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน แม้จะผ่านไปหลายศตวรรษ แต่ความงามและเสน่ห์ของชุมชนแห่งนี้ยังคงเป็นที่น่าทึ่งและน่าชื่นชม不已

¹ บันทึกการเดินทางดังกล่าวได้เริ่มพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาฝรั่งเศสใน ค.ศ. 1895 (พ.ศ. 2438) ชื่อว่า "Voyage dans le Laos : Tome Premier 1895" และในปี ค.ศ. 1897 (พ.ศ. 2440) ชื่อว่า "Voyage dans le Laos : Tome Premier 1897" และได้รับคำแปลเผยแพร่เป็นภาษาไทยในหนังสือสองเล่มคือ "บันทึกการเดินทางในลาวภาคหนึ่ง พ.ศ. 2438" และ "บันทึกการเดินทางในลาวภาคสอง พ.ศ. 2440"

ปลัดศพันธ์ เป็นเจ้าของท่าในบริเวณหาดสวนยา ซึ่งเป็นถูกสาวพ่อค้าเรือใหญ่บนข้าวมาขายมีฐานะตี ให้มาจับจองบริเวณที่คินหาดริมแม่น้ำมูลเป็นบริเวณกว้างและปลูกยาสูบบริเวณหาดโดยปลูกเพื่อขาย จะปลูกในหน้าแรกซึ่งไม่มีน้ำท่วมและปลูกอยู่นานหลายปี “จำไม่ได้ว่ากี่ปีพระมาอยู่ก็เห็น เขาปลูกแล้ว” ส่วนนายรอด ตามสีวัน อายุ 91 ปี เล่าให้ฟังว่าเคยมีคนบอกถ้าความเป็นมาของชื่อ หมู่บ้านหาดสวนยาว่า เนื่องจากเดิมเป็นพื้นที่ปลูกยาสูบ แต่ไม่รู้ว่าเขาปลูกเพื่อขายหรือใช้เอง เขายังเรียกว่า บ้านหาดสวนยา พอตอนลงบ่ายมาอยู่ก็ยังเห็นมีการปลูกอยู่แต่ต่ำส่วนน้อย

นอกจากนี้ช่วงที่มีการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย เป็นช่วงที่ชุมชนหาดสวนยา ได้กลืนกลายเป็นชุมชนแรงงานกรรมกร เนื่องจากคนที่มาอพยพอยู่ในชุมชนหาดสวนยาส่วนมาก เป็นชุมชนคนต่างด้าวถิ่นฐาน และมาประกอบอาชีพกรรมกรแรงงานรับจ้างเป็นหลัก ส่วนหนึ่งก็ รับจ้างพายเรือ โดยเฉพาะก่อนปี พ.ศ. 2497 ที่จะมีการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตยนั้น การคมนาคมทางบกยังไม่สะดวกนัก เนื่องจากถนนยังเป็นทางลูกรังและยังไม่มีการบุกเบิก ทำให้การเดินทางโดยเรือเป็นพาหนะในการขนส่งสินค้ามีความสะดวกมากกว่าทางบก แม่น้ำมูลและแม่น้ำสาขาวังเป็นเส้นทางการคมนาคมที่มีความสำคัญยิ่ง แม้แต่การข้ามฟากระหว่างอำเภอวารินชำราบ กับเมืองอุบลราชธานีก็อาศัยเรือพายบ้าง เรือแจวบ้าง เรือยนต์บ้าง ไม่มีสะพานข้าม เช่นปัจจุบัน การขนส่งหนักก็ต้องลงแพไม่ໄ้มมีคนถือข้าม ค้าจ้างเรือข้ามกีดคล้องห่วงสถาคร์ ต่อมามีผู้นำเรือยนต์แล่น ข้ามฟากรับคนโดยสาร เก็บเงินคนละ 5 สถาคร์ ทำเรือที่สำคัญมี 2 ทำ ขุนพงษ์(ท่าตลาดหลวงเก่า) และทำกว้างตุ้ง (ท่าวัดหลวง) ซึ่งอยู่ตรงข้ามชุมชนหาดสวนยา (สมหมาย ชินนาค, อ้างแล้ว : 87) ด้วยสภาวะเศรษฐกิจในยุคนี้อาศัยแรงงานคนเป็นหลัก วิถีชีวิตของคนหาดสวนยาจึงอยู่ในช่วงที่ต้อง ทำมาหากินกับอาชีพกรรมกรรับจ้าง และทำเรือดังกล่าวเป็นแหล่งสร้างรายได้ให้กับผู้คน

4.1.3 หาดสวนยาคือหลักการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย

ภายหลังปี พ.ศ. 2497 ได้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำมูลระหว่างอำเภอเมืองกับ อำเภอวารินชำราบ ชื่อ สะพานเสรีประชาธิปไตย ทำให้ประชาชนเปลี่ยนการเดินทางโดยเรือไปใช้ รถยนต์แทน อาชีพรับจ้างขนสินค้าลงเรือ ยาวเรือรับจ้าง ค้าขายบริเวณท่าข้ามจึงลดลงเรื่อยๆ ซึ่ง ส่งผลต่อชุมชนหาดสวนยาการกลายเป็นชุมชนトイสะพานนับตั้งแต่บัดนั้นจนถึงปัจจุบัน

เมื่อมีการสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตย เมืองอุบลฯเริ่มนีความคึกคักมากขึ้น มี กลุ่มคนหลายชาติพันธุ์ที่อพยพเข้ามาอยู่ในตัวเมืองอุบลราชธานี มีทั้งพ่อค้าจีน คนเวียดนามที่เข้ามาค้าขาย และมีกลุ่มแรงงานที่เข้ามารับจ้างขนสินค้า ซึ่งมาจากจังหวัดโกรุงเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ ชุมชนดังเดิมที่เป็นชุมชนหาดสวนยา มีประชากรและบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น จนนำมาสู่การจัดตั้ง ชุมชน เดิมเคยมีฐานะเป็นเพียง “คุ่ม” ในสังกัดของบ้านหาดสวนยาเพิ่มอีก 3 แห่งคือ ในช่วง ระหว่างปี 2526 – 2537 คือชุมชนหาดสวนสุข (ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2526) ชุมชนท่ากอไฝ่ (ตั้งเมื่อปี พ.ศ.

2536) และชุมชนคุยยาง (ตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2537) และล่าสุดก็มีการแยกตัวออกจากชุมชนหาดสวนสุข ที่ตั้งชื่อว่า “หาดสวนสุข 1” เมื่อปี พ.ศ. 2547 สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของชุมชนหาดสวนฯ ในช่วงที่ได้มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำ牟ณนัน เริ่มที่จะมีการคุ้มครองโดยสาร โดยรถบัส ทำให้ประชาชนเปลี่ยนการเดินทางโดยทางเรือเป็นรถบัสแทน อาชีพรับจ้างขนสินค้าลงเรือ ชาวเรือรับจ้าง ค้าขายบริเวณท่าข้าม จึงค่อยๆ ลดลงและหายไปในที่สุด (สมหมาย ชินนาค, อ้างแล้ว : 87) ทำให้ชุมชนหาดสวนฯ กลายเป็นชุมชนใต้สะพานที่เป็นเพียงชุมชนหนึ่งของกลุ่มกรรมการแรงงานรับจ้างพักอาศัยอยู่ท่านนี้

นับตั้งแต่การก่อสร้างสะพานเสร็จประชาธิปไตยแล้วเสร็จ ความสำคัญของชุมชนหาดสวนฯ ในฐานะท่าข้ามกีழติง ความคึกคักห้างของผู้คนและเศรษฐกิจที่จ้างหายตามไปด้วย หาดสวนฯ ในยุคนี้มีสภาพเป็นเพียงเขตการปกครองหนึ่งของเมืองวารินชำราบและเมื่อมีการจัดตั้งเทศบาลวารินชำราบ หาดสวนฯ ก็เป็นชุมชนหนึ่งของเทศบาล การขยายตัวของชุมชนในยุคนี้มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยหาดสวนฯ ในภายหลังก็ขยายอกมาเป็นชุมชนหาดสวนสุข ชุมชนท่าก่อໄไฟ ชุมชนคุยยาง และชุมชนดีงาม อ่าย่างไรก็ตาม ในยุคนี้ การเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพเศรษฐกิจของหาดสวนฯ เค่นชักมากที่สุด ก็อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2531

เมื่อได้มีนัยทุนหุ่นเงินกว่าพันล้านบาท เข้ามามีที่ปรับระดับพื้นดินขึ้นจากเดิม 2 เมตร เพื่อทำโครงการ “เมืองใหม่เทพนคร” ซึ่งแบ่งพื้นที่หลักเป็น 2 แปลง คือ แปลงที่ 1 เป็นบริเวณเดิมกับอุบลวัสดุ โรงแรมอุบลบุรี ชุมชนคุยยาง ชุมชนหาดสวนสุข ทodorava ไปจนถึงแม่น้ำ牟ณ มีเนื้อที่ประมาณ 852 ไร่ และ แปลงที่ 2 อยู่ติดกับแนวตั้งแต่ ปั้นคลาเท็กซ์ หน้าชุมชนเกตุแก้ว ใจกลางป่าเขา เนื้อที่ประมาณ 266 ไร่ และจากการพัฒนาที่ดินค่อยๆ ขยายและรุกคืบตัว ล้อมและในที่สุดชุมชนลายเป็นไทรเดง ไม่ว่าจะเป็นชุมชนคุยยาง ชุมชนเกตุแก้ว ชุมชนหาดสวนสุข ชุมชนดอนเจี้ยว ชุมชนกุดปลาขาว ชุมชนดีงาม ชุมชนท่าก่อໄไฟ ชุมชนท่าบังมัง ชุมชนกุดเปง และชุมชนหาดสวนฯ ทั้งหมดถูกยกเป็นหลุมขนาดใหญ่ๆ ถูกตัดออกแผนพัฒนาที่ดินโดยไม่รู้ตัว

จากข้อมูลพื้นฐานของชุมชนหาดสวนฯ ทางด้านประวัติศาสตร์ จะพบว่า การก่อตั้งชุมชนหาดสวนฯ มีความสัมพันธ์กับเมืองจำปาศักดิ์ สปป. ลาว เทศบาลเมืองวารินชำราบและเมืองอุบลราชธานี ซึ่งเหล่านี้ทำให้สามารถเชื่อมร้อยเห็นความสำคัญของชุมชนที่อยู่ระหว่างกันเมืองกีงชนบท ได้ ดังนั้นจึงสามารถสรุปเป็นลำดับเหตุการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันของชุมชนหาดสวนฯ ได้ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันของชุมชนหาดสวนยา

ช่วงปี	เหตุการณ์สำคัญ	สาเหตุ	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองอุบลราชธานี	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองริมน้ำร้านอาหารสวนยา	ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนหาดสวนยา	หมายเหตุ
พ.ศ. 2250	การแตกแยกของชนชั้นปักษ์ของล้านช้าง	กลุ่มผู้นำส่วนหนึ่งได้แยกตัวจากเวียงจันทน์ไปตั้ง				ในช่วงปี พ.ศ.2250 – พ.ศ.2322 เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของทางลาว (โคงผังช้าย)
พ.ศ. 2256	ผู้นำลาวส่วนหนึ่งไปตั้งอาณาจักรจำปาศักดิ์ทางใต้	อาณาจักรล้านถ่างร่มขาว (หลวงพระบาง) ทางตอนเหนือ				
พ.ศ. 2322	ฝ่ายไทยได้ภาคต้อนรายฉุรลาว เวียงจันทน์จำนวนมาก มาตั้งถิ่นฐานที่สารบูรี ในสมัยพระเจ้าตากสิน มหาราช	ทางพระอาทิตย์ทรงพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสิน มหาราช ในขณะนั้นพระเจ้าติริบุญสารได้มีพระวอคายในสมัยเจ้าตากสิน มหาราชทรงส่งกองทัพมาตีหัวเมืองลาว ทั้งหมด				

ตารางที่ 4.1 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญดังแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันของชุมชนหาดสวนยา (ต่อ)

ช่วงปี	เหตุการณ์สำคัญ	สาเหตุ	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองอุบลราชธานี	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองวารินชำราบ	ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนหาดสวนยา	หมายเหตุ
พ.ศ. 2322	ท้าวคำพง บุตรของพระตา ได้ข้ายมาที่ดงอุ่ฟัง	เกิดจากการลี้ภัยสองครั้ง และได้กล้ายเป็นเมืองประเทศไทย	ได้ตั้งรกรากอยู่ที่ดงอุ่ฟัง หรือเมืองอุบลราชธานีและเป็นเจ้าเมืองอุบลคนแรก รวมทั้งเป็นต้นตระกูลนับสี่ ล่าม อุบล ส่วนท้าวฝ่ายหน้าบุตรอีกคนของพระตาไปตั้งชุมชนอยู่ที่บ้านสิงห์ท่า และบ้านสิงห์โภก หรือ จังหวัดยโสธรปัจจุบัน	—	—	
ในสมัยรัชกาลที่ ๕	รัชไทยพยาบาลอย่างบึงที่จะทำให้หัวเมืองลาวทางอีสานรวมเป็นหนึ่งกับรัฐไทย	ความพยาบาลต่อต้านอันนาจอาณา尼คัมพรั่งเศส	หัวเมืองทางภาคอีสาน เมืองอุบลราชธานีได้คืบอย ๆ ถูกปรับเปลี่ยนให้กล้ายเป็นเมืองในกำกับของรัฐไทย สมัยใหม่	—	—	

ตารางที่ 4.1 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันของชุมชนหาดสวนยา (ต่อ)

ช่วงปี	เหตุการณ์สำคัญ	สาเหตุ	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองอุบลราชธานี	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองวารินชำราบ	ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนหาดสวนยา	หมายเหตุ
พ.ศ. 2423	ตัวเมืองวารินชำราบ แต่เดิมเป็นหมู่บ้านขึ้นกับเมืองจำปาสักดิ์ ชื่อ "บ้านนา กอง จอ"	—	—	ได้ก่อตั้งเป็นเมือง "วารินชำราบ" เมื่อปี ในสมัยพระจักรอยุธยา	—	
ปี พ.ศ. 2444		—	—	—	มีการสร้างเพิงพักและปรับเปลี่ยนเป็นบ้านเรือน และได้มีการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านหาดสวนยา	
พ.ศ. 2456 — พ.ศ. 2497	รถไฟมาถึงเมืองวารินชำราบ ระบบสาธารณูปโภคในหัวเมืองอิสาน	การพัฒนาเศรษฐกิจระบบสาธารณูปโภคในหัวเมืองอิสาน	เริ่มพัฒนาความเป็นเมืองมากขึ้น มีการพัฒนาสร้างอาคารบ้านเรือนถนนหนทาง	กลาโหมเป็นเมืองท่าที่สำคัญในการขนส่งสินค้า	ชุมชนหาดสวนยา มีฐานะเป็นท่าเรือขึ้นมา	

ตารางที่ 4.1 การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญตั้งแต่ประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบันของชุมชนหาดสวนยา (ต่อ)

ช่วงปี	เหตุการณ์สำคัญ	สาเหตุ	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองอุบลราชธานี	ความเปลี่ยนแปลงของเมืองริมน้ำ	ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนหาดสวนยา	หมายเหตุ
ปี พ.ศ. 2497	ได้ก่อสร้างสะพานเสรีประชาธิปไตยข้ามแม่น้ำ��ล เชื่อมระหว่างฝั่งเมืองอุบล กับเมืองวรินชำราบ	รัฐพยาบาลสร้างระบบการคุมนาคมจากทางเรือเป็นการคุมนาคมทางบก โดยการใช้รถยกต้นท่อน	เมืองอุบลราชธานีเริ่มพัฒนาให้เกิดความเป็นเมืองมากขึ้น	อำเภอได้กลายเป็นเมืองท่า	ชุมชนหาดสวนยาเริ่มเปลี่ยนจากเป็นท่าเรือและขันติน้ำเป็นท่าเรือขนาดใหญ่โดยสาร	
ปี พ.ศ. 2498 -2508 -2513	เป็นยุคของการสร้างเมืองอุบล	เกิดไฟไหม้เมืองอุบลราชธานี	จำนวนต้องบูรณะสร้างและนีความต้องการแรงงานมาก	เกิดการขยายตัวของเมือง	ชุมชนหาดสวนยาเริ่มมีการอพยพแรงงานย้ายเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้นและกลับเป็นชุมชนแรงงานไปในที่สุดและต่อมาชุมชนหาดสวนยาได้กลายเป็นแค่ชุมชนแรงงานไม่ได้เป็นท่าเรืออีกต่อไป	

4.2 ชุมชนหาดสวนยาปือจูบัน

สภาพพื้นที่ที่ตั้งอาจนาเบตสามารถที่จะเชื่อมโยงให้เห็นภาพของประวัติศาสตร์ชุมชนได้ว่ามีความเป็นมาอย่างไร และเกี่ยวพันกับพื้นที่บริเวณรอบข้างอย่างไร ทั้งนี้สภาพพื้นที่ที่ตั้งยังสามารถที่จะเห็นความผูกพันระหว่างคนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งแวดล้อมได้ จากภาพข้างล่าง (ภาพที่ 1.1) แผนผังที่ตั้งของชุมชนหาดสวนยา จะเห็นได้ว่า จากการที่ชุมชนดังกล่าวมีสมาชิกหลักหลายมาอาศัยอยู่ร่วมกันซึ่งเงื่อนไขไม่ใช่แค่เพียงผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากแต่มีองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย

4.2.1 การแบ่งเขตของชุมชนในปัจจุบัน

ปัจจุบันมีการแบ่งเขตการปกครองแบบเทศบาลทำให้ชุมชนหาดสวนยาได้อยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลเมืองวารินชำราบ โดยสภาพเศรษฐกิจทั่ว ๆ ไปภายในเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบรายได้ส่วนใหญ่มาจากการค้าขายแต่เป็นการค้าขนาดเล็ก โดยใช้ที่อยู่อาศัย เป็นสถานที่ประกอบธุรกิจ การนักจากนี้ประชาชนยังนิยมทำการค้าในบริเวณตลาดสดผลผลิตที่นำมาค้าขายเป็นผลผลิตการเกษตรและสินค้าอุปโภคที่สั่งซื้อจากกรุงเทพมหานคร โดยที่บริเวณตลาดสดเทศบาลเมืองวารินชำราบ เป็นจุดเปลี่ยนถ่ายสินค้าที่มาจากกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อที่จะส่งต่อไปยังจังหวัดอุบลราชธานี และอำเภอไก่เดือย ทำให้สินค้า ณ ตลาดสดเทศบาลเมืองวารินชำราบมากกว่าตลาดใกล้เคียง ส่วนสถานธุรกิจการค้าและบริการต่าง ๆ เหล่านี้จะกระจายอยู่ตามถนนสายหลัก ถนนกันทรลักษ์ ย่านอาคารพาณิชย์ ถนนประทุมเทพวัสดี ถนนสุรศรีรัตน์ ถนนอนุสัมพันธ์ กันทรลักษ์ ฯลฯ เทศบาลเมืองวารินชำราบ ได้แบ่งเขตพื้นที่ชุมชนตาม ประวัติความเป็นมา และการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมของประชาชนในชุมชน โดยแบ่งเป็น 27 ชุมชน มีคณะกรรมการชุมชนทำหน้าที่บริหารกิจการของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นการกระจายอำนาจให้ชุมชน ได้มีส่วนรับผิดชอบตนเอง ซึ่งเทศบาลเมืองวารินชำราบ ได้แบ่งเขตชุมชนออกเป็น 4 ชุมชน คือ

4.2.1.1 ชุมชนย่านธุรกิจ มีลักษณะเป็นย่านใจกลางเมือง มีอาคารร้านค้า ตลาด สถานประกอบด้วย สถานบริการ คนในชุมชนส่วนมากมีฐานะดี สาธารณูปโภค สาธารณูปการมีอย่างทั่วถึง มี 1 ชุมชน คือ ชุมชนห้าแยก

4.2.1.2 ชุมชนเขตเมือง เป็นชุมชนที่พึ่งอาศัยผู้สมรสานกับอาครร้านค้าและสถานบริการ เป็นชุมชนที่มีฐานะดีและค่อนข้างดี สาธารณูปโภคสาธารณูปการมีทั่วถึง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความใกล้ชิด และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบของคนเองมากขึ้น ซึ่งมีดังนี้ ชุมชนบ้านแสตนสำราญ ชุมชนบ้านสุสำราญ ชุมชนบ้านต้นแต่ ชุมชนบ้านบูรณะ ชุมชนบ้านแหลมทอง ชุมชนบ้านหนองตาโผ่น ชุมชนคุ้มวัดวารินทราราม ชุมชนคุ้มวัดพาสุการาม

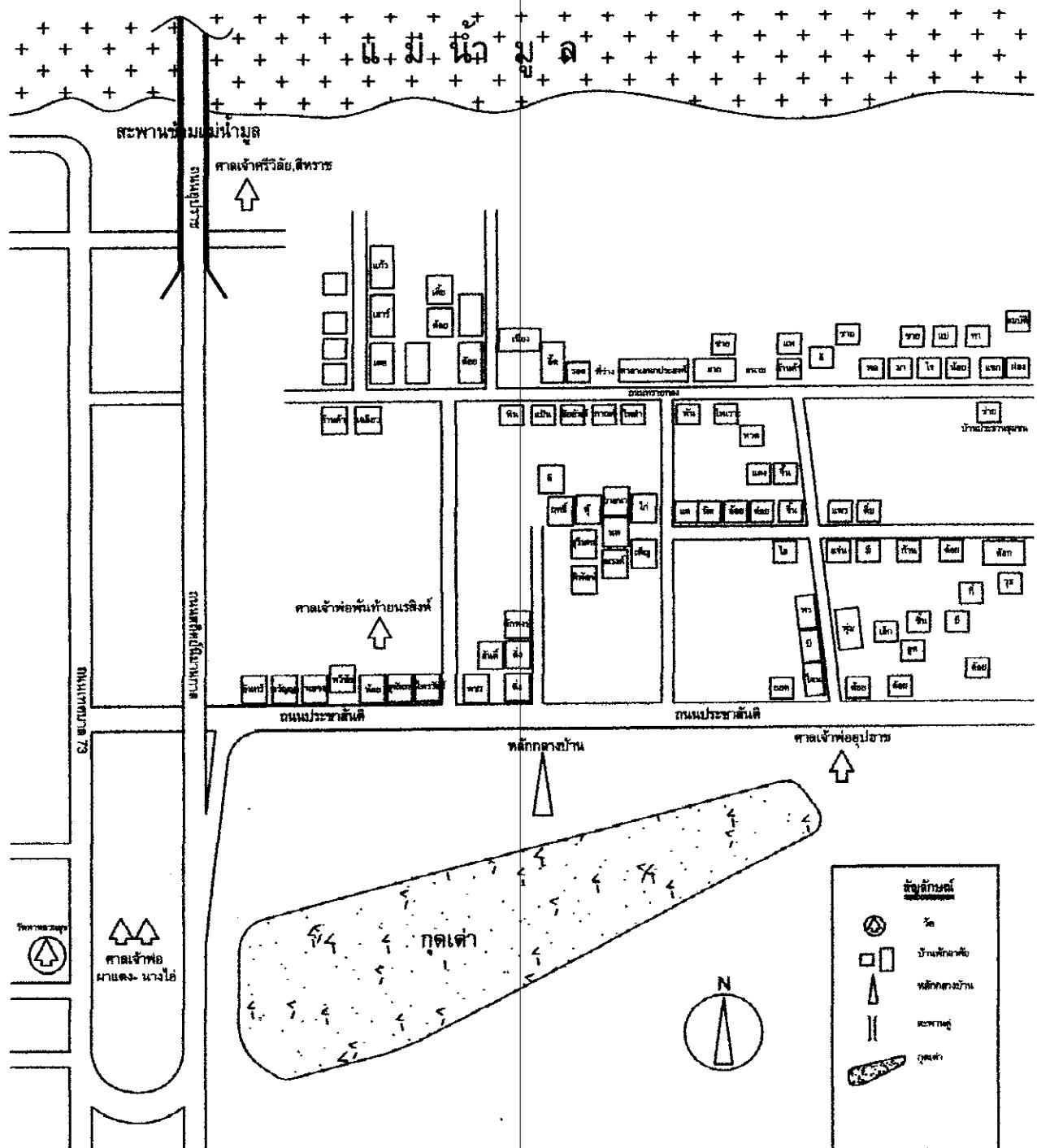
4.2.1.3 ชุมชนเขตเมืองกึ่งชนบท จะมีลักษณะเป็นชุมชนที่มีความเป็นชนบทมีพื้นที่เกษตรกรรม สาธารณูปโภคในชุมชนมีทั่วถึง ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนมีความแน่นแฟ้น ผูกพันกับชุมชน มีความรู้จักคุ้นเคยกัน ซึ่งได้แก่ ประชาชนมีการประกอบอาชีพทางการเกษตร มีรายได้น้อย มีดังนี้ ชุมชนบ้านหนองกอก ชุมชนบ้านกุดเปง หมู่ที่ 6 ชุมชนกุดเปง หมู่ที่ 16 ชุมชนบ้านคอนจิ้ว ชุมชนบ้านกุดปลาขาว ชุมชนบ้านท่ากอໄไฟ ชุมชนบ้านดึงงาม ชุมชนบ้านเกตุ แก้ว ชุมชนบ้านหาดสวนสุข ชุมชนบ้านท่าบึงมั่ง ชุมชนบ้านหาดสวนยา ชุมชนหนองบก

4.2.1.4 ชุมชนแออัด มีลักษณะการปลูกสร้างบ้านเรือนกันอย่างหนาแน่นขาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และขาดความมั่นคงแข็งแรงมีดังนี้ ชุมชนบ้านลับแต่ ชุมชนบ้านชลบุรี ชุมชนบ้านคำน้ำแซบ ชุมชนบ้านอยู่เย็น ชุมชนคุยยาง ชุมชนบ้านสวนวาริน (เกียรติพงษ์ อุดมธรรมะชีรี, 2008 : Web Site)

ดังนั้นหลังจากที่หาดสวนยาพัฒนาภยามาเป็นชุมชนใหญ่ จึงทำให้เกิดการขยายตัวของบ้านเรือนออกไปตามริมฝั่งแม่น้ำมูล ตามเส้นทางเกวียน และได้ขยายอาณาเขตกว้าง ออกไปเรื่อยๆ จนทำให้หาดสวนยาภยามาเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ จึงมีการแบ่งเป็นคุ้มต่างๆ ได้แก่ คุ้มท่ากอໄไฟ คุ้มหาดสวนสุข คุ้มคุยยาง

ปี พ.ศ. 2519 มีการสร้างวัดบวรณคุ้มหาดสวนสุข ชื่อว่า “วัดหาดสวนสุข” และสร้างโรงเรียนโดยตั้งชื่อโรงเรียนว่า “โรงเรียนหาดสวนยา” เพื่อความทัดเทียมกัน

ปี พ.ศ. 2526 มีการแบ่งหาดสวนสุขออกจากหาดสวนยา โดยมีผู้ใหญ่บ้านปกครองเนื่องจากมีจำนวนบ้านเรือนที่เพิ่มขึ้น จนกระทั่งปี พ.ศ. 2535 ได้มีการประกาศเขตเทศบาลวารินชาราน จึงถูกเรียกชื่อใหม่ว่า ชุมชนท่ากอໄไฟ ชุมชนหาดสวนสุข และชุมชนคุยยาง ส่วนบ้านเรือนที่ขยายตัวออกไปทางทิศตะวันออกนั้นของท่าหาดสวนยาแต่เดิมในอดีต ชาวบ้านมีอาชีพทำแหล่งเนื้อคาวหรือเป็นกรรมกร โรงสี เมื่อมีการประกาศเขตเทศบาลวารินชาราน ในปี พ.ศ. 2537 ถูกเรียกใหม่ว่า “ชุมชนท่าบึงมั่ง” และชุมชนดึงงาม (คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี, 2547 : 37)

ภาพที่ 4.1 แผนผังที่ดังชุมชนหาดสวนยา

โดยสภาพพื้นที่ทางกายภาพทั่วไปที่ชุมชนบ้านหาดสวนยา เป็นชุมชนหนึ่งที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอวารินชำราบ ทิศใต้ของอำเภอเมืองอุบลราชธานี อยู่บริเวณแม่น้ำมูลที่ทอดยาวคั่นกลางระหว่างอำเภอเมืองและอำเภอวารินชำราบ และอยู่บริเวณเชิงสะพานเสรีประชาธิปไตยและสะพานรัตนโกสินทร์ 200 ปี ซึ่งเป็นสะพานคู่ที่เชื่อมต่อเมืองอุบลฯ กับอำเภอวารินชำราบ เป็นชุมชนเขตเมืองกึ่งชนบท มีลักษณะชุมชนที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านในชนบท ประชาชนมีการประกอบอาชีพรับจ้าง มีรายได้น้อย ความรู้เกี่ยวกับการโภชนาการ สุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมยังไม่เพียงพอ ยังมีประชาชนที่ด้อยโอกาส ว่างงาน และยังมีปัญหาฯ เสพติดในกลุ่มเยาวชน ปัญหารอบครัวแตกแยก ลงทะเบียนถ้วน ฐานไปประกอบอาชีพถ้วนอื่น บ้านเรือนไม่มีความมั่นคงด้วย บริเวณชุมชนเป็นหลุมเป็นบ่อ สาธารณูปโภคและสาธารณูปการยังไม่ทั่วถึง มีปัญหาน้ำกรุดที่สาธารณะ ถนนในชุมชนเป็นหลุมเป็นบ่อ มีน้ำท่วมขัง ประชาชนในชุมชนจะอยู่ในลักษณะพึ่งพา กันได้ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบชุมชน และมีกิจกรรมในชุมชนบ่อยครั้ง

4.2.2 อาณาเขตของชุมชน

ชุมชนหาดสวนยา มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 130 ครัวเรือน ซึ่งแยกเป็นบ้านของตัวเอง 93 ครอบครัว เป็นครอบครัวขยาย 37 ครอบครัว มีอาณาเขตของชุมชนติดกับชุมชนใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ แม่น้ำมูล
ทิศใต้	ติดกับ หนองกุดเต่าและชุมชนเกตุแก้ว
ทิศตะวันออก	ติดกับ ชุมชนดีงามและชุมชนท่าบึงมั่ง
ทิศตะวันตก	ติดกับ ชุมชนท่ากอไฝ่และชุมชนหาดสวนสุข

4.2.3 สักษะสภาพภูมิประเทศ

พื้นที่หาดสวนยา เป็นพื้นที่ลาดเอียงเหมือนขอบกระดอง ซึ่งมีลักษณะพื้นที่เอียงสูงขึ้นจากทรายหาดบริเวณแม่น้ำมูล และลาดเอียงลงเข้าไปในชุมชน ในชุมชนพื้นจะไม่ร่านเสมอกันแต่จะเป็นร่องน้ำคั่นด้วยคลองขนาดใหญ่ อยู่บริเวณกลางชุมชนยาวนานไปกับแม่น้ำมูล บางช่วงมีการรวมที่เพื่อสร้างบ้านเรือนและทำถนนเพื่อใช้สัญจรในชุมชน ชุมชนหาดสวนยานี้พื้นที่อยู่อาศัย 29 ไร่ พื้นที่บุ่ง – ทาม – กุด พื้นที่สาธารณะ 40 ไร่ ใช้เป็นพื้นที่ท่าปลาและเลี้ยงสัตว์ แต่ปัจจุบันบริเวณกุดเต่าเคยเป็นแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาหารของชาวชุมชน ปัจจุบันใช้ประโยชน์ไม่ได้เลย มีวัชพืชมากและป่ารก ทำให้ไม่สามารถหาปลา หาสัตว์ได้เหมือนเมื่อก่อน

4.2.4 ลักษณะสภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศบริเวณชุมชนบ้านหาดสวนยา มีลักษณะอากาศเหมือนชุมชนอื่นๆ ทั่วไปคือ มี 3 ฤดู คือ ฤดูฝนเริ่มต้นแต่เดือนมิถุนายนถึงเดือนตุลาคม ฤดูหนาวเริ่มต้นแต่เดือนตุลาคมถึงเดือนมีนาคม และฤดูร้อนเริ่มต้นแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน

จากลักษณะทางสภาพภูมิอากาศดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อวิธีชีวิตของชาวบ้านชุมชนหาดสวนยา โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนแม่น้ำมูลมีระดับสูง ให้หลักกหัวแม่น้ำเรือนทำ

4.2.5 การคมนาคม

เส้นทางการคมนาคมสายหลักคือ ถนนสหิดย์นิมานกาล จากชุมชนบ้านหาดสวนยาเดี่ยวซ้ายไปตามถนนสหิดย์นิมานกาล ประมาณ 2 กิโลเมตร จะถึงอำเภอเมือง华欣 ตำบล เลี้ยวขวาไปตามสะพานเสรีประชาธิปไตยประมาณ 1 กิโลเมตร จะถึงอำเภอเมืองอุบลราชธานี

การคมนาคมของชุมชนหาดสวนยาค่อนข้างสะดวกสบายมาก เนื่องจากอยู่ติดถนนสายหลักของจังหวัดอุบลราชธานี คือ ถนนชยางกูรซึ่งทอดยาวตั้งแต่อำเภอวารินชำราบ ผ่านใจกลางเมืองอุบลราชธานีและเลียไปจนถึงจังหวัดมุกดาหาร ทำให้มีรถรับจ้างวิ่งผ่านหลายสายและถนนในชุมชนเองก็เป็นถนนคอนกรีตทุกเส้นทาง ชาวบ้านชุมชนหาดสวนยานิยมใช้รถจักรยานยนต์เพื่อเข้าไปทำงานในฝั่งอำเภอเมืองอุบลราชธานี เนื่องจากระยะทางไม่ไกลประมาณ 1 กิโลเมตร และไปทางฝั่งอำเภอวารินชำราบด้วยระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร นอกจากนี้ถนนเชื่อมต่อไปยังชุมชนต่างๆ ดังนี้

(1) ถนนจากชุมชนบ้านหาดสวนยาไปชุมชนดึงงามและชุมชนท่าบึงมั่งเป็นถนนคอนกรีตระยะทางประมาณ 500 เมตร และ 1,500 เมตร ตามลำดับ

(2) ถนนจากชุมชนบ้านหาดสวนยาไปชุมชนท่ากอไฝ่ และชุมชนหาดสวนสุข เป็นถนนคอนกรีตระยะทางประมาณ 100 เมตร และ 300 เมตร ตามลำดับ

(3) ถนนจากชุมชนบ้านหาดสวนยาไปชุมชนเกตุแก้วเป็นถนนคอนกรีตระยะทางประมาณ 1,500 เมตร

4.2.6 ด้านการเมืองและการปกครอง

ได้มีการจัดการปกครองตามรูปแบบวิธีการของกระทรวงมหาดไทย คือจะมีการเลือกตั้งผู้นำชุมชน โดยตั้งแต่อดีตที่ผ่านมา นั่นระบบการปกครองของชุมชนหาดสวนยานั้นใช้ระบบเครือญาติเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย หากใครมีเครือญาติอยู่ในชุมชนมากก็จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้นำชุมชน จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนของหาดสวนยานั้นมากจากตระกูล 3 ตระกูลหลัก ๆ คือ ตระกูลที่มาจากบ้านคุณคือ ตระกูลที่มาจากบ้านแท้ และตระกูลที่มาจากบ้านภายนอกตระกูลพื้นเมือง มาจากจังหวัดยโสธร มีจำนวนน้อย

ฉะนั้นประธานที่ได้รับคัดเลือกในอติตจังขึ้นอยู่กับจำนวนฐานเสียงของเครือญาติ เป็นลำดับโดยเด่นจากบ้านกอกแท้ เพราะบ้านแต่จะมีประชากรเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่า บ้านกอกอื่นๆ และจังหวัดทั่งผู้นำชุมชนในปัจจุบันคือ นายสุบิน เฉลิมศิลป์ ซึ่งมีพื้นฐานสายตระกูล มาจากบ้านคูก่อ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี การที่ผู้ปกครองให้เปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดจาก กลุ่มผู้นำที่มาจากสายตระกูลบ้านแต่นั้น ไม่สามารถรักษาฐานเสียงคะแนนของตนเองได้ จึงเกิด การเปลี่ยนผ่านระบบการปกครองและยุทธศาสตร์การพัฒนาเป็นที่ต้องใจของสมาชิกในชุมชน โดยนายสุบินได้เน้นแนวทางการพัฒนาในการส่งเสริมให้ชุมชนมีอาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น การสนับสนุนให้ทางราชการเข้ามาในชุมชนเพื่ออบรมอาชีพ และการหนุนเสริมให้สมาชิกใน ชุมชนจัดตั้งกลุ่มในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มกองทุนชุมชนหมู่บ้านละ 1 ถึง 2 กลุ่ม เป็นต้น และปัจจุบันคณะกรรมการชุมชนที่ได้รับการคัดเลือก จะอยู่ในภาระดำเนินการระหว่างคราวละ 5 ปี

4.2.7 ด้านสาธารณสุข

ชุมชนหาดสวนยา เป็นชุมชนหนึ่งที่พึ่งพาระบบสาธารณสุขพื้นฐานเหมือนกับ ชุมชนอื่นๆ จากข้อมูลทางด้านสุขภาพที่ผ่านมา ในรอบหนึ่งปี พบว่า ในช่วงเดือนตุลาคมชาวบ้านจะ มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพมากที่สุด ซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านหาดสวนยาประสบปัญหาเกี่ยวกับภาวะ น้ำท่วมจากที่แม่น้ำมูลที่มีระดับสูงมากกว่าปกติ โรคที่เกิดกับชาวบ้านได้แก่ โรคตาแดง น้ำกัดเท้า ท้องร่วง นอกจากนี้ชาวบ้านยังประสบปัญหาการคงนาคมที่ไม่สะดวก บ้านเรือนชำรุดทรุดโทรม จากน้ำท่วม เกิดโรคระบาด และอุบัติเหตุ ปัญหาเหล่านี้เกิดขึ้นทุกปีและยังไม่สามารถแก้ไขได้ จาก ข้อมูลในรอบหนึ่งปี (พ.ศ. 2551) พบว่า ชาวบ้านเข้ารับการรักษาพยาบาล ณ สาธารณสุขย่อยสุก ป่วยหาย ดังนี้

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลด้านการเจ็บป่วยภายในชุมชนหาดสวนยา 2551

เดือน	เรื่อง	สภาพที่เกิด/ผลกระทบ
มกราคม	1. โรคทางเดินหายใจ	1. ไข้หวัด
กุมภาพันธ์	1. โรคทางเดินหายใจ 2. โรคระบาดของสัตว์	1. ไข้หวัด 2. สัตว์ตาย
มีนาคม	1. โรคทางเดินอาหาร	1. ท้องร่วง
เมษายน	1. โรคทางเดินอาหาร	1. ท้องร่วง
พฤษภาคม	ไม่มี	ไม่มี
มิถุนายน	ไม่มี	ไม่มี
กรกฎาคม	ไม่มี	ไม่มี

ตารางที่ 4.2 ข้อมูลค้านการเจ็บป่วยภายในชุมชนหาดส่วนยา 2551 (ต่อ)

เดือน	เรื่อง	สภาพที่เกิด/ผลกระทบ
สิงหาคม	ไม่มี	ไม่มี
กันยายน	ไม่มี	ไม่มี
ตุลาคม	1.อุทกภัย 2.โรคตาแดง 3.น้ำกัดเท้า 4.ท้องร่วง	1. การคอมนาคมไม่สะดวก 2. บ้านเรือนชำรุดทรุดโทรม 3. เกิดโรคระบาด 4. อุบัติเหตุ
พฤษจิกายน	ไม่มี	ไม่มี
ธันวาคม	ไม่มี	ไม่มี

4.2.8 การศึกษา

ในด้านการศึกษาของชาวบ้านชุมชนหาดส่วนยา นี้ เยาวชนในชุมชนหาดส่วนยา ส่วนใหญ่ผ่านการศึกษาภาคบังคับ ประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยปัจจัยที่เยาวชนไม่ต้องการเรียนต่อ กร อกับรายได้ในครอบครัวไม่เพียงพอที่จะส่งเสียให้เรียนต่อ ส่งผลให้เยาวชนส่วนมากในชุมชน ออกไปค้าขายแรงงานต่างจังหวัด และโรงเรียนที่เด็กเยาวชนนิยมเข้าศึกษาแล้วเรียนก็อ โรงเรียน เทศบาลแสนสุข ซึ่งเป็นโรงเรียนรัฐ นอกจากนี้บางส่วนที่บรรดับปริญญาตรีจะเป็นกลุ่มคนที่มี ฐานะในชุมชน และกลุ่มคนที่มีฐานะเหล่านี้ส่วนมากจะรับราชการเป็นครู

ดังนี้จะเห็นได้ว่า ในเขตชุมชนหาดส่วนยา ให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ มากกว่าการศึกษา เนื่องจากความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ มีอาชีพพาชา กินค้า มีอาชีพรับจ้างเป็น พนักงานร้านค้าต่างๆ ทั้งแต่พื้นเมืองอุบลราชธานีและเขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ และส่วนหนึ่ง ก็มีอาชีพเป็นกรรมกรรับจ้างแบกหาม

4.2.9 รายได้ของชุมชน

ในส่วนของรายได้ชุมชนนี้ เนื่องจากชุมชนหาดส่วนยา มีอาชีพที่หลากหลายจาก ที่กล่าวมาข้างต้น จากข้อมูลพื้นฐานประจำตำบลปี 2552 พบว่ารายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของชุมชน หาดส่วนยา คือ รายได้ไม่เกิน 10,000 บาท มีจำนวน 124 ครัวเรือน รายได้ระหว่าง 10,001 - 15,000 บาท มีจำนวน 4 ครัวเรือน และ 15,001 - 20,000 บาท มีจำนวน 2 ครัวเรือน (ข้อมูล พื้นฐานประจำตำบล จป.ร. 2552) จะพบว่ารายได้ของสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่อยู่ที่ รายได้ไม่เกิน 10,000 ซึ่งมีรายได้มาจากมีอาชีพรับจ้างทั่วไป นอกจากนี้ชุมชนหาดส่วนยา ยังมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ

ต่างๆ อีกมาก many เพื่อช่วยให้ชาวบ้านมีรายได้รวมทั้งใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.9.1 กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	ประธานกลุ่มคือ นายสุบิน เคลิมศิลป์
4.2.9.2 กลุ่มออกทรัพย์	ประธานกลุ่มคือ นางไพร้า ศรีเย็น
4.2.9.3 กลุ่มน้ำหนึ่งคง	ประธานกลุ่มคือ นางไพร้า ศรีเย็น
4.2.9.4 กลุ่มแม่บ้าน	ประธานกลุ่มคือ นางไพร้า บุญกลิน
4.2.9.5 กลุ่ม SML	ประธานกลุ่มคือ นางอุบลรัตน์
4.2.9.6 กลุ่ม อสม	ประธานกลุ่มคือ นางไพร้า บุญกลิน
4.2.9.7 กลุ่มทำขนม	ประธานกลุ่มคือ นางพรพรรณ บุญประดับ
4.2.9.8 กลุ่มทอเสื่อ	ประธานกลุ่มคือ นางบัวรินทร์ รอดภัย

รวมทั้งยังมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุ มีหน้าที่เพื่อร่วมกลุ่มผู้สูงอายุ จัดหาสวัสดิการยาสามัญประจำเดือน และเสียชีวิต โดยมีนายสุบิน เคลิมศิลป์ เป็นประธานกลุ่ม ซึ่งได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี

4.2.10 ประเพณีและวัฒนธรรม

ประเพณีและวัฒนธรรมในแต่ละเดือนของชาวบ้านนี้จะมีกิจกรรมทางประเพณีซึ่งยึดถือหลักการคำนวณตามจันทรคตireยกหัวไปว่า เดือนไทย เดือนไทยจะมีรอบ 29 - 30 วันต่อหนึ่งเดือน พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมทางพุทธศาสนา จะเป็นผู้ประสานงานร่วมกับชาวบ้าน และผู้นำชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมในแต่ละเดือน กิจกรรมประเพณีที่ยังทำต่อเนื่องได้แก่

เดือนข่ายและเดือนยี่ เป็นช่วงปีใหม่กิจกรรมงานบุญที่ชาวบ้านทำเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการทำบุญตักบาตร โดยจะทำรวมกันในวัด

เดือนสาม บุญข้าวจี่ ซึ่งเป็นบุญที่ทำกันในเดือน 3 โดยการนำข้าวเหนียวสุกนึ่งสุกแล้วมาปั่นเป็นก้อนแล้ว " อัง " หรือ " จีไฟ " ให้สุก ชาวบ้านจะรวมตัวกันทำที่หมู่บ้านหรือตามบ้านหรือไปรวมกันทำที่วัดเสร็จแล้วนำถวายให้พระกิษณารือสามเณรพร้อมกับอาหารหวานอื่นๆ

เดือนสี่ เป็นบุญแพะ ซึ่งเป็นบุญที่ทำต่อเนื่องทุกปี โดยจะเป็นการนิมนต์พระมาเทคน์เพื่อที่จะเป็นสิริมงคล เพราะมีความเชื่อว่า การฟังเทศน์ในงานนี้จะได้บุญมาก

เดือนห้า เป็นบุญบีใหม่ของคนไทย ซึ่งเป็นงานสงกรานต์งานนี้จะมีการทำบุญตักบาตร และมีการสรงน้ำพระพุทธรูป สรงน้ำพระสงฆ์ และรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่เพื่อเป็นการขอพรเดือนหก เป็นประเพณีบุญบังไฟที่ปฏิบัติกันมานานแต่ก่อนทุกปี แต่ภายหลังช่วง 4-5 ปี ไม่มีการทำเพราลงทุนเยอะ

เดือนเจ็ด ไม่มีงานประเพณีในหมู่บ้านแต่มีงานนวัตกรรม สามเณรที่อายุครบกำหนด

เดือนแปด งานบุญเข้าพรรษา จะมีงานถวายอาหาร เครื่องอัญเชิญบริหารจตุปัจจัยต้นเทียนแค่พระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้พะสังข์อยู่ในระหว่างการเข้าพรรษาที่วัดเป็นเวลา 3 เดือน นอกจากนี้จะผู้เฒ่าผู้แก่นางคนไปถือศีล เพราะชาวบ้านเชื่อว่าปฏิบัติธรรมช่วงเวลานี้จะได้บุญมาก

เดือนเก้า เป็นบุญข้าวประดับคิน โดยการห่ออาหารความหวานของเคียว เมื่อถึงเดือนเก้าญาติโยมจะจัดเตรียมเครื่องอาหารความหวาน และมากพลู บุหรี่ไว้กະให้ได้ส่วน ส่วนที่แจกให้ญาติ ส่วนที่ถวายทาน และส่วนที่จะอุทิศให้ญาติผู้ที่ล่วงลับ

เดือนสิบ เป็นบุญข้าวสาเกที่อุทิศให้กับญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว โดยชาวบ้านจะนำข้าวต้ม อาหาร ผลไม้ ไปถวายพะสังข์เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา เป็นงานบุญที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติหลังช่วงออกพรรษา ชาวบ้านจะพากันไปที่วัดเพื่อทำบุญตักบาตร โดยนำอาหารความหวานไปถวายด้วย

เดือนสิบสอง บุญกฐิน เป็นการทำบุญที่จัดขึ้นเพื่อถวายผ้าไตรและเครื่องอัญเชิญต่างๆรวมกันที่วัดเรียกว่า “องค์กฐิน” ไปถวายที่วัด

4.2.11 ศาสนานและความเชื่อ

ในชุมชนหาดสวนยา มีคติความเชื่ออよ้ย 2 ลักษณะคือ คติความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธ และคติความเชื่อเรื่องผี ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.2.11.1 คติความเชื่อเรื่องศาสนาพุทธ

ซึ่งชุมชนหาดสวนยานับถือศาสนาพุทธ โดยไม่มีศาสนารื่น แม้ชุมชนแห่งนี้จะมีความหลากหลายผู้คนหรือหลากหลายเครื่องญาติ อันเนื่องจากเงื่อนไขทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดชุมชนหาดสวนยาขึ้น แต่ศาสนาที่เป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยหล่อหลอมให้คนในชุมชนตระหนักและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน ไม่ทะเลขะเบะเว้งกันเอง และที่สำคัญเป็นที่พึ่งทางใจ ซึ่งวัดของชุมชนมีชื่อว่า “วัดบ้านหาดสวนยา” ตั้งอยู่ในเขตชุมชนหาดสวนสุข ซึ่งอยู่ห่างจากชุมชนหาดสวนยาประมาณ 200 เมตร เป็นวัดเดียวในพื้นที่ 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหาดสวนยา ชุมชนหาดสวนสุข ชุมชนท่ากลไก และชุมชนบ้านคุยยาง เป็นวัดขนาดใหญ่ ภายในวัดประกอบด้วย พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ภูฏ หอระฆังและเมรุ วัดเป็นแหล่งข่าวสารและสถานที่ที่ทำให้ทราบข้อมูลต่างๆ เพราะเรื่องราวต่างๆ มีการเล่าสู่กันฟังเมื่อญาติโยมไปวัดแม้กระหึ่งเรื่องผีก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีการพูดถึงกันและถ่ายทอดให้กันฟัง

4.2.11.2 คติความเชื่อเรื่องผี

ทั้งนี้ชาวชุมชนหาดสวนยาังมีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ ร่วมกันและการที่จะเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรมความเชื่อได้นั้นต้องเข้าใจถึงความสำคัญระหว่างศาสนากล่าวคือ ความเชื่อและพิธีกรรม ความเชื่อโดยปกติจะเกี่ยวกับเรื่องเดียว คำานานหรือนิยายปรัมปรา เพื่อสร้างความเป็นเหตุเป็นผลและอธิบายเกี่ยวกับประสูตรตามความเชื่อนั้นๆ ในขณะเดียวกับพิธีกรรมก็จะส่งผลให้ความเชื่อเหล่านั้นดำรงอยู่ และสร้างความหมายต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนหาดสวนยาด้วย ซึ่งจะอธิบายโดยละเอียดในบทดังไป

4.2.12 ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหาดสวนยาเป็นแบบระบบเครือญาติ ที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านในชุมชนมีความเอื้ออาทรต่อกัน แบ่งปันระหว่างกัน รวมทั้งยังมีการติดต่อประสานงานระหว่างชุมชนและนอกชุมชนเป็นอย่างดี ส่วนความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนมีความเชื่อเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้คนในชุมชนถือปฏิบัติ และระเบียบที่ชุมชนได้ตั้งเอาไว้ ถึงแม้ว่าสังคมปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของคนในชุมชนก็ยังคงเหมือนเดิม ซึ่งความสัมพันธ์ที่แสดงออกมากในรูปของพิธีกรรมที่มีให้เห็น คือ การไหว้ศาลเจ้าพ่อ ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้เครือญาติจะต้องร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หรือประกอบพิธีด้วยกันภายในครอบครัว

4.2.13 ทรัพยากรธรรมชาติ

การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน พบว่าชุมชนหาดสวนยา มีการใช้ทรัพยากรแหล่งน้ำเป็นหลัก เนื่องจากที่ตั้งชุมชนอยู่ติดริมน้ำมูล และสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ทรัพยากรที่มาพร้อมกับน้ำ ก็คือ สัตว์น้ำ ไม่ว่าจะเป็นกุ้ง หอย ปู ปลา โดยเฉพาะป้านน้ำมีความสำคัญมาก เนื่องจากระบบนิเวศแบบกุดและป่านุ่งป่าทาม ไม่เพียงแต่เป็นแหล่งอาหาร ไก่ของป้านน้ำ หากยังเป็นแหล่งหากินและอยู่อาศัยของปลาอีกด้วย ดังนั้น จึงพบว่าชาวบ้านในชุมชนจำนวนไม่น้อยที่ยังคงยึดอาชีพประมงพื้นบ้านมาเลี้ยงชีพและอีกจำนวนไม่น้อยที่ทำปลาจากกุดเพื่อเป็นอาหารในครัวเรือน

แม้ว่าในฤดูแล้งพื้นที่บริเวณกุด ป่านุ่งป่าทาม หรือพื้นที่ที่มีน้ำขังตลอดปีจะมีขนาดเล็กกว่าในช่วงฤดูน้ำหลากที่มีน้ำท่วมขังประมาณ 2-3 เท่า แต่พื้นที่ดังกล่าวก็มีน้ำเหลืออยู่บ้าง ทำให้ช่วงฤดูฝนป่าจำนวนมากว่ายกวนน้ำตามแม่น้ำมูลซึ่งไปหากิน พกอาชัย หลบภัยและวางไข่ตามแม่น้ำสาขาก่อนว่ายกลับแม่น้ำใจ ด้วยเหตุนี้บริเวณป่านุ่งป่าทามจึงมีความอุดมสมบูรณ์ของพันธุ์พืชที่เป็นอาหารปลา

มากมาย ทำให้ปานานาชนิคได้เข้าไปวางไว้และขยายพันธุ์ในป่าบูรุ่งป่าทามและบางส่วนก็อาศัยอยู่ ดาวรเนื่องจากอพยพไปไม่ทัน ส่วนใหญ่จะเป็นป่าขนาดเล็กที่ยังคงรักษาไว้ในบริเวณกุด ทำให้บริเวณกุดและป่าบูรุ่งป่าทามที่มีน้ำขังมีปลาอุดมสมบูรณ์ตลอดปี ส่งผลให้ชุมชนเกิดรายได้จากการขายปลา แต่ส่วนมากจะหาปลาตามกุดเด่าเป็นหลัก และยังพบว่าการใช้พื้นที่กุดและป่าบูรุ่งป่าทามอีก รูปแบบหนึ่งคือ การเลี้ยงวัว- ควาย ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกนำไปเลี้ยงในบริเวณพื้นที่ป่าบูรุ่งป่าทามซึ่งมีลักษณะเป็นที่ดอนและที่ราบลุ่มริมกุด เนื่องจากป่าบูรุ่งป่าทามปกคลุมไปด้วยไม้พุ่มและไม้ยืนต้น ขนาดเล็ก สถาบันน้ำทุ่งหญ้า จึงแนะนำต่อการเป็นแหล่งอาหารวัว- ควาย

ตารางที่ 4.3 ลักษณะการใช้ประโยชน์พื้นที่บูรุ่ง – ทาม

ชื่อแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ	ลักษณะการใช้ประโยชน์	หมายเหตุ
กุดเด่า	- แหล่งน้ำ เพื่อทำการประมง	- แหล่งน้ำสาธารณะ - ปัจจุบันไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เนื่องจากวัชพืช曳ยะและป่ารกมาก
แม่น้ำบูรุ่ง	- แหล่งน้ำ เพื่อทำการประมง - สถานที่ท่องเที่ยว เพื่อพักผ่อนหย่อนใจ - แหล่งน้ำใช้ เมื่อน้ำประปาไม่ไหล	- แหล่งน้ำสาธารณะ

4.2.14 สภาพปัญหาของชุมชน

สภาพปัญหาของชุมชนหาดสวนยา ที่เกิดจากวิถีชีวิตที่ต้องดิบดันทำมาหากิน และส่วนมากมีอาชีพเป็นกรรมกร ดังนั้นสภาพปัญหาทั่วไปที่พบเจอและสร้างความเดือดร้อนให้ชุมชนและสังคมรอบข้างคือ ปัญหาน้ำท่วม กล่าวคือ ชุมชนบ้านหาดสวนยา ตั้งอยู่ในบริเวณป่าบูรุ่ง ป่าทามของลุ่มน้ำแม่น้ำบูรุ่ง ซึ่ง บริเวณที่ตั้งชุมชนมีลักษณะเป็นแบบแก้มลิงคือเป็นที่กักเก็บน้ำของแม่น้ำบูรุ่งก่อนที่จะไหลลงแม่น้ำโขงทำให้เกิดน้ำท่วมหรือน้ำล้มคลื่นได้ง่าย ซึ่งในอดีตบริเวณชุมชนบ้านหาดสวนยาจะประสบภัยภาวะน้ำท่วม แต่ปริมาณน้ำจะไม่มากโดยจะมีบางปีเท่านั้นที่มีปริมาณน้ำมากจนชาวบ้านไม่สามารถอาศัยอยู่ในบ้านเรือนของตนเองได้ ต้องอพยพบ้านมาอยู่ชั่วคราวเมื่อน้ำคลั่งจึงขยับกลับเข้าไปอยู่ในบ้านเรือนของตนเองอีกครั้ง

ตารางที่ 4.4 สถิติน้ำท่วม ระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2551

ปี พ.ศ.	ระดับน้ำสูงสุดเมื่อวันที่	ระดับน้ำสูงสุด
2547	23 สิงหาคม 2547	8.20 เมตร
2548	28 กันยายน 2548	6.36 เมตร
2549	19 ตุลาคม 2549	8.07 เมตร
2550	19 ตุลาคม 2550	7.70 เมตร
2551	13 ตุลาคม 2551	7.46 เมตร

ส่วนปัญหาด้านอื่น ๆ ที่คนภายนอกชุมชนมองว่าเป็นปัญหาของสังคมคือ ปัญหาด้านยาเสพติด จากข้อมูลสำนักงานตำรวจนครบาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2552 พบร่องรอยยาเสพติดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ทรัพย์สิน และร่างกายดังนี้

ตารางที่ 4.5 สถิติอาชญากรรมภายในชุมชนหาดสวนยา

สรุปคดีปี 2551					สรุปคดีปี 2552				
ลำดับ	ข้อหา	อายุ	เพศ	อาชีพ	ลำดับ	ข้อหา	อายุ	เพศ	อาชีพ
1.	เสพยาบ้า	23	ชาย	รับจ้าง	1.	จำหน่ายยาบ้า	29	ชาย	รับจ้าง
2.	ลักทรัพย์	10	ชาย	นักเรียน	2.	เมาแล้วขับ	23	ชาย	รับจ้าง
3.	เสพยาบ้า	34	ชาย	รับจ้าง	3.	เสพยาบ้า	26	ชาย	รับจ้าง
4.	การพนัน	32	หญิง	ค้าขาย	4.	จำหน่ายสลากรถกินเกินราคา	34	หญิง	รับจ้าง
5.	เสพยาบ้า	35	ชาย	รับจ้าง	5.	เสพยาบ้า	28	หญิง	รับจ้าง
6.	เมาแล้วขับ	17	ชาย	รับจ้าง	-	-	-	-	-

ดังนั้นจากข้อมูลจะพบว่า ปัญหาที่ส่งผลอยู่ในปัจจุบันคือ การเสพยาบ้า ของกลุ่มวัยรุ่น และปัญหาด้านการพนัน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ภาพลักษณ์ที่คนภายนอกชุมชน มองว่าชุมชนหาดสวนยานั้นเป็นชุมชนที่มีปัญหาทางด้านยาเสพติด และการพนัน มาโดยตลอด และถึงแม้จะรู้สึกเบื่อหน่ายกับปัญหาไม่ว่าจะเป็นการอพยพหนีน้ำท่วมหรือการมองจากคนภายนอก แต่ชาวบ้านก็ยังคงซึ้งกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งได้ตัดสินใจจะมาอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้แล้วก็ต้องยอมรับกับสถาน

การเหล่านี้ เพราะถ้าจะไปหาที่อยู่ใหม่ก็ไม่มีเงินมากพอที่จะทำได้และที่สำคัญที่สุดคือความรู้สึกผูกพันกับชุมชนและผู้คนในชุมชน และที่สำคัญถูกหลายของตนเองที่อยู่ในละแวกนี้ เช่นกัน

บทที่ 5

สถานภาพและบทบาทความเชื่อเรื่องกาลในชุมชน

5.1 สถานภาพของศ้าลในชุมชน

ความเชื่อเรื่องศักดิ์ในชุมชนมีการผลิตเข้าผ่านสมาชิกของชุมชนรุ่นแล้วรุ่นเล่า มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการ เช่น ให้วัฒนาสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ในความเปลี่ยนแปลงของสังคม สถานภาพของความเชื่อยังเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นของคนในชุมชนให้สืบทอดระบบความเชื่อ ความศรัทธาและถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษานี้เป็นความพยายามค้นหาคำตอบเกี่ยวกับ ความเชื่อและการประกอบพิธีกรรม
ว่ามีสถานภาพและบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านชุมชนหาดสวนยาอย่างไร แม้ว่าวิถีชีวิตดังกล่าว
หากมองผิวนจะเห็นแค่ภาพของชุมชนแรงงาน ที่มีพื้นฐานมาจากการผลิตภัณฑ์ของผู้คน
ในทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาแล้วก็ตาม แต่การศึกษาพิธีกรรม ความเชื่อเป็นตัวแทนของ
สัญลักษณ์ และค่านิยมทางสังคมและความมีเหตุมีผลกระทบระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ
สภาพแวดล้อม ดังนั้นการศึกษาในครั้งนี้จึงได้ศึกษารูปแบบพิธีกรรมของชุมชนเกี่ยวกับศาสน
ทั้งหมดดังนี้

5.1 พิธีกรรมการไหว้ศาลหลักบ้าน เพราะการไหว้ศาลหลักบ้านเปรียบเสมือนหัวใจหลักสำคัญของชุมชน เพราะศาลหลักบ้านสร้างขึ้นมาพร้อมกับชุมชน hac ส่วนยา

5.2 พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่ออุปชาติ เพื่อการไหว้ศาลเจ้าพ่ออุปชาติ (ศาลปู่ตา) เปรียบเสมือนการแสดงความเคารพต่อเจ้าเมือง ผู้ที่เป็นใหญ่ในแผ่นดิน

5.3 พิธีกรรมการให้ไว้เจ้าฟื้อผ้าแดงนางໄວ້ ເພີ່ມາເຈົ້າມີຄວາມສັບສົນໃຫຍ່ ເພີ່ມາເຈົ້າມີຄວາມສັບສົນໃຫຍ່ ເພີ່ມາເຈົ້າມີຄວາມສັບສົນໃຫຍ່

5.4 พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ เพราะเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์คือ บุคลผู้ที่สมควรนำมาเจาเป็นเยี่ยงอย่าง ในด้านความเที่ยงตรง ความซื่อสัตย์ จริยธรรม การเคารพต่อกัน many

5.5 พิธีกรรมการ ไหว้เจ้าพ่อคริวไล ครีหาราช เพราเจ้าพ่อคริวไล ครริหาราช มีคุณสมบัติที่แสดงให้เห็นถึงผู้ที่เที่ยงตรง และมีความเคราะห์กอบหมายบ้านเมือง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ศาลแต่ละศาลที่เกิดขึ้นที่ชาวบ้านมีความเคารพนับถือนั้น สัญลักษณ์และความหมายมีความแตกต่างกันตามประวัติศาสตร์ความเป็นมา แต่มีความคล้ายคลึงกันที่แสดงถึงนัยยะ ถึงการมีคุณสมบัติเป็นผู้ชื่อสัตย์ ให้โชคให้ลาภให้ความมั่นคงทางด้านจิตใจแก่ผู้ที่เคารพนับถือ ดังจะแสดงถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.2 ความหลากหลายของความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน

ชุมชนหาดสวนยา้มีความเชื่อที่หลากหลาย เนื่องด้วยปัจจัยของการเข้ามาอยู่ร่วมกันจากหลายแห่งจากที่กล่าวมาข้างต้น และแต่ละกลุ่มส่วนมากจะเข้ามาในช่วงที่มีการก่อสร้างทางรถไฟ กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่นั้นมีความเชื่อที่เหมือนกันคือ ความเชื่อเรื่องการเคารพศาลปู่ตา ซึ่งศาลปู่ตามีสถานภาพเป็นสิ่งเคารพนับถือของชุมชน เพราะศาลปู่ตานั้นเปรียบเสมือนที่พิงทางใจ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ค่อยยกปักกรักษาคนในชุมชน แต่ต่อมามีเมื่อเริ่มมีคนย้ายมาอยู่เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ระบบความเชื่อก็เพิ่มขึ้นตาม เนื่องจากชุมชนหาดสวนยา้มีชุมชนที่มีพื้นฐานด้านการค้าขายแรงงานดังนั้นเมื่อคนเข้ามาอยู่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ก็มีความเชื่อใหม่ๆ เข้ามาทำให้เกิดการผสมผสานด้านความเชื่อซึ่งหมายถึง หากไกรนับถือความเชื่อเรื่องใดก็ตามภายในชุมชนหากมีพิธีกรรมการไหว้ การบูชา เกิดขึ้นสามาชิกในชุมชนก็จะเข้าร่วมด้วย และทางสภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนหาดสวนยา้มีเป็นพื้นที่บุ่ง – ทาม ลาดเอียงติดกับบันน้ำมูล หลายบริเวณในพื้นที่ชุมชนหาดสวนยา้มีเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อ ซึ่งศาลเจ้าพ่อเหล่านี้ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนและทำให้คนในชุมชนบางกลุ่มต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด นำมาซึ่งการจัดพิธีกรรม เช่น บวงสรวงบูชาจันกลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนหาดสวนยา จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อในชุมชนหาดสวนยา้มีดังนี้

5.2.1 ศาลหลักบ้าน

ศาลหลักบ้าน อยู่ตรงปากทางเข้าชุมชนหาดสวนยาบริเวณทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ สาเหตุที่ตั้งศาลบริเวณดังกล่าวเนื่องจากอยู่ห่างไกลระดับน้ำ เนื่องจากชุมชนหาดสวนยา้มีระดับน้ำสูงช่วงหน้าฝนและเกิดการทำท่อมทุกปี วิธีการตั้งศาลหลักบ้านจึงต้องการให้ห่างจากระดับน้ำห่วง และที่สำคัญตามความเชื่อของชาวบ้านชุมชนหาดสวนยาส่วนหนึ่งมองว่า การตั้งศาลหลักบ้านบริเวณดังกล่าวเป็นความต้องการของเจ้าที่ เจ้าทาง ผู้ที่ค่อยยกปักกรักษาชุมชน และเป็นศาลที่สร้างขึ้นตั้งแต่ก่อตั้งชุมชนแต่ไม่มีใครทราบได้ว่าช่วงปีพ.ศ.๑๔ แต่สันนิษฐานว่าเป็นศาลเก่าแก่และมีอายุกว่า 100 ปีแล้ว แต่ปัจจุบันยังคงไม่ทรุดโทรมมากนัก เนื่องจากศาลแห่งนี้ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากชาวบ้านในชุมชนเป็นอย่างดี บริเวณพื้นที่รอบๆ ของศาลแห่งนี้เป็นพื้นที่บุ่ง มีต้นไม้ปักกลุ่มร่มครึ่มและมีหนองน้ำขนาดเล็กอยู่รอบบริเวณดังกล่าว ที่สำคัญบริเวณนี้เป็นที่เดิมที่เลี้ยงสัตว์ อาทิ วัว ควาย ในชุมชนด้วย และเป็นที่ที่ไม่มีใครกล้าเข้าไปบุกรุกเพื่อสร้างเพิงพักหรือที่อยู่อาศัย ชาวบ้านให้ความสำคัญกับศาลหลักบ้านเป็นอย่างมาก ห้ามใครเข้าไปใช้ประโยชน์บริเวณพื้นที่แห่งนั้น นอกเหนือจากการเลี้ยงสัตว์อาจจะเกิดเหตุภัยภัยตามรายแก่ตัวเองหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในการครอบครัวได้

ทั้งนี้พื้นที่ที่ตั้งของความเชื่อส่วนมากเป็นพื้นที่ต้องมีการกำหนดขอบเขตห้ามให้ใครเข้าไปล่วงละเมิด ทุกอย่างวางแผนอยู่ที่ระบบความคิดของชุมชนหาดสวนยาฯ ว่าควรจะตั้งกฎเกณฑ์ ความเชื่อของตนเกี่ยวกับศาลอหลักบ้านอย่างไร อย่างที่ ฉลาดชาย รミニตานท์ (2527) กล่าวว่า การศึกษาพิธีกรรมความเชื่อของคน จะต้องวางแผนอยู่บนฐานความสัมพันธ์ของความคิด หรือ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ การสร้างกฎเกณฑ์เหล่านี้นั้นส่วนหนึ่งเนื่องจากชุมชน หาดสวนยาฯ ประกอบด้วยคนหลากหลายกลุ่มเข้ามาอยู่ซึ่งไม่ใช่พื้นเดียวกัน ดังนั้น ความเชื่อใน ศาลอหลักบ้านจึงมีนัยยะถึงเรื่องทางด้านจิตใจที่เป็นผลมาจากการเชื่อและการกระทำ เชื่อว่าเป็น เรื่องสิริมงคลทำให้เกิดความสบายนิ และความมั่นใจ จนเป็นการยอมรับอะไรต่างๆ ร่วมกันได้

ศาลอหลักบ้านเป็นศาลอีกแห่งหนึ่งที่ทางชุมชนไม่ทราบแน่ชัดว่าตั้งมาเมื่อช่วงปี พ.ศ.๑๔ และ ใครเป็นผู้ก่อตั้งศาลอีกแห่งนี้ แต่ในทุกปีในช่วงวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๖ ของทุกปีจะมีการทำบุญปีละ ครั้ง แต่ตามความเชื่อของชาวบ้านหาดสวนยาฯ ว่า หากมีศาลอหลักบ้านจะทำให้เกิดความร่มเย็น เพราะมีเจ้าปู่คุณและารักษากันในชุมชน ศาลอหลักบ้านจึงมีเกื้อบทุกชุมชน

5.2.2 ศาลอี้าพ่ออุปราช

จากความเชื่อของชาวบ้านชุมชนหาดสวนยาฯ เชื่อว่าเป็น ผี ที่ชาวบ้านให้ความ เศร้าพนับถือสูงสุด หากมีเจ้าพ่อองค์ใดเข้ามาอาศัยอยู่กับคนในชุมชนต้องทำพิธีขออนุญาตพระ อุปราชก่อนทุกครั้งจึงเข้ามาอยู่ในชุมชนได้ รายงานอย ศรีไชย อายุ 78 ปี เล่าว่า (สมหมาย ชินนาค, 2548, ข้างแล้ว)

“พื้นที่หาดสวนยาฯ เดิมเป็นป่าช้า ที่ใช้ฝังศพนักไทยจากเหตุการณ์บงตีนุญทำ ให้ผู้คนที่มาตั้งถิ่นฐานที่หาดสวนยาฯ เกิดความกลัวจึงมีการตั้งศาลอี้าพ่อที่บริเวณกุดเต่า แล้วให้คนทรง คุยว่ามีเจ้าพ่อองค์ใดที่สิงสถิตอยู่ ณ บริเวณนั้นบ้าง ซึ่งจากการเข้าทรงพบว่า เจ้าพ่อที่สิงสถิตอยู่ ณ ที่นั้นคือพระอุปราช จึงได้อันเชิญให้เจ้าพ่ออุปราชมาสิงสถิต ณ ศาลอี้าพ่ออุปราช ที่ตั้งให้ และเรียกชื่อนั้นว่า “ญาพ่อคุดเต่า” เนื่องจากบริเวณที่สิงสถิตเดิมคือ บริเวณกุดเต่า”

แต่จากการศึกษาพบว่า ตำนานที่มาของพระอุปราช มีความเกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์เมืองอุบลราชธานี เนื่องจากชุมชนหาดสวนยาฯ มีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่ออุปราช หรือญาพ่อคุดเต่าคือพระอนุชาของเจ้าคำพง เจ้าเมืองคนแรกของเจ้าเมืองอุบล และเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ ได้ดำรงตำแหน่งเป็นพระอุปราช อันเป็นตำแหน่งหนึ่งในอาณาจักร ซึ่งเป็นตำแหน่งการปกครองเมือง อุบลในสมัยก่อน ทั้งนี้อาจเป็นเพียงในสมัยก่อนชุมชนหาดสวนยาฯ เป็นท่าเรือข้ามฟากที่เข้ามุ่ง น้ำย ในสมัยก่อน ใช้เป็นพาหนะในการลี้ภัยไปมา

ศาลาเจ้าพ่ออุป弘าศหรือญาพ่ออุคุเต่า เป็นศาลาที่ตั้งขึ้นมาจากความเคารพรักษาของผู้คนในชุมชน ลักษณะของศาลาเจ้าพ่ออุป弘าศเป็นศาลายกสูงบูด่วยไม้มุงด้วยสังกะสี ขนาดความกว้าง 3 เมตร ยาว 6 เมตร บริเวณรอบ ๆ จะเป็นหนองน้ำขนาดเล็กและเป็นพื้นปูนป่ายู่

ดังนั้นจะสังเกตได้ว่า การตั้งศาลาด้วยแต่ละแห่งของพื้นที่ชุมชนหาดสวนยานี้ เมื่อมีลักษณะที่กระชาญอยู่คุณละทิศทาง แต่ทำให้เห็นได้ว่าสถาปัตยที่ตั้งและช่วงระยะเวลาที่ตั้งของศาลาดังนี้ ได้เห็นพัฒนาการของระบบความเชื่อของชุมชนว่าความเชื่อใดมาก่อนมาหลัง ความเชื่อที่ชาวบ้านเชื่อและเกิดขึ้นมาพร้อมกับการตั้งชุมชนคือ ความเชื่อเกี่ยวกับศาลหลักบ้าน ต่อมาเป็นความเชื่อเจ้าพ่ออุป弘าศ เจ้าพ่อพะແಡง นางໄอ່ เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อศรีวิไล ศรีราช

5.2.3 ศาลาเจ้าพ่อพะແಡง นางໄอ່

ศาลาเจ้าพ่อพะແດงนางໄอ່ ตามตำนานเกี่ยวกับเจ้าพ่อพะແດงนางໄอ່ เล่ากันว่า พะແດง นางໄอ່ เป็นนิทานพื้นบ้านของภาคอีสาน มีกษัตริย์ในสมัยโบราณพระยาขอมผู้ครองเมืองเอก ชะรีตา มีธิดาชื่อ นางໄอ່ เป็นสตรีที่มีรูปร่างงามมากเป็นที่เลื่องลือจนเป็นที่หมายปองของเจ้าชายเมืองต่างๆ ท้าวพะແດง โอรสเมืองพาโภงก์หลงไหลไฟฟันด่วนางเป็นอันมาก เพราะบุพเพสันนิวาสในชาติปั่งก่อนของทั้งคู่ในที่สุดก็ทรงรักกัน กล่าวถึงท้าวพังค์โอสระของสุทโธนาเจ้าผู้ครองเมืองนาดาล เป็นผู้หนึ่งที่ไฟฝนอยากเห็นสิริโภນอันงดงามของนางໄอ່ ทั้งนี้เพราะอดีตชาตินับดาลให้เป็นไป โดยเรื่องมีอยู่ว่าในอดีตชาติ นางໄอ່ เป็นกรรยาของท้าวพังค์แต่ท้าวพังค์ไม่รักใครกรรยาของตนเลย แต่นางก็ปฏิบัติต่อสามีเยี่ยงกรรยาที่ดีเสมอมา วันหนึ่งท้าวพังค์พากกรรยาไปเยี่ยมน้ำบ้านเกิดโดยให้นางเป็นคนพาเสบียงทำให้นางลำบากหนีอย่างมาก จนกระทั่งเสบียงหมดกลางทาง ท้าวพังค์เห็นต้นผลมะเดื่อสุก จึงขึ้นไปเก็บกินอิ่มคุณเดียวแล้วลงจากต้นเดินหนีไป ฝ่ายนางໄอ່จึงขึ้นไปเก็บกินเอง เมื่ออิ่มแล้วลงจากต้นมะเดื่อไม่เห็นสามีตามหาอย่างไรก็ไม่พบ ทำให้นางทุกข์ทรมานเป็นอย่างมาก นางจึงตัดสินใจอธิษฐานว่า “ชาตินำข้อให้สามีนอนตายอยู่บันกิ่งไม้ อบ่าได้เป็นสามีกรรยาอีกเลย” ด้วยแรงอธิษฐานในชาติต่อมาสามีนางจึงเกิดเป็นท้าวพังค์ ส่วนนางໄอ່ได้เกิดเป็นนางໄอ່สุกพระยาขอม และเมื่อพระยาขอมได้แจ้งข่าวให้หัวเมืองน้อยใหญ่จัดบังไฟมาจุดแบ่งกัน เพื่อจุดขึ้นบูชาพระยานอนอยู่บันพ้าให้บันดาลฝนตกต่อองตามฤดูกาล และหากบังไฟของคนใดสูงขึ้นกว่าเพื่อนจะได้นางໄอ່เป็นคู่ครอง

โดยกำหนดวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 เป็นวันงาน ทำให้บ้านเมืองน้อยใหญ่ต่างพากันทำบังไฟมีนบังไฟแสนมาแบ่งขันกันมากมาย มีการแบ่งขันกันตีกลอง หรือภาษาอีสานเรียกว่า “เสึงกลอง” กันอย่างครึกครื้นท้าวพะແດงได้นำบังไฟมาร่วมงานด้วย ฝ่ายท้าวพังค์ได้แปลงร่างเป็นกรรอกเพื่อก่ออุกดิตตามชุมความงามของนางໄอ່อย่างหลงใหล การแบ่งขันบังไฟเป็นไปอย่าง

สันนิษฐานแต่ก็ไม่มีผู้ใดชนะได้นาง ไอ่เป็นคู่ครอง เมื่องานเสร็จสิ้นต่างฝ่ายต่างกลับบ้านเมืองของตน ฝ่ายท้าวพังคีกนอยู่ในเมืองบากาลไม่ได้ เพราะหลงใหลความงามของนาง ไอ่ จึงแปลงร่างเป็นกระอกเพือกระโดดไปเกะบันกิ่ง ไม่ไถหน้าต่างห้องนอนของนาง ไอ่ เมื่อนาง ไอ่เห็นก็อยากได้จิ้งสั่งให้นายพราตามจับกระอกเพือกให้ได้ไม่ว่าจะดับเป็นหรือจับตายในที่สุดผลกระทบเก่าตามมาทันกระอกเพือกถูกยิงด้วยหน้าไม่ซึ่งมีลูกอาบน้ำพิขอยู่บนต้นมะเดื่อขณะกัดกินต้นมะเดื่อสุก ท้าวพังคีก่อนตาย ได้อธิษฐานให้เนื้อของตนมีมากมาย ได้เลี้ยงคน ได้ห้องเมือง นายพรา ได้นำเอาไปชำแหละเบ่งให้ผู้คนได้กินกันทั้งเมือง ยกเว้นบ้านคอนแม่หม้ายหรือบ้านคอนแก้ว ซึ่งเป็นเกาะอยู่กลางทุ่งหนองหานจึงอดพื้นการถูกคลั่งลาย และยังปราภูอยู่จนถึงปัจจุบันนี้

ความทราบถึงพญาณاك โกรธแค้นมากสั่งบ่าวไฟร์จัดพลขึ้นไปปลุ่มเมืองพระยาขอมด้วยความแก่นักเรียนเนื้อของตนอย่าได้ไวชีวิตมัน พญาณاكพابบริหารออกอาลาวดเสียงดังครืนๆ ทั่วแผ่นดิน เมืองเอกจะเชือتاคลั่งทลายลงเป็นหนองหานน้อย ซึ่งเป็นต้นน้ำลำปาวในปัจจุบัน ท้าวพาแดงทราบได้ทันทีว่าเป็นการกระทำของพวคพญาณاك จึงพานาง ไอ่ขึ้นหลังม้าควบหนืออกจากเมืองเพื่อให้พื้นที่ เต้นร่องจากนา ไอ่ได้รับประทานเนื้อกระอกเพือกด้วยหนีไปทางไหนพวคนาคกีตามไปคลั่งลาย ในที่สุดนาง ไอ่ถูกหางนาคฟ้าตกลงจากหลังม้าและจมหายไปในพื้นดินไปต่อหน้าต่อตาท้าวพาแดง เมื่อกลับถึงเมืองพา ไฟร์พาแดงเกิดตรอมใจคิดถึงนาง ไอ่ตกลอเวลา ในที่สุดกีตรอมในตายตามนาง ไอ่ไป เมื่อท้าวพาแดงตาย ไปเป็นพิมีความอาจาดต่อพญาณากอยู่ไม่away ได้สั่งไฟร์พลกองหัวพี่เป็นแสนๆ ไปล้อมเมืองบากาลต่างฝ่ายต่างใช้อิทธิฤทธิ์รบกันแต่ไม่มีผู้ใดแพ้ชนะ ฝ่ายสุทโธนาคเข้าเมืองบากาลไม่อยากทำบานกรรมต่อไป จึงขอร้องให้ท้าวเวสสุวัณผู้เป็นใหญ่ มาตัดสิน เมื่อท้าวเวสสุวัณทราบเรื่องที่เกิดขึ้นทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องของกรรมเก่าที่ตามมาให้ผลในชาตินี้ จึงขอให้ห้องสองฝ่ายเลิกรากันไปให้มีเมตตาต่อ กัน เมื่อห้องสองฝ่ายได้ฟังคำสั่งสอนของท้าวเวสสุวัณจึงเข้าใจ ต่างฝ่ายต่างอนุโมทนาสาสุการและให้กัยกันในที่สุด (Aloha, 2553 : Web Site)

ศาสตราจารย์พ่อผาแดงนาง ไอ่ ในชุมชนหาดสวนยามีประวัติความเป็นมาว่า เมื่อมีการตั้งชุมชนขึ้น ยายสมบูรณ์ ตระการ ไทย มีอาชีพเป็นกรรมกรรับจ้าง ซึ่งเป็นคนทรงได้เข้าทรงดูและพบว่าในพื้นที่นี้มีเจ้าพ่อผาแดงสิงสถิตอยู่ จึงตั้งศาลาขึ้นและอัญเชิญเจ้าพ่อผาแดงมาสถิตย์บังศาลทั้ง ๔ เพื่อให้คอบยกปักกรกหมายผู้คนในชุมชน และเรียกชื่อศาลาเจ้าพ่อผาแดง ซึ่งบริเวณที่ตั้งแต่ก่อนแรกเริ่มเดิมที่อยู่ในบริเวณทุกด้วยที่เต็มไปด้วยป่ารกทึบและสัตว์อันตราย สาเหตุที่ตั้งบริเวณดังกล่าว เพราะชาวบ้านเชื่อว่า เจ้าพ่อผาแดง นาง ไอ่ สิงสถิตบริเวณที่เป็นส่วนตัวและห่างไกลจากผู้คน แรกเริ่มเดิมที่เป็นสถานที่นี้เพียงต้นเดียว และใช้กล่องปืนทำเป็นศาลา ต่อมามีผู้คนเลื่อนイスครัฟชาเพิ่มมากขึ้นจึงทำการสร้างศาลาขึ้นมาใหม่และมีการสร้างศาลาเพิ่มอีกหลังห้างๆ กันเพื่อให้เป็นที่สถิตของนาง ไอ่ จึงเรียกว่า ศาลาเจ้าพ่อผาแดง – นาง ไอ่ แต่ปัจจุบันบริเวณที่ตั้งของศาลออยู่บริเวณใกล้วัด

ทางทิศใต้ของชุมชนหาดสวนยา ลักษณะของศาลา ก่อตัวข้ออฐ เป็นศาลาสองชั้นสองคາล หลังคามุงด้วยกระเบื้อง ลักษณะคล้ายบ้านแฝดหลังเด็ก ศาลาหลังแรกจะเป็นสีเขียวทึ้งหลัง ส่วนหลังที่สองจะเป็นสีแดงทึ้งหลัง ศาลมแห่งนี้ช่วงแรกสร้างบริเวณที่เดิมดังกล่าว แต่เนื่องจากพื้นที่นั้นเป็นที่รกร้าง ต่อมาก็ได้มีคนมาอาศัยและปลูกบ้านไก่เคียงบริเวณศาลาเจ้าพ่อพานาแดง ໄอ່ ຈິງได้ช่วยดูแลและสร้างใหม่เป็นศาลาที่ก่อตัวข้ออฐในปัจจุบัน นอกจากนี้ศาลาเจ้าพ่อพานาแดง นางໄอ່ ยังตั้งอยู่ติดกับน้ำทางเข้าหมู่บ้าน และตอนนี้ที่เชื่อมต่อระหว่างตัวเมืองอุบลราชธานีและอำเภอวารินชำราบ การก่อตั้งศาลาดังกล่าวเป็นการสะควรต่อบุคคลทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ได้เดินทางเข้ามาราม ให้วัดและขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคล โดยสังเกตว่าหากชาวบ้านหาดสวนยาเข้าออกในชุมชนของตนเองจะต้องบีบแตรเพื่อขอทางจากเจ้าพ่อและถือว่าเป็นการแสดงความเคารพด้วย

ศาลเจ้าพ่อผาแดง นางไอ่ เป็นศาลเดียวในชุมชนที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาร่วม
การพิสูจน์การบูชามากที่สุด เนื่องจากศาลตั้งกล่าวไว้ว่าบ้านและบุคคลทั่วไปเชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์
มากที่สุด และมีอำนาจที่จะคลบบันดาลให้เกิดทึ่ง โชคดีกากและภัยนตรายได้หากผู้ที่มาขอพรนับถือนั้น
ไม่ว่างตัวอยู่ในศิลธรรมอันดีงาม ซึ่งทุกคนมีความรับรู้เข้าใจร่วมกันในเรื่องเหล่านี้ ดังที่สมใจ ศรี
นวล (2546) ได้กล่าวไว้ว่า ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมร่วม เป็นเรื่องจิตใจของป้าเจกชนที่ยอมรับสิ่ง
หนึ่งว่ามีพลังอำนาจ ไม่สามารถจะสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของ
ประชาชนในการปฏิบัติตาม อ่อนวน สืบทอดกันมาเป็นบรรทัดฐานของสังคมยุคแล้วยุคเล่า
ซับซ้อนและเห็นดีเห็นงามไปด้วยกัน ประชาชนคนละคนใจไปด้วยกัน จึงถลายเป็นแบบแผนใน
การดำเนินชีวิต ความเชื่อแม้จะเป็นนามธรรมที่แต่ละคนจะเชื่อถือ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ได้
ถลายเป็นมรดกทางสังคมยักษ์ที่ใครคนใดจะปฏิเสธไม่ได้ ทำให้คนที่เข้ามาร่วมในพิธีกรรม
สังคมนั้นอยู่ เมื่อระบบความเชื่อเจ้าพ่อผาแดงนางไอ่ขยายวงกว้างออกนอกชุมชนไปเรื่อยๆ ทำให้
ชุมชนหาดสวนยาเป็นพื้นที่ส่วนรวมมากยิ่งขึ้น โดยเป็นแหล่งของการทำพิธีกรรมไห้วั้เจ้าพ่อผาแดง
นางไอ่ ทุกปีและจะมีผู้คนเข้ามาร่วมในพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก แม้กระทั้งนายกเทศมนตรี องค์การ
บริหารส่วนจังหวัด ข้าราชการ บางส่วนก็เข้ามาร่วมพิธีกรรมในครั้งนี้ด้วย

5.2.4 ศาลเจ้าฟ้อพันท้ายนรสิงห์

พันท้ายนรสิงห์ เป็นนายท้ายเรือพระที่นั่งเอกไชยออยู่ในรัชสมัยสมเด็จพระศรีสุธรรมราษฎร์ที่ 8 (พระเจ้าเสือ) ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต จรรยาภิคดีและรักษาเรือเป็นอย่างดี ยิ่งชีวิต เรื่องราวของพันท้ายนรสิงห์ ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ได้กล่าวว่า ในช่วงปีพ.ศ. 2246-2252 สมเด็จพระศรีสุธรรมราษฎร์ที่ 8 ประพาสปากานนำสักครบุรี (ปัจจุบันคือจังหวัดสมุทรสาคร) เพื่อทรงเบ็ด ด้วยเรือพระที่นั่งเอกไชย มีพันท้ายนรสิงห์เป็นนายท้าย พันท้ายนรสิงห์ เป็นชาวบ้านนรสิงห์ แขวงเมืองอ่างทอง การประพาสปากานนำสักครรัตน์ เมื่อเรือพระที่นั่งไปถึง

ตำบลโโคกขาม คลองบัวเวณดังกล่าวมีความคดเคี้ยวมาก พันท้ายนรสิงห์พยาภานคัดท้ายเรือพระที่นั่ง อย่างระมัดระวัง แต่ไม่อาจหลบเลี่ยงอุบัติเหตุได้ หัวเรือพระที่นั่งชนกับไม้ใหญ่หักตกลงไปในน้ำ พันท้ายนรสิงห์ไทยดีว่า ความผิดครั้งนี้ถึงพระหารชีวิตตามโบราณราชประเพณี ซึ่งกำหนดว่าผู้ใด ถือหัวเรือพระที่นั่งให้หัวเรือพระที่นั่งหัก ผู้นั้นถึงมรณะ ไทยให้ตัดศรีษะเสียจึงกราบทูลพระกรุณา น้อมรับโทษตามพระราชประเพณี สมเด็จพระศรรเพชรัญที่ 8 ทรงพิจารณาเห็นว่าอุบัติเหตุครั้งนี้ สุดวิสัยมิใช่ความประมาท จึงพระราชทานอภัยไทยให้ แต่พันท้ายนรสิงห์กราบบังคมยืนยันขอให้ ตัดศรีษะตนเพื่อรักษาบธรรมเนียมในพระราชกำหนดของแผ่นดินและเพื่อมิให้เป็นการเยี่ยงอย่าง สืบไป พระองค์ทรงโปรดให้ฝ่ายทั้งปวงบ้านมูดินเป็นรูปพันท้ายนรสิงห์ แล้วให้ตัดศรีษะรูปดิน นั้นเพื่อเป็นการทดแทนกัน แต่พันท้ายนรสิงห์ยังบังคมทูลยืนยันขอให้พระราชทาน

แม่สมเด็จพระศรรเพชรัญที่ 8 จจะทรงอาลัยรักน้ำใจพันท้ายนรสิงห์เพียงได้ก็ตาม ก็ ทรงจำพระทัยปฏิบัติตามพระราชกำหนด คำรัสสั่งให้เพชญ Mata ประหารพันท้ายนรสิงห์ แล้วโปรด ให้ตั้งศาลสูงประมาณเพียงตา นำศรีษะของพันท้ายนรสิงห์และหัวเรือพระที่นั่งออกชัยซึ่งหักนั้นขึ้น พลีกรรมไว้ด้วยกันบนศาลา แล้ว ทรงพระราชดำริว่า คลองโโคกขามคดเคี้ยวนักไม่สะดวกต่อการ เดินเรือ บางครั้งชาวเมืองต้องเดินเรืออ้อมเป็นที่สำนาญยิ่ง สมควรจะบุคลัดตัดตรง เมื่อขุดเสร็จจึงได้ พระราชทานนามว่า “คลองสอนไชย” ต่อมาเปลี่ยนเป็น “คลองมหาชัย” ทั้งนี้เพื่อเป็นการระลึกถึง พันท้ายนรสิงห์ข้าหลวงเดินซึ่งเป็นคนซื่อสัตย์ มั่นคง ยอมเสียสละชีวิตโดยไม่ยอมเสียพระราช ประเพณี กรรมศิลปการได้ดำเนินการจัดสร้างศาลาพันท้ายนรสิงห์ขึ้น อยู่ถัดจากศาลาเก่าที่พังลงไม่มาก นัก (ວາດຕະວັນ, 2552 : Web Site)

ยายน้อย ที่เป็นร่างทรงของเจ้าฟ่อพันท้ายนรสิงห์ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า เจ้าฟ่อพันท้ายนรสิงห์เป็นคนดีนิมิตตา และมีนิสัยที่ซื่อสัตย์ ซื่อต่องไม่ชอบคนที่คดโกง และเจ้าฟ่อพันท้ายนรสิงห์จะเป็นคนที่ชอบเดินทางตรวจตราบ้านเมือง รู้ว่าใครคนไหนไม่คิดทำอะไรยังไง แต่เจ้าฟ่อพันท้ายไม่เคยบอกเพราภกถัวความลับถูกปฏิเผยแพร่และจะเป็นอันตรายต่อร่างทรงของท่าน

ศาลาเจ้าฟ่อพันท้ายนรสิงห์ อยู่ถัดเข้าไปข้างในหมู่บ้านและติดกับบ้านของนางน้อย ศรีไชย ลักษณะของศาลมีลักษณะที่สร้างด้วยไม้คล้ายบ้านสองชั้น มีชานข้างนอกเพื่อเข้าไป จุดธูปประกอบพิธีกรรม บริเวณพื้นที่รอบศาลาห่างประมาณ 200 เมตรจะติดแม่น้ำมูด ศาลาเจ้าฟ่อพันท้ายนรสิงห์ถือได้ว่าเป็นศาลมีบุคล เพราภมีตระกูลเดียวที่นับถือ คือตระกูลศรีไชย ดังที่ พันทิพย์ รามสูตร (2531 : 10) กล่าวว่า ความเชื่อของแต่ละบุคคลนั้นอยู่กับความรู้สึกที่เขามีอยู่กับ ข้อมูลป่าวสารที่เขาได้รับจากแหล่งที่เขาเชื่อถือ โดยความเชื่อจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมยึดตือหนึ่ง นั่นคือบุคคลจะกระทำการหรือไม่กระทำการสิ่งใดก็ตามที่นับถือกับความเชื่อของเขาระหว่าง

สังคมของคนจำนวนมากในสังคมเดียวกัน แต่เมื่อถึงการให้วิธีการทำพิธีกรรมบูชาจะมีทั้งบุคคลทั่วไปในชุมชนและภายนอกชุมชนเข้ามาร่วม การให้วิธีดังขึ้นทุกปี เช่นกัน การตั้งศาลพื้นที่บ้านรัฐที่ไว้ในชุมชนหาดสวนยาอีกศาลหนึ่งนั้นเป็นเรื่องที่คุณในชุมชนเชื่อว่าจะคงอยู่ปีกรักษาคุ้มครองคนภายในชุมชนได้เหมือนกับศาลอื่นๆ

5.2.5 ศาลเจ้าพ่อครีวิไล และเจ้าพ่อครีหาราช

จากการศึกษา ยาน้อย ซึ่งเป็นร่างทรงในชุมชนหาดสวนยา ได้เล่าความต่อเนื่องจากตำนานพันทัยนรสิงห์ว่า ครีวิไลกับครีหาราช เป็นนายเรือเมืองกัน โดยครีวิไลเป็นมือพายอยู่ตรงกลางส่วนครีหาราชเป็นนายหัวเรือ เรื่องเกิดขึ้นในช่วงที่สมเด็จพระศรีสรรเพชญ์ ที่ 8 ประพาสปากน้ำสาครนุรี (ปัจจุบันคือจังหวัดสมุทรสาคร) เพื่อทรงเบ็ด ด้วยเรือพระที่นั่งเอกไชย มีพันท้ายนรสิงห์เป็นนายท้าย การประพาสปากน้ำสาครในครั้งนี้ เมื่อเรือพระที่นั่งไปถึงตำบลโคงาม คลองบริเวณดังกล่าวมีความคดเคี้ยวมาก พันทัยนรสิงห์พยายามคัดท้ายเรือพระที่นั่งอย่างระมัดระวัง แต่ไม่อาจหลบเลี่ยงอุบัติเหตุ ได้ หัวเรือพระที่นั่งชนกับไม้ใหญ่หักตกลงไปในน้ำ แต่เหตุการณ์นี้จะไม่เกิดขึ้นหากครีหาราชซึ่งอยู่หัวเรือช่วยพายและช่วยดูแลองค์คดเคี้ยวจะหลบหลีกอย่างไร แต่ครีหาราชไม่ช่วย ในขณะที่ครีวิไลที่เป็นนายพายเรืออยู่ตรงกลางพยายามช่วยพายแต่ไม่สามารถที่จะช่วยได้ เพราะคลองคดเคี้ยวมาก จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้นายท้ายเรืออย่างพันทัยนรสิงห์ต้องถูกประหารชีวิต

จากประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของครีวิไล และศาลครีหาราช ได้จากร่างทรงยาน้อยในชุมชนหาดสวนยา เพราะยาน้อยเป็นคนที่ช่วยดูแลศาลเจ้าพ่อครีวิไลและครีหาราช และยังให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า แต่ก่อนไม่ได้คุ้มครองแต่ก่อนนี้คุ้มครองศาลเจ้าพ่อพันทัยนรสิงห์ที่ตนเองเคราะห์นับถือเท่านั้น และศาลเจ้าพ่อครีวิไล และศาลเจ้าพ่อครีหารานั้นเป็นอีกคนหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันได้เสียชีวิตลงแล้วเนื่องจากเป็นคนที่ปีก ประกอบอาชีพทุจริตขายยาเสพติด ในชุมชน และนิสัยของเจ้าพ่อครีหาราชเอง ก็เป็นคนที่ปีก เห็นแก่ตัว ดังนั้นจึงเลือกคนที่เสียชีวิตไปก่อนหน้านี้แล้วเป็นร่างทรง แต่ปัจจุบันที่ยาน้อยมาช่วยดูแลศาลให้ เพราะคิดว่าไม่มีใครดูแลจึงเข้ามาช่วยดูแล

ศาลเจ้าพ่อครีวิไล อุปฮาด ลักษณะรูปทรงของศาลคล้ายกับศาลเจ้าพ่อพันทัยนรสิงห์ และอยู่ใกล้กัน เนื่องจากคนที่นับถือและบูชาเจ้าพ่อครีวิไลนั้นเป็นคนๆเดียวกัน และมีหน้าที่ในการทำบุญบำรุงรักษาศาลแห่งนี้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของแต่ละศาล หรือแม้กระทั้งเอกลักษณ์ของเจ้าพ่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านทราบพ้นกันมาตั้งแต่อดีตมีลักษณะที่ เป็นความเชื่อที่วางอยู่ในระบบสัมพันธ์กับความคิด อย่างที่ ฉลาดชาย รミニtan พ.ศ. 2536 ที่มองว่า การศึกษาพิธีกรรมความ

เชื่อของคน จะต้องวางแผนอยู่บนฐานความตั้งใจของความคิด หรือความตั้งใจระหว่างมนุษย์กับ
อำนาจเหนืออุดรธรรมชาติ ความตั้งใจระหว่างมนุษย์กับมนุษย์และความตั้งใจระหว่างมนุษย์กับ
ธรรมชาติ ภายใต้โครงสร้างสังคมปัจจุบันไม่ว่าจะแยกมองคุณในเรื่องของระบบเครือญาติ การ
รักษาพยาบาล ชีวิตด้านศาสนา ความเชื่อ แบบแผนการใช้ทรัพยากร หรือว่าชีวิตด้านการเมือง การ
ปกครอง การเรียนรู้ การถ่ายทอดความรู้รวมทั้งเรื่องระบบข้อมูลข่าวสาร ดังนั้น การประกอบ
พิธีกรรมจึงมีความสำคัญ 3 อย่างคือ 1) เป็นการซักนำให้ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มเดียวกัน หรือใน
สังคมเดียวกันมาพบปะกัน ก่อให้เกิดความรู้จักและสัมพันธ์กันขึ้น 2) เป็นการสื่อความหมายให้
เข้าใจกันในการอยู่ร่วมกัน เพราะเรื่องของพิธีกรรมเป็นระบบสัญลักษณ์เพื่อการสื่อสารทั้งสิ้น และ³⁾
3) เป็นเรื่องทางด้านจิตใจที่เป็นผลมาจากการความเชื่อและการกระทำ เชื่อว่าเป็นสิริมงคลทำให้เกิด⁵
ความสนับสนุน และมั่นใจ จนเป็นการยอมรับของไร่ต่างๆ ร่วมกันได้ โดยสิ่งเหล่านี้เป็นความเชื่อที่
หลากหลาย มีแบบแผนและเป็นที่ยอมรับของชุมชนหาดสวนยา

5.3 บทบาทของศาลมีชีวิตประจำวัน

ชุมชนหาดสวนยา เป็นชุมชนที่มีความเชื่อในเรื่อง ผีสาส เทวดา และผีบรรพบุรุษ ที่
หลากหลายโดยเฉพาะความเชื่อในการจัดพิธีกรรมการไหว้ศาลภายในหมู่บ้าน ซึ่งมีการประกอบ
พิธีกรรมในการไหว้ทุกๆ ปี จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีศาลที่คุณในชุมชนถือปฏิบัติกันมาอยู่
5 ศาล ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้พิธีกรรมทางความเชื่อที่ชุมชนจัดขึ้นกล้ายเป็นอัตลักษณ์ทาง
วัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ซึ่งมี 2 ระดับ คือ ระดับชุมชน และระดับสายตระกูล ดัง
รายละเอียดต่อไปนี้

5.3.1 บทบาทความเชื่อเรื่องคาดคะเนชุมชน

บทบาทของพิธีกรรมความเชื่อส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นความแตกต่างของแต่ละ
พื้นที่ในการเข้าร่วม การประกอบพิธีกรรม แม้ความเชื่อเหล่านี้จะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันหรือ
เหมือนกันก็ตามที่ ทั้งนี้ ในกรณีของชุมชนหาดสวนยา รูปแบบของการไหว้ศาลหลักบ้าน ศาลเจ้า
พ่อในแต่ละศาล ชาวบ้านมีความเชื่อในรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.3.1.1 ศาลมีชีวิตประจำวัน

1) การไหว้ศาลหลักบ้าน ตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี จะมีการทำบุญปีละครั้ง เพราะชาวบ้านเชื่อว่า การไหว้ศาลหลักบ้าน เป็นการทำบุญหมู่บ้านเพื่อให้เจ้าที่เจ้า
ทาง นายบ้าน (สิงคักตีสิทธิ์ที่คุ้มครองชาวบ้าน) ได้รับรู้และได้ร่วมทำบุญด้วยกันเพื่อความเป็นสิริ
มงคลแก่ชาวบ้านในชุมชน

2) การเตรียมงาน หัวหน้าชุมชนจะเป็นผู้เรียกชาวบ้านประชุมและนัดให้ชาวบ้านมาร่วมงานกันมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ออาทิ ฝ่ายที่ทำอาหารเลี้ยงพระ ฝ่ายสถานที่ เป็นต้น การเตรียมงานให้วัดศาลาหลักบ้านชาวบ้านทุกคนจะมีตัวแทนครัวเรือนละ 1 คนเพื่อมาช่วยเตรียมงานกัน

3) การประกอบพิธีกรรม (ในวันงาน) การประกอบพิธีกรรมในวันงานจะมีการโถงสายสัญญาจากศาลาหลักบ้านไปยังครัวเรือนต่างๆเพื่อที่เสริมความเป็นศริมงคลและให้ครัวเรือนของตนเองอยู่เย็นเป็นสุข และช่วยเชื้าจะมีการเลี้ยงพระ พ懊ดังจากเดิมพระเสรีฯ จะมีการก่อเจดีย์ทรายบริเวณฝั่งมูล เพื่อเสริมนบุญและขอขอมาแก่เจ้ากรรมนายเรว

4) วัดถูประสังค์ของพิธีกรรม เพื่อต้องการให้คนในชุมชนได้ทำบุญและทำกิจกรรมร่วมกันและที่สำคัญการทำพิธีกรรมเกี่ยวกับศาลาหลักบ้าน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นว่า สิ่งที่สร้างไว้ไม่ดีที่อยู่ในชุมชนจะถูกขัดออกไป เหลือไว้แต่สิ่งที่ดีๆ

5) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม เป็นสมาชิกภายในชุมชน

6) การสืบทอด วิธีปฏิบัติ (อดีต – ปัจจุบัน) การให้วัดศาลาหลักบ้านจะมีการสืบทอดพิธีกรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะชาวบ้านมองว่าเป็นหน้าที่ เพราะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองหมู่บ้าน หากใครไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือไม่เข้าร่วมพิธีกรรมจะทำให้เกิดความอัปมงคลแก่ตนเองและครอบครัว

7) ความเชื่อความศรัทธา ศาลาหลักบ้าน เปรียบเสมือนจุดศูนย์รวมความรู้สึก ความอุ่นใจ ให้กับชุมชน เพราะศาลาหลักบ้านเป็นการทำบุญหมู่บ้านเพื่อให้เจ้าที่เจ้าทาง นายบ้าน (สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คุ้มครองชาวบ้าน) ได้รับรู้และได้ร่วมทำบุญด้วยกันเพื่อความเป็นศริมงคลแก่ชาวบ้านในชุมชน

5.3.1.2 ศาลาเจ้าพ่ออุปชาต

1) การให้วัดศาลาเจ้าพ่ออุปชาต ชาวชุมชนหาดสวนยา จะจัดพิธีเลี้ยงพระอุปชาตขึ้นเป็นประจำทุกปี ในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 นับได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์อีกพิธีกรรมหนึ่ง และคนในชุมชนจะให้ความสำคัญมากและเข้ามาร่วมงานกันเยอะมาก เพราะถือเป็นผีที่มีอำนาจมากกว่าผีเจ้าพ่อองค์อื่นหากเปรียบเทียบพระเจ้าพ่ออุปชาตเป็นผู้ที่มาก่อนเจ้าพ่อองค์อื่นๆในชุมชน

2) การเตรียมงาน โดยก่อนหน้าวันที่จะทำพิธีจะมีการประชุมชาวบ้านที่อยู่อาศัยในชุมชนเพื่อบอกกล่าวเรื่องการจัดงาน คนในชุมชนจะร่วมกันบริจาคเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการขัดพิธี และเมื่อถึงวันทำพิธีซึ่งตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ผู้คนในชุมชนที่เป็นร่างทรงที่มีเจ้าพ่อประทับอยู่ด้วยจะทำพิธีเลี้ยงเจ้าพ่อของตนก่อนเวลาเข้าตู้ เมื่อเลี้ยงเจ้าพ่อของตนแล้วจึงไปร่วม

พิธีเลี้ยงพระอุปชาต ที่บวรมหาศากปูต้า ซึ่งผู้ที่มาร่วมงานมีทั้งคนแก่และเด็ก รวมทั้งผู้คนที่เคยบันบน คาดอกล่าวไว้

3) การประกอบพิธีกรรม (ในวันงาน) กระบวนการในพิธีกรรมเลี้ยงพระ อุปชาต ประกอบด้วยการถวายเครื่องบูชา ซึ่งจะประกอบด้วยหัวหมู ไก่นึ่ง ผลไม้ เหล้าขาว ดอกไม้ ชูปเทียน เมื่อถวายเสร็จแล้วคนทรงประจำชุมชนที่ผู้คนชุมชนให้ความเคารพนับถือมากที่สุด จะอัญเชิญพระอุปชาตมาประทับที่ร่างของตน นอกจากพระอุปชาตแล้วยังมีการเชิญเจ้าพ่อต่างๆที่อยู่ใน ชุมชนมาร่วมงานด้วยแต่ต้องเชิญพระอุปชาตก่อน เมื่อเจ้าพ่อประทับร่างทรงจะมีอาการร้องรำ ขณะที่คนทรงร้องรำอยู่นั้น อาหารที่นำมาถวายจะถูกขัดเบ่งให้ผู้คนที่มาร่วมงานร่วมรับประทาน และเมื่อได้เวลาอันสมควรเจ้าพ่อจะออกจากร่างทรง คนทรงจะต้องเดินขึ้นไปบนศาลาเพื่อกราบไหว้ ในช่วงที่เจ้าพ่อออกจากร่างทรง คนทรงจะมีอาการตัวสั่นสักครู่ก็จะหมดสติไปเป็นการแสดงให้เห็น ว่า เจ้าพ่อได้ออกจากร่างแล้ว

4) วัตถุประสงค์ของพิธีกรรม พิธีกรรมไหว้เจ้าพ่ออุปชาตเพื่อต้องการ แสดงให้เห็นว่า ชุมชนหาดสวนยาให้ความเคารพ เพราะเชื่อว่า เจ้าพ่ออุปชาตเป็นน้องชายของท้าวคำ พง และเป็นผู้ที่มีบุญคุณในการสร้างบ้านแปงเมือง ในขณะที่ชาวบ้านที่เข้ามาร่วมพิธีกรรมนั้น บาง คนเพื่อต้องการเก็บน้ำจากที่เคยบันเอามาไว้ และส่วนมากคิดว่าเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติหากไม่ได้ปฏิบัติตามจะทำให้รู้สึกระวังกระวายใจ กังวลว่าจะเกิดเหตุอาเพศในชุมชนของตนเองหรือครอบครัวของ ตนเอง และที่สำคัญเป็นการทำบุญร่วมกันของคนในชุมชนด้วย

5) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม คนที่เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนมากเป็นคนในชุมชน เพราะศาลาเจ้าพ่ออุปชาตมีกันเก็บทุกชุมชน การเข้าร่วมพิธีกรรมของชาวบ้านส่วนมากเป็นคนแก่ และเด็ก ส่วนเยาวชนหนุ่มสาวจะไม่ได้เข้าร่วม เพราะมีข้อจำกัดในด้านเวลาที่ต้องทำงานข้างนอก

6) การสืบทอด วิธีปฏิบัติ (อดีต – ปัจจุบัน) ต่อเจ้าพ่ออุปชาต การสืบทอด วิธีปฏิบัติ ในอดีต จากการศึกษาพบว่า ศาลาเจ้าพ่ออุปชาตเกิดขึ้นตั้งแต่มีการก่อสร้างชุมชนหาดสวน ยา การสืบทอดวิธีปฏิบัติตั้งแต่อดีตในปัจจุบันยังคงเหมือนเดิม และคนที่ค่อยช่วยกระตุ้นให้ชาวบ้าน ตื่นตัวก่อนถึงเวลาไหว้เจ้าพ่ออุปชาตคือ ยายาน้อย ที่เป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ เพราะหาก จะถึงวันงานยายน้อยหรือคนที่เป็นร่างทรงเจ้าพ่อต่างๆในชุมชนจะรู้สึกตื่นตัวเป็นพิเศษ เพราะเป็น ความคุ้นเคยคุ้นชินว่าต้องรับปฎิบัติและทำพิธีกราบไหว้ไม่ชั่นนั่นชุมชนจะเกิดความไม่สงบสุข

7) ความเชื่อ ความศรัทธา การมีนับถือเจ้าพ่ออุปชาตในชุมชน แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่สืบทอดกันมาทางด้านความเชื่อ และความศรัทธาว่าเจ้าพ่อ อุปชาตคือ พระอนุชาของเจ้าคำพง เจ้าเมืองคนแรกของเจ้าเมืองอุบล และเมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ได้ดำรง ตำแหน่งเป็นพระอุปชาต อันเป็นตำแหน่งหนึ่งในอาณาสี ซึ่งเป็นตำแหน่งการปกครองเมืองอุบลใน

สมัยก่อน การทำพิธีเป็นการแสดงความเคารพต่อเจ้าฟ้าน้ำแฝ่นดินแห่งผู้ก่อสร้างเมืองอุบลในอดีต และการทำพิธีแสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนให้ความสำคัญและเอาใจใส่ในการทำกิจกรรมร่วมกัน และยังเป็นพิธีกรรมเพื่อจัดวางตนเอง (ชุมชน) ในบริบทของพื้นที่สาธารณะ (เมืองอุบลราชธานี) อีกด้วย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า จากแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ (Identity) บทบาทหน้าที่ของ พิธีกรรมแต่ละความเชื่อในชุมชนหาดส่วนยานั้น เป็นความพยายามที่จะสื่อความหมายให้สังคม ภายนอกได้เห็นถึงพัฒนาการของรูปแบบการจัดวางพิธีกรรมแต่ละอย่าง อาทิ รูปแบบของการสืบ ทอด พิธีกรรมการ ให้รวมทั้งสัญลักษณ์และความหมาย โดยที่ชุมชนพยายามที่จะสร้างความเหละ พา ความเหมือน ความต่าง หรือความโดดเด่นขึ้นมา ภายใต้ความคิดที่ว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจาก การปฏิสัมสารค์ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับคนอื่น “อัตลักษณ์” หรือเอกลักษณ์ เป็นสิ่งที่ไม่ได้ ปรากฏขึ้นเอง แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยทุกคน บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเดียวกันก็จะถูก ยอมรับจากสมาชิกภายในสังคมเดียวกันว่า “เป็นคนวงในหรือเป็นคนในวัฒนธรรมเดียวกัน” โดย มองผ่านพิธีกรรม ความเชื่อที่สมาชิกในชุมชนหาดส่วนยาเข้าร่วม

5.3.1.3 ศาลเจ้าพ่อพาแดงนางไอ'

1) การไหว้ศาลเจ้าพ่อ พาแดงนางไอ' ครั้งกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 6 ของทุก ปีจะมีการทำบุญปี流逝 เพราะชาวบ้านเชื่อว่าวันเวลาที่กำหนดไว้เป็นวันที่เป็นมงคลและเจ้าพ่อพา แดง เป็นผู้กำหนดมาโดยผ่านร่างทรง

ภาพที่ 5.1 บริเวณที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อพาแดง นางไอร์

2) การเตรียมงาน การจัดพิธีกรรมก่อนวันงานท่านตา² ที่เป็นร่างทรงต้องเตรียมข้าวของไม่ว่าจะเป็นชุดสร้อยแหวนเงินทองเพื่อประดับประดาในการแต่งองค์ทรงเครื่อง การแต่งองค์ทรงเครื่องของท่านตาในแต่ละปีจะไม่เหมือนกันแล้วแต่ความพอใจของท่าน ซึ่งปีนี้ได้ใส่ชุดเสื้อสีขาว การเกงสีเขียว ใส่รองเท้าขัมมันและประดับประดาด้วยแหวนสร้อยคอ ส่วนร่างทรงนางไ่อ จะแต่งชุดสีเขียวทั้งชุดนางไ้อะจะแต่งชุดสีเขียวทุกปี ซึ่งลักษณะของศาลบริเวณที่ประกอบพิธีกรรมหากเป็นศาลเจ้าพ่อพาเดงจะทาด้วยสีแดงทั้งหลัง ส่วนศาลานางไ้อะที่อยู่ชิดติดกันจะทาด้วยสีเขียวทั้งหลังพระนางไ้อะจะชอบสีเขียว นอกจากนี้ในวันงานท่านตาจะนำสิ่งของมาบริจากชาวบ้านในชุมชนหาดสวนยาและคนภายนอกที่มาร่วมงานด้วย สิ่งของที่นำมาบริจากได้แก่ ที่นอน ผ้าห่ม เครื่องใช้ไฟฟ้าทุกชนิด รวมทั้งเงิน ดังนั้นคนในชุมชนหาดสวนยาจะเป็นที่ทราบกันดีว่าหากมีพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพาเดง นางไ้อะ ทุกปี จะต้องมีของมาบริจาก ส่วนชาวบ้านบางส่วนที่อยู่ในชุมชนก็จะเตรียมการถวายเตียนที่แล้วจดโต๊ะหมู่บูชา โดยวางเครื่องเซ่นไหว้ คอกไม้ฐานปีที่ยืน

3) การประกอบพิธีกรรม (ในวันงาน) การประกอบพิธีกรรมในวันงานจะเริ่มขึ้นตั้งแต่ช่วงเช้าเวลา 6.30 น. เป็นต้นไปจนถึง 12.00 น. หน้าศาลเจ้าพ่อ พาเดงนางไ้อะ จะมีโต๊ะวางอยู่ 6 โต๊ะ เพื่อวางเครื่องเซ่นไหว้จำพวกหัวหมู กิ่ต้มขนม ผลไม้ จากชาวบ้านที่มาร่วมงาน หากผู้มาร่วมงานมาถึงก็จะขึ้นไปไหว้ศาลเจ้าพ่อพาเดง นางไ้อะก่อน นางคนกึ่งนำดอกไม้มาถวายด้วย ดอกไม้ที่นำมาถวายส่วนมากเป็นดอกกุหลาบ เพราะเจ้าพ่อพาเดงนางไ้อะ ชอบดอกกุหลาบ พอขึ้นไปไหว้เสร็จก็นำฐานปีที่จุดมาปักบริเวณลานข้างล่างที่วางเครื่องเซ่นไหว้ ปักลงในเครื่องเซ่นไหว้นั้น หลังจากนั้นจึงลงมานั่งที่เต็นท์ข้างล่างเพื่อพูดคุยฟังการสั่งสอนของท่านตาที่เป็นร่างทรง คำสั่งสอนของท่านตาจะกล่าวถึงการ ประพฤติปฏิบัติตัวของในสังคมไม่ให้เป็นคนชี้โง่ เป็นคนดีของบ้านเมือง หากใครชี้โง่ไปปحمدด้วยก็ขอให้ชีวิตไม่มีความเจริญก้าวหน้า และบางช่วงท่านตาจะขึ้นไปบริเวณเครื่องเซ่นไหว้ติดหน้าศาลให้คนที่มาเป้าแคน ตีกลองให้ท่านรำเป็นที่สนุกสนาน แต่ในงานจะไม่มีเหล้า เพราะท่านตาถูกกล่าวว่า เจ้าพ่อ พาเดง ไม่ชอบเหล้าของมีน้ำมีเพราะเป็นเรื่องไม่เหมาะสม สักพักต่อมา ก็จะเป็นการจับสลากแจกของที่ท่านตานำมามาบริจาก ท่านตาให้เหตุผลว่า “การบริจากสิ่งของเป็นการให้ทาน ให้แล้วจะดีและคนให้จะมีมากขึ้นเรื่อยๆ การให้ทำให้เกิดความสุขทั้งผู้ให้และผู้รับ” เมื่อบริจากสิ่งของเสร็จก็จะเป็นการเลี้ยงอาหารอาทิ ขنمจืน ของหวาน หลังจากนั้นชาวบ้านหาดสวนยาและคนข้างนอกที่มาร่วมงานก็แยกย้ายกันกลับบ้าน เป็นอันเสร็จพิธีกรรมในครั้งนี้

² ท่านตา เป็นคำเรียกร่างทรงของเจ้าพ่อพาเดง นางไ้อะ การเรียกว่า ท่านตา เพราะร่างทรงให้ความเห็นว่าท่านเป็นท้าวพาเดงผู้ทรงศักดิ์ต้องเรียกชื่อให้ถูก เพราะมีฐานะเป็นถึงกษัตริย์ การเรียกชื่อกรณีการไหว้เจ้าพ่อ พาเดงนางไ้อะ การเรียกสรรพนามร่างทรงจึงต้องเรียกว่า “ท่านตา” เสมอ

จากการสังเกตของผู้ศึกษาพบว่า ในช่วงที่ท่านตากำลังร้องรำทำเพลงอยู่นั้น ร่างทรงพยายามที่เป็นเจ้าพ่อพันทัยนรสิงห์ได้เข้ามาร่วมพิธีกรรม โดยแต่งชุดทหารสมัยโบราณโพกหัว เมื่อมาถึงบริเวณงานร่างทรงพยายามน้อยได้พูดงานเป็นภาษาโบราณแล้วขึ้นไปไหว้และรำหน้าศาลเจ้าพ่อ ผาแดงนางໄอ່

4) **วัตถุประสงค์ของพิธีกรรม** จากพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อ ผาแดงนางໄอ່ นั้น เห็นได้ว่าวัตถุประสงค์ของการจัดพิธีกรรมในครั้นนี้นั้นเพื่อเป็นการบูชาเครื่องடែង ซึ่งถือว่าศักดิ์สิทธิ์และเป็นหัวหน้าฝ่าย (จากด้านาน) และเพื่อให้ชุมชนหาดสวนยาอยู่เย็นเป็นสุข เป็นการรักษาและถ่ายทอดพิธีกรรมความเชื่อให้คนรุ่นหลังได้เข้ามาร่วมรับรู้และปฏิบัติตาม ไม่ให้เกิดการลบหลู่ เพราะเจ้าพ่อผาแดง นางໄอ່ สามารถให้พรและปกปักษ์รักษาภัยอันตรายให้ได้โดยเฉพาะ การเดินทางและเรื่องโชคชะตา รวมทั้งการสอบเรียนต่อหรือการรับราชการ หรือบางคนที่เคยบ่นบาน ศาลกล่าวไว้ว่าเมื่อประสบความสำราญขย่างที่บันนาน ไว้ก็มาแก่กันในวันนี้ด้วย วัตถุประสงค์ของ พิธีกรรมในครั้นนี้เป็นวัตถุประสงค์ของคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาร่วมพิธีกรรมใน ครั้นนี้

5) **ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม** ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมแตกต่างจากพิธีการไหว้เจ้าพ่อ อื่นๆ เพราะผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นผู้นำที่เป็นทางการ อาทิ สมาชิกเทศบาล วารินชำราบ ครูอาจารย์ ผู้นำชุมชน อบต. อสม. พ่อค้าในเมืองวารินชำราบและในเมืองอุบลฯ ผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น พราหมณ์ที่มาประกอบพิธีกรรม มัคทายก ส่วนชาวบ้านทั่วไป ส่วนมากเป็นผู้หญิง เด็ก คนชรา ผู้ชายในงานไม่มีมากนัก เพราะส่วนมากต้องไปทำงานจึงมีกู้่มสตรีและเด็กเท่านั้น ร่วม ซึ่งในงานจำนวนคนที่ร่วมงานทั้งหมดมีประมาณ 100 กว่าคน

6) **การสืบทอด วิธีปฏิบัติ (อดีต – ปัจจุบัน)** ต่อเจ้าพ่อผาแดงนางໄอ່ การสืบทอด วิธีปฏิบัติ ในอดีต จากการศึกษาพบว่า ในอดีตความเชื่อของเจ้าพ่อผาแดงนางໄอ່ ในเขตของ ชุมชนหาดสวนยาไม่มี แต่มามีขึ้นในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาประวัติการสืบทอดโดยเฉพาะร่างทรงมีการสืบทอดกันมาเป็นทอดในตระกูลเดียวกัน โดยบุคคลแรกที่เป็นร่างทรงเจ้าพ่อผาแดง ชื่อยายคำพุย ศิริมูล อยู่ในชุมชนหาดสวนยาแต่ยายคำพุยเป็นคนที่ชอบกินเหล้ามายา ทำให้เจ้าพ่อผาแดงไม่ชอบร่างทรงคนนี้ จึงได้หาร่างทรงใหม่เป็นแม่สมบูรณ์ พระกาฬไทย ตอนนั้นแม่สมบูรณ์อายุได้ 32 ปี เหตุการณ์ที่รู้ว่าแม่สมบูรณ์เป็นผู้ได้รับเลือกให้เป็นร่างทรง จากการสัมภาษณ์ อาจารย์ ไพบูลย์ พระกาฬไทย บุตรชาย เล่าว่า เจ้าพ่อผาแดงเดินทางมาแต่หนองบัวลำภู มาตามน้ำ และมาเจอผู้หญิงคนหนึ่งสนใจจึงอยากรู้ด้วยซึ่งก็คือแม่ของตนนั่งเอง อาการที่เกิดขึ้นช่วงแรก แม่สมบูรณ์จะมีอาการป่วยและไม่ค่อยได้สติ ไปหาหมอยาไม่หาย เพื่อว่าตนเองเป็นเจ้าพ่อผาแดงมาอยู่ด้วยหลังจากทางครอบครัว จัดพิธีขอมาลาโทษแม่ก่อนทำการป่วยและเป็นร่าง

ทรงของเจ้าพ่อผาแดงเป็นต้นมา และในครั้งนี้เจ้าพ่อผาแดงบอกหวยแม่นมาก คนทั้งในและนอกชุมชนพวคณจีน ข้าราชการจากในเมืองขอบมากหวยและให้คำมั่นสัญญาว่าหากลูกหวยจะถวายของ แต่พอทุกคนลูกก็ไม่ได้ทำตามที่สัญญาไว้ ทำให้หลังจากนั้นเจ้าพ่อผาแดงก็ไม่ใบหวยให้ใครอีก ในอดีตศาลเก่าของเจ้าพ่อผาแดง นาง ไอ่ กือยู่ในบริเวณศาลปัจจุบัน แต่ก่อนเป็นศาลเก่าสร้างด้วยไม้เป็นที่裁判พูชาของชาวบ้านหาดสวนยาและชุมชนใกล้เคียง

ปัจจุบันเมื่อแม่สมบูรณ์ตายการสืบทอดกีสืบทอดมาที่ลูกสาวชื่อ ตุ๊กตา คนที่ชื่อตุ๊กตาเป็นคนที่มีจิตใจมุทะลุ หัวหอย ไม่เกรงกลัวผู้ใดก่อนที่จะมีการสืบทอดลูกสาวคนนี้ ได้ขึ้นมาอาศัยทำกินที่อำเภอขุนรัช จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงที่เจ้าพ่อจะเลือกร่างทรงใหม่นั้นลูกสาวที่ชื่อตุ๊กตาได้เจ็บป่วยไม่สบายและมีอาการคล้ายไข้สมบูรณ์และลูกสาวของยาสมบูรณ์กี้ยังไม่ยอมรับกับการต้องมาโคนเลือกให้เป็นร่างทรงต่อจากแม่กีเกิดการต่อต้าน แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้กี เลยต้องรับ ปัจจุบันลูกสาวที่ชื่อตุ๊กตาไม่มีใครเรียกชื่อนี้อีกทั้งในอำเภอขุนรัชและในชุมชนหาดสวนยาหรือชุมชนที่ใกล้เคียงเรียกร่างทรงของเจ้าพ่อผาแดงว่า “ท่านตา” ลักษณะนิสัยของร่างทรงเจ้าพ่อผาแดงจะมีลักษณะนิสัยที่พูดจาเตียงดังชัดถ้อยชัดคำ ไม่เกรงกลัวผู้ใด และชอบให้การอบรมสั่งสอนผู้อื่นที่เข้ามากราบไหว้ให้อ่ายในศีลในธรรมและต่อมานคนที่มาสืบทอดแทน ท่านตา ก็อาจจะเป็นคนในครอบครุฑาระการไทยเหมือนเดิมเพราอาจารย์ไฟฟาร์บ ลูกชายของยาสมบูรณ์กี้ล่าวเพิ่มเติม ว่า ลูกชายของตนเองหน้าตาคล้ายยาสมบูรณ์มาก และก่อนตายยาสมบูรณ์เคยบอกไว้ว่าจะมาอยู่กับหลาน ทำให้อาจารย์ไฟฟาร์บ คาดการณ์ว่าคนที่มาสืบทอดเป็นคนต่อไปน่าจะเป็นลูกชายของตนเอง

7) ความเชื่อ ความครรภा การที่ชาวบ้านมีความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าพ่อผาแดง นาง ไอ่ การ裁判พูชาเจ้าพ่อผาแดง นาง ไอ่ ประการแรก จึงอยู่ที่การกระทำไม่ว่าจะเป็นการประพฤติปฏิบัติหรือว่าเป็นการบูชา โดยเฉพาะการบูชาเจ้าพ่อผาแดงนาง ไอ่ที่ศาลเนินดอกไม่ “ดอกกุหลาบสีแดง” เพราะดอกกุหลาบแทนด้วยความรักความรักที่ท้าวผาแดงมีต่อนาง ไอ่ การได้นำดอกกุหลาบสีแดงมาถวายต่อหน้าศาลถือเป็นเรื่องที่เหมาะสมเพราะเจ้าพ่อผาแดงนาง ไอ่ชอบดอกกุหลาบสีแดง ประการที่สองการยอมรับเรื่องอำนาจและความศักดิ์สิทธิ์ เพราะเจ้าพ่อผาแดงเป็นหัวหน้าผู้ดูแลด้านพรที่จะไปรับกับหัวพังค์ในเมืองพิการเป็นหัวหน้าผู้ชาวบ้านเชื่อว่า สามารถกำราบผีอื่นๆ ได้ที่จะมาทำอันตรายคน โดยเฉพาะในช่วงเดินทางและในอดีตบริเวณพื้นที่ชุมชนหาดสวนยาเป็นพื้นที่ที่เนินลาดเอียงชรดแม่น้ำมูลและเป็นพื้นที่ขันส่งสินค้าระหว่างแม่น้ำมูลไปเมืองวารินชารานที่สถานีรถไฟ ดังนั้นบริเวณหน้าปากทางเข้าชุมชนหาดสวนยาจึงเกิดอุบัติเหตุรถชนคนตายบ่อยครั้ง ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นพวคผีที่ไม่มีญาติมารอพอบูชาตัวเอง พอเห็นญาติของตัวเองก็พากล่าวว่าทำให้เกิดอุบัติเหตุและเมื่อมีการตั้งศาลเจ้าพ่อผาแดง นาง ไอ่ บริเวณปากทางชุมชน

หาดส่วนยาจึงส่งผลให้อุบัติเหตุลดน้อยลง ไปด้วยเพราะขาวบ้านเชื่อว่าเจ้าพ่อพานแดงเป็นหัวหน้าฝ่าย และสามารถกำราบผีพเนจรที่จะເອົາຂີວິກຸ່ມຄູນຄາມທາງໄດ້ ประการສຸດທ້າຍ ສາລເຈົ້າພ່ອພາແಡງຈະເປັນສືແດງທີ່ຫລັງ ສ່ວນຄາລນາງໄອ໌ທີ່ຕຶ້ງອູ້ງໜານກັນຈະເປັນສີເບີຍວ ຈຶ່ງເປັນທີ່ມາເກີ່ວກັບຄວາມຮັກທີ່ສ່ວຍງານ ທີ່ເຈົ້າພ່ອພາແດງໃຫ້ກັບນາງໄອ໌ ແລະຄາລນາງໄອ໌ທີ່ເປັນສີເບີຍພະເສດງຄື່ງຄວາມສ່ວຍງານ ຄວາມຈົດງານ ຄວາມອ່ອນຊ້ອຍ ທີ່ຂ້າຍໝາຍປອງ ແລະນາງໄອ໌ຈະຂອບສີເບີຍນາກພະວະຮ່າງທຽບຈະແຕ່ງໜຸດສີເບີຍທີ່ເປັນໜຸດໄທຢາດຫອດທາກທຳພຶກຮົມ

5.3.2 ບທບາທຄວາມເຂົ້ອເຮືອງຄາລະດັບເຄືອອຸາດີແລະຄຣອນຄຣວ

ບທບາທຄວາມເຂົ້ອເຮືອງຄາລບາງຄາລນີ້ເປັນຕົວເຂົ້ອມຄວາມສັນພັນຮູ້ອຳນວຍໃນກຸ່ມເຄືອອຸາດີແລະມີຄວາມສັນພັນຮູ້ຢ່າງຍິ່ງກັບການສືບເຊີ້ນສາຍແລະການນັບຄື່ອງເຄືອອຸາດີ ເພົ່າໄດ້ຮັບການນັບຄື່ອງຢູ່ໃນກຸ່ມວິກຸ່ມຈົດລູກຫລານແລ້ວ ຍັງໄດ້ຮັບການນັບຄື່ອງບູ້ຈາກຂາວບ້ານ ອີກດ້ວຍ ເພົ່ານອກເໜື້ອຈາກການທີ່ຈະຕົ້ນຄູແລກລູກຫລານໃນວິກຸ່ມຈົດລູກຫລານແລ້ວ ຍັງຈະຕົ້ນຄູແລກຂາວບ້ານ ຜົ່ງບທບາທເຫັນນີ້ມີລັກນະເໜີມອນບທບາທອອງຫວ່ານ້າໜູ້ບ້ານ ເຈົ້ານີ້ ຈະເຫັນໄດ້ວ່າບທບາທອອງຄາລຍັງມີສ່ວນເກີ່ວຂ້ອງຢູ່ໃນສັງຄນຫລາຍຮະດັບ ນັບຕົ້ງແຕ່ຮະດັບຄຣວເຮືອນ ເຄືອອຸາດີ ແລະຮະດັບຫຸ່ນຫຸ່ນ ດັ່ງນີ້ ໃນດ້ານປະເພນີແລະພຶກຮົມທີ່ເກີ່ວຂ້ອງກັບຄາລແລ້ວ ຜູ້ທີ່ນັບຄື່ອງຕົ້ນມີການເຫັນໄວ້ຫຼືອ້ອທີ່ເຮີຍກວ່າ ເລີ່ມຝີ ໃນໂອກາສຕ່າງໆ ເປັນປະຈຳຍ່າງນ້ອຍປີລະໜົ່ງຄຮັງ ທັງນີ້ເນື່ອງມາຈາກຄວາມເຂົ້ອທີ່ວ່າຈະຂ່າຍຄຸ້ມຄອງລູກຫລານ ໄນວ່າຈະໄປທຳກິຈການໃດໆ ເຫັນ ເດີນທາງໄກລ ແຕ່ງຈານ ຂຶ້ນບ້ານໄໝ່ ດ້ານຍີ ມີຄົນມາພັກໃນບ້ານ ເຈັນປ່ວຍໄດ້ໄວ້ ຊົດ ຈະຕົ້ນນອກກ່າວໃຫ້ທຽບ ແລະບນນານຂອ້ອງໃຫ້ຂ່າຍຄຸ້ມຄອງ ດັ່ງນີ້ຈີ່ງຕົ້ນມີການເລີ່ມຝີເພື່ອເປັນການສັກກະຮະ ເປັນການຂອ່ານາ ແສດງຄວາມຂອບຄຸມທີ່ໄດ້ຂ່າຍຄຸ້ມຄອງປົກປັກຮັກຍາ ແລະອໍານວຍໃຫ້ເກີດຄວາມສໍາເລົ່າໃນການທຳມາຫາກິນໃນຊ່ວງເວລາທີ່ຜ່ານມາ ທັງນີ້ ສາລໃນຮະດັບເຄືອອຸາດີແລະຄຣອນຄຣວໃນຫຸ່ນຫຸ່ນນີ້ຈີ່ງມີຢູ່ 2 ສາລ ຄື່ອ

5.3.2.1 ສາລເຈົ້າພ່ອພັນທ້າຍນຮິສິງໜໍ ແລະສາລເຈົ້າພ່ອຄຣີໄລ ສາລເຈົ້າພ່ອຄຣີທຣາຍ

1) ການໄໄວ້ສາລເຈົ້າພ່ອພັນທ້າຍນຮິສິງໜໍ ຕຽບກັບວັນເຊື້ນ 9 ຄໍາເດືອນ 3 ຂອງທຸກປີຈະມີການທຳມູ້ມີລະຄຮັງ ການກຳຫາດຊ່ວງເວລານີ້ຂຶ້ນອູ້ງກັນເຈົ້າພ່ອພັນທ້າຍນຮິສິງໜໍເປັນຜູ້ກຳຫາດດ້ອງໂຄຍຜ່ານຮ່າງທຽບແລະຕົ້ນມີກຳນົດ

ເອງ ໂຄຍຜ່ານຮ່າງທຽບແລະຕົ້ນມີກຳນົດ

2) ການເຕີມຈານ ການເຕີມຈານໃນພຶກຮົມໄວ້ເຈົ້າພ່ອພັນທ້າຍນຮິສິງໜໍ ຍາຍນ້ອຍທີ່ເປັນຮ່າງທຽບເລົາວ່າ ກ່ອນຖື່ງວັນຈານຍາຍນ້ອຍຈະຕົ້ນນິມນຕໍ່ພະນາປະກອບພຶກຮົມດ້ວຍ ແລະເຫຼຸ່ມຄະດຸນຕີເກີ່ວກັບການດີຕີສີເປົ້າໃນຈານເພື່ອມາຮ່ວມແສດງແລະເຫັນຮ່າກັນຫັດຈາກທີ່ນິມນຕໍ່ພະນາພັນເສດງ ທີ່ສໍາຄັນກີບອົກຂາວບ້ານໃນຫຸ່ນຫຸ່ນຫາດສ່ວນຍາແລະຫຸ່ນຫຸ່ນໄກສີເກີ່ວຍໃຫ້ມາເຂົ້າຮ່ວມພຶກຮົມດ້ວຍ ສ່ວນຫຸ່ນຫຍານນ້ອຍຈະເຕີມຫຸ່ນຫຸ່ນສີເຄີ່ມແນບສີເແດງ ໂພກຜ້າກລ້າຍທາຮສົມບໍ່ໄວຣາມພະວະວັນທີທຳພຶກເຈົ້າພ່ອພັນທ້າຍນຮິສິງໜໍທະນາເຂົ້າທຽບພວ່ນທີ່ຮັ້ງຈຳກັດກຳມາເຫັນຫຼືກຳນົດ

ได้รับการปัจจุบันเช็คถูกให้สะอาดน้ำดอกไม้ชูปเที่ยวน้ำวางแผนพร้อมทั้งดำเนินที่เปรียบเสมือนอาชญากรรมของพหุชนิยม

3) การประกอบพิธีกรรม (ในวันงาน) การประกอบพิธีกรรมในวันงานจะเริ่มขึ้นตั้งแต่เวลาเช้า 6.30 น. เป็นต้นไป โดยชาวบ้านที่มาร่วมงานจะมาพร้อมหนักกันมาพูดคุยและช่วงเวลา 11.00 น. เมื่อพระนันเพลสตรีก็จะเป็นพิธีกรรมการให้วิเข้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์ เจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์จะเข้าทรงและเมื่อเข้าทรงก็จะให้วงคณตรีบรรเลง ส่วนเจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์ก็จะเดินรำและก็จะเรียกหาเหล่าข้าวมาดื่มน้ำ บางปีก็จะดื่มน้ำดีอุดเปี๊ก ໄก์ แล้วแต่ความต้องการ การจัดงานนี้จะไม่ค่อยมีคนมากนักมีประมาณ 30 กว่าคน เพราะส่วนมากจะเป็นญาติ คนที่รู้จักกันเพราการนับถือเจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์นั้น มีบางส่วนในชุมชนเท่านั้น

จากการศึกษาของผู้ศึกษา สังเกตว่า ศาลเจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์จะอยู่หลังบ้านยайнน้อยติดกับน้ำมูล และศาศศรีวิไภ ศาลศรีราชก็ติดกัน การที่ยайнน้อยเป็นร่างทรงของเจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์นั้นและดูแลศาศศรีวิไภ ศาลศรีราชด้วยพร้อมทั้งทำบุญทำพิธีในวันเดียวกันก็ เพราะร่างทรงเป็นคนเดียวกัน แต่ยайнน้อยยังให้เหตุผลเพิ่มเติมว่า เจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์ค่อนข้างห่วงร่างทรงของตนเองมากจะไม่ให้ผิดคนได้มาเข้าทรงเด็ดขาด และยайнน้อยยังเจ้าฟองก็เรียกว่า “น่องหญิง” เพราะเจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์ห่วงมาก และมองว่าเป็นสมบัติของตน

4) วัดถุประสงค์ของพิธีกรรม วัดถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรมในครั้งนี้เพื่อที่จะส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมแล้วได้ร่วมกันทำบุญ บวง钱ก์มากขอหวยก็ถูกกันไปหลายราย แม้แต่ยайнน้อย เองที่เป็นร่างทรงก็ถูก ในปีที่นี้เมื่อทำพิธีเลี้ยงการให้วิเข้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์ และศรีวิไภ ศรีราช ทางชาวบ้านได้ขอหวย และถูกกันเกือบทุกคน เพราะได้ขอไว้ว่าหากถูกหวยครั้งนี้จะไปถวายสักการะพระธาตุพนม และชาวบ้านเชื่อว่าการที่ถูกหวยเพราะเจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์เป็นบุคคลที่เที่ยงตรงและชอบการทำบุญจึงให้โชคดี วัดถุประสงค์สำคัญเป็นการสักการะเคราพูชาเจ้าฟ่องค์หนึ่งที่เคยปักปูรักษาคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข หากไม่มีการประกอบพิธีกรรมไว้ จะทำให้เจ้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์โกรธเด็นและอาจจะแห่จีหักคนในชุมชนอยู่ไม่เป็นสุข อาจมีอันเป็นไป

5) ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมส่วนมากเป็นชาวบ้านในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง การที่ชาวบ้านไม่ได้เข้ามาร่วมเยอะเหมือนพิธีกรรมการให้วิเข้าฟ่อนพะแดงนางໄอิ เพราะเจ้าฟ่อนพะแดงนางໄอิ ชาวบ้านให้ความนับถือมาก และที่สำคัญทุกปีที่ประกอบพิธีกรรมจะมีการถวายทานแจกสิ่งของชาวบ้านในชุมชนจึงให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ การให้วิเข้าฟ่อนพันท้ายนรสิงห์และศรีวิไภ ศรีราช จึงเป็นกลุ่มวัยกลางคนและคนแก่เท่านั้น

6) การสืบทอด วิธีปฏิบัติ (อดีต –ปัจจุบัน) ต่อเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ การสืบทอด วิธีปฏิบัติ ในอดีต จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์กับเจ้าพ่อ ศรีวิไล ศรีราช เกิดขึ้นในชุมชนประมาณ 20 ปีที่ผ่านมา เพื่อจากยังน้อยที่เป็นร่างทรงได้ไปเที่ยวที่จังหวัดสมุทรสาครและได้ไปตรวจสอบการศาลาเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และเมื่อประมาณ 1 ปี หลัง 百姓น้อยได้ล้มป่ายไม่สามารถและได้ฟันว่ามีเรื่องมาชนเสาน้ำหนึ่งของตนเอง หลังจากนั้น百姓น้อย ก็ไม่สามารถรักษาที่ให้หาย จึงมีการเข้าทรงดูว่าเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์จะมาขออาสาอยู่ด้วย ต่อมายังน้อยจึงได้ทำศาลาพระภูมิขึ้นเพื่อบูชาและเป็นร่างทรงของเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ส่วนเจ้าพ่อศรีวิไล เจ้าพ่อศรีราช มาที่หลังและมาเข้าทรงกับอีกคนหนึ่งในชุมชน แต่ปัจจุบันร่างทรงดังกล่าวได้เสียชีวิตลงจากการโอนยิง เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด เมื่อร่างทรงของเจ้าพ่อศรีวิไล เจ้าพ่อศรีราช ตายจึงได้นำขออยู่กับร่างทรงรายน้อย แต่百姓น้อยไม่เคยเข้าทรงเจ้าพ่อศรีวิไล เจ้าพ่อศรีราช เพราะว่าเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ห่วงร่างทรงมากและที่สำคัญเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ ไม่ค่อยชอบนิสัยของเจ้าพ่อศรีวิไล เพราะเป็นคนปี้โกงเห็นแก่ตัว

7) ความเชื่อ ความศรัทธา การไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์และเจ้าพ่อศรีวิไล ศรีราช นั้นไม่ได้มีพิธีกรรมการไหว้ที่ยุ่งยาก เน้นผลไม้และธูปเทียน ชาวบ้านเชื่อว่าหากบนบานเกี่ยวกับของหายนั้นจะประสบผลสำเร็จพมเห็นถึงของที่หาย เพราะเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์เป็นทหารชອบลางตระเวนโครงการอะไรที่ไหน อย่างไร หมุด ชาวบ้านจึงมักมาขอความช่วยเหลือเกี่ยวกับเรื่องการทำของหาย

จากการศึกษาพบว่า การกำหนดช่วง วัน เวลาในการประกอบพิธีกรรมแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการนัดหมายชาวบ้านที่มาร่วมงานทั้งคนภายในชุมชนและคนภายนอกชุมชนและการกำหนดช่วงเวลาไม่ได้ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นผู้กำหนด แต่เจ้าพ่อต่างๆที่ชาวบ้านนับถือจะเป็นผู้กำหนดโดยผ่านร่างทรง และจากตารางสังเกตได้ว่าอยู่ในช่วงเดือน 3 และเดือน 6 ซึ่งเป็นช่วงเดือนที่ชาวบ้านในชุมชนสะดวกในการทำบุญและสะดวกในการรวมตัวกันเพื่อประกอบพิธีกรรมร่วมกัน

ช่วงเวลาของพิธีกรรม

ช่วงเวลาของพิธีกรรมของการจัดพิธีกรรม เช่น ไหว้บูชาศาลเจ้าพ่อต่างๆ ในชุมชนหาดส่วนยา จะกำหนดช่วงเวลาไม่เหมือนกัน ซึ่งตามความเชื่อของชาวบ้านนั้น “ช่วงเวลา” นอกจากจะมีผลโดยตรงต่อความลังหรือความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมแล้ว ยังมีนัยสำคัญต่อวิถีชีวิตและชุมชนของชาวบ้านผู้ประกอบพิธีอีกด้วย การทำพิธีกรรม เช่น ไหว้เจ้าพ่อต่างๆ ในชุมชนหาดส่วนยา สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1.6 ช่วงเวลาของการประกอบพิธีกรรมในรอบ 1 ปีของชุมชนหาดสวนยา

พิธีกรรม	ระดับของความเชื่อ	เดือน / ช่วงเวลา	ความเชื่อของชาวบ้านในชุมชน
การไหว้ศาลหลักบ้าน	ชุมชน	โดยตรงกับวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี	ทำให้เกิดความร่มเย็น เพราะมีเจ้าปู่ค้อยดูแลอารักขาคนในชุมชน
การไหว้ศาลอุปชาต	ชุมชน	โดยตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี	จะมีการทำบุญปีละครั้ง เพื่อเป็นสิริมงคลและเป็นขวัญกำลังใจแก่คนในชุมชนว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในบ้านคุ้มครองอยู่
การไหว้ศาลเจ้าพ่อ พาแดงนางไ้อှ	ชุมชน	โดยตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี	จะมีการทำบุญปีละครั้ง เพราะชาวบ้านเชื่อว่าวันเวลาที่กำหนดไว้เป็นวันที่เป็นมงคลและเจ้าพ่อพาแดง นางไ้อှเป็นผู้กำหนดมาโดยผ่านร่างทรง จะต้องเชื่อตาม
การไหว้ศาลเจ้าพ่อ พันท้ายนรสิงห์	เครื่องญาติ	โดยตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี	จะมีการทำบุญปีละครั้ง การกำหนดช่วงเวลาในนี้ขึ้นอยู่กับเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์เป็นผู้กำหนดเอง โดยผ่านร่างทรง และต้องปฏิบัติตามนั้น
การไหว้ศาลเจ้าพ่อ ศรีวิไล ศาลสี虹ราช	เครื่องญาติ	โดยตรงกับวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี	จะมีการทำบุญปีละครั้ง และจะทำพิธีพร้อมการไหว้เจ้าพ่อนพันท้ายนรสิงห์ เพราะร่างทรงคุ้ดหั้งศาลพันท้ายนรสิงห์ ศาลศรีวิไล ศาลศรี虹ราช

5.3.3 บทบาทความเชื่อเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ป่าทาม

ในชุมชนมีรูปแบบของการจัดการทรัพยากรโดยใช้ความเชื่อ เรื่อง ดอนปูต้า หรือบริเวณที่ตั้งของศาล มาเป็นตัวช่วยในการจัดการทรัพยากร กล่าวคือ ทรัพยากรป่าไม้ป่าทามเป็นทรัพยากรที่ชุมชนเป็นเจ้าของและมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ดังนั้น ชุมชน จึงอาศัยความ

เชื่อเรื่องผีหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เป็นกลไกในการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งหนึ่งหรือธรรมชาติ โดยผ่านพิธีกรรมการเลี้ยงผีที่จัดเป็นประจำทุกปี หรือ เช่น ไหว้ในโอกาสต่างๆ ดังนั้น เมื่อชาวบ้านจะใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในบริเวณนั้น เช่น เก็บเห็ด หาผัก เก็บฝิน ก็จะต้องกล่าวขออนุญาตก่อน เพราะเชื่อว่า หากไม่บูรณะ เช่นนี้จักต้องเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีอันเป็นไป (สมหมาย ชินนาค, 2548 : 190)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องศาลในชุมชนจึงมีบทบาทสำคัญมากต่อชุมชน เพราะปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ศาลเป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่อยู่เหนืออำนาจการควบคุมของมนุษย์ เมื่อมนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม มนุษย์มีความผูกพันกันและได้แสดงพฤติกรรมร่วมกันคือเกิดเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องการไหว้ศาล เพราะศาลในปัจจุบันผูกพันอยู่กับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกันได้ด้วยความรับรู้และส่งบัญชี

5.4 กลไกการดำรงอยู่ของพิธีกรรม ความเชื่อเรื่องศาล

การดำรงอยู่ของพิธีกรรม ความเชื่อของชุมชนหาดสวนยาดึงแต่การก่อตั้งกรากชุมชนในครั้งประวัติศาสตร์ จนมาถึงปัจจุบันการดำรงอยู่ของความเชื่อดังกล่าวมีปัจจัยและเงื่อนไขหลายๆ อย่างดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.4.1 การถ่ายทอด

การถ่ายทอด เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้ในการดำเนินชีวิต การใช้ชีวิตอยู่ในสังคม ยอมรับ และปฏิบัติตามระเบียบและความเชื่อ โดยการสอน การบอกเล่า ทั้งนี้ ผู้ที่ทำการถ่ายทอดหลักคือกรอบครัว เครือญาติ ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดให้สมาชิกในครอบครัวและในชุมชนเชื่อ และยอมรับ ว่าศักดิ์สิทธิ์ และมีความเชื่อที่ผูกพันกับสิ่งหนึ่งเหนือธรรมชาติและวิญญาณ ซึ่งความเชื่อและวิธีปฏิบัติทำให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน และมีการสืบทอดปฏิบัติจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และพิธีกรรมต่างๆ มีบทบาทหน้าที่ต่อชุมชนแตกต่างกัน ระยะเวลาที่ผ่านไปทำให้พิธีกรรมบางอย่างสูญหายไปจากชุมชน ในขณะที่บางพิธีกรรมยังคงมีอยู่ และแสดงออกในรูปของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีกิจกรรมบุคคลต่างๆ เข้ามายืนหนาท่วงกัน

กลไกที่ส่งผลต่อพิธีกรรมความเชื่อให้ดำรงอยู่นั้น มีสองประการ ประการแรก ร่างทรง ร่างทรงเจ้าพ่ออุปชาตคือ นางพองและยายน้อย ที่อยู่กระแสต้นเดือนและประมาณกับชาวบ้าน ให้ประกอบพิธีกรรม และที่สำคัญร่างทรงที่ประกอบพิธีกรรมเมื่อยุ่งในพิธีกรรมได้เป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างเจ้าพ่ออุปชาตกับชาวบ้าน ได้พูดคุยและเตือนรำแสดงความยินดีที่ได้เลี้ยงเจ้าพ่ออุปชาตและให้พรกับชาวบ้านในชุมชน ประการที่สอง ชาวบ้านมองว่าการเลี้ยงเจ้าพ่อ

อุปขาดเป็นหน้าที่ทุกคนต้องร่วมมือกัน มีการเก็บเงินกันเพื่อทำพิธีทำบุญเลี้ยงพระซึ่งการไหว้เจ้าพ่อองค์อื่นไม่ได้ต้องรับผิดชอบเก็บเงินช่วยกันทำบุญหรือเข้าร่วมงานกันทั้งหมด แต่งานไหว้เจ้าพ่ออุปขาดตัวแทนทุกครัวเรือนในชุมชนต้องไปเข้าร่วมพิธีกันทุกคน

5.4.2 ความเชื่อ ความศรัทธา

การนำเอาระบบสัญลักษณ์มาใช้ประกอบพิธีกรรมเป็นการสร้างความรู้สึกศรัทธา เป็นการตอกย้ำความเชื่อให้เกิดแก่นบุคคล ระบบสัญลักษณ์จะมีความหมายแฝงเรื่องให้เกิดการคิดคำนึงถึง และระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพิธีกรรมการไหว้ศาลเจ้าพ่อ มีความหมายต่อสมาชิกของกลุ่มสังคมนี้ ๆ โดยสะท้อนให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของบุคคลและกลุ่มคน และเป็นเครื่องยืนหนึ่งให้เกิดการรวมตัวของบุคคลในกลุ่มความเชื่อเดียวกัน ระบบสัญลักษณ์ จึงถูกใช้เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม เพื่อให้บุคคลเกิดการยอมรับและปฏิบัติตามจุดมุ่งหมาย

จากที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์เป็นบุคคลที่มีความเที่ยงตรง มีความซื่อสัตย์ รักษาภูระเบียงยิ่งกว่าชีวิตของตน การเคารพสักการะของชาวบ้านทำให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติเช่นเดียวกันตาม เพราะหากชุมชนให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ความเกรงกลัวต่อเจ้าพ่อ พันท้ายนรสิงห์ยังมีอยู่ และความเชื่อเหล่านี้ชาวบ้านให้ความสำคัญและไม่กล้าลบหลู่ เพราะกลัวสิ่งที่ม่องไม่เห็น และยานน้อยจะขอบอกชาวบ้านเสมอว่า “เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ชอบเดินตรวจราไปทุกที่ไม่ว่าในชุมชนหรือในเมืองใครทำไม่ดียังไงก็สามารถเห็นหมดทำให้คนทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมเกรงกลัวรึ่งเหล่านี้เป็นอย่างมาก

5.4.3 การควบคุมทางสังคม

การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อเป็นการรวมพลังกลุ่มให้เป็นปึกแผ่น เพื่อความอ่อนรอดของกลุ่ม เพื่อสร้างเสถียรภาพและคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม การควบคุมทางสังคม จึงเป็นกลไกสำคัญกลไกหนึ่ง ในด้านความเชื่อให้แก่บุคคล เพื่อให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง

จากการสังเกตในงานประกอบพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อ พาเดลงวด ไอ้ เจ้าพ่อ พาเดงจะกล่าวถึง การประพฤติปฏิบัติตัวเองในสังคม ไม่ให้เป็นคนใจโง เป็นคนดีของบ้านเมือง หากใครเข้าใจโง ไปปิดมดเท็จก็ขอให้ชีวิตไม่มีความเจริญก้าวหน้า และดำเนิน生涯ท้อนให้เห็นมิติที่สำคัญ 3 มิติ คือ คน ธรรมชาติ และสิ่งที่เหนือธรรมชาติ โดยเฉพาะการประพฤติปฏิบัติของคนในชุมชนหาดสวนยาเพราแต่ก่อนชุมชนหาดสวนยาเป็นชุมชนที่มีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด และชาวบ้านมองว่าชุมชนของตนเองไม่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ยาเสพติดเกิดขึ้นจากคนภายนอกนำมาเสพในที่ชุมชนของตนเอง และต่อ ก่อนที่ยังไม่มีศาลเจ้าพ่อพาเดง นาง ไอ้ ในชุมชนบริเวณนี้จะมีคนมาเสพยาและ

เกิดการมาตกรรมบอย พอมีการตั้งค่าเลี้ยวพ่อพาเดง นาง ไออิ่นกีไม่มีใครกดล้าเข้ามาสภาพาริเวณนี้ นอกจากนี้ชาวบ้านเชื่อว่าการที่มีค่าเลี้ยวพ่อพาเดง นาง ไออิ่น จะส่งผลให้ชุมชนเกิดความเริ่มเพาะชุมชนหาดสวนยาแต่ก่อนเป็นท่าขนส่ง และมองว่าเลี้ยวพ่อพาเดง นาง ไออิ่น ที่เลือกมาอยู่ในชุมชนของตนเอง เพราะชุมชนหาดสวนยาสมบูรณ์ใกล้แหล่งน้ำ การประกอบอาชีพอะไรแล้วแต่การได้ศรัทธาเชื่อในเจ้าพ่อพาเดง นาง ไออิ่น จะทำให้เกิดความเริ่มก้าวหน้าในหน้าที่การทำงานพร้อมทั้งปกปักษ์รักษา

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาในบทที่ผ่านมา ผู้วิจัยมองพยากรณ์สืบให้เห็นถึงบริบทของสังคมในแต่ละยุค สมัย ว่าความหลากหลายของเชื้อและพิธีกรรมนั้นเกิดขึ้นมาพร้อมกับสังคมและวัฒนธรรมที่หลากหลายของผู้คน และในขณะเดียวกันบทบาทของพิธีกรรม ความเชื่อของเชื้อเป็นตัวบ่งชี้ถึงภาพลักษณ์ความมั่นคงของชุมชนในการเกาะกลุ่มยึดเหนี่ยว กันเป็นชุมชน จึงเป็นการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาถึงประวัติศาสตร์วิถีชีวิตของชุมชนหาดสวนยาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทสถานภาพทางวัฒนธรรมของชุมชนเกี่ยวกับด้านพิธีกรรม ความเชื่อ รวมทั้งการพยากรณ์สร้างกลไกที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของพิธีกรรม ความเชื่อ อันหลากหลายเหล่านั้น และแม้กาลเวลาจะผ่านไปแต่ระบบประเพณีพิธีกรรม ความเชื่อ ก็ไม่ได้เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย แต่ระบบความเชื่อพิธีกรรมกับเข้ามาผลิตขึ้น เป็นแหล่งพึงพิงทางจิตใจให้กับคนในชุมชนหาดสวนยาองร่วมไปถึงคนภายนอก ดังนั้นงานวิจัยขึ้นนี้จึงได้สรุปและอภิปรายผลการศึกษาไว้ดังนี้

6.1 สรุปผลการวิจัย

6.1.1 ความเป็นมา หลากหลายผู้คนและความเชื่อ

ผลการศึกษารับบทชุมชนพบว่า ชุมชนหาดสวนยา ก่อตั้งขึ้นนานมาแล้ว ก่อนปี พ.ศ. 2400 ซึ่งเป็นช่วงໄส์เดียกับการสร้างบ้านแปงเมืองของเมืองอุบลราชธานี ชุมชนหาดสวนยานั้น สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ของเมืองลาวในแวง稼ปาศักดิ์และปากเซ เนื่องจากมีท่าเรือจากทางน้ำน้ำได้ขยายอิทธิพลเพื่อเข้ามาสร้างบ้านแปงเมืองในแถบบริเวณดังกล่าว แต่ต่อเมื่อเวลาผ่านพ้นไป การขยายตัวทางด้านสังคม และเศรษฐกิจของเมืองอุบลราชธานี ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทำให้บริเวณชุมชนหาดสวนยา มีคนหลากหลายกลุ่มอาชีพเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก และชุมชนเริ่มขยายตัวมากกว่าเดิมในช่วงที่เริ่มขยายตัวด้านเศรษฐกิจการค้าข้าว ระหว่างเมืองคราชสีมา กับเมืองอุบลราชธานี โดยผ่านทางเรือ และการขยายเส้นทางรถไฟ ในขณะที่ผู้คนได้หลั่งไหลเข้ามาอาศัยอยู่บริเวณหาดสวนยาด้วยวัตถุประสงค์เพื่อทำนาหากิน รับจ้าง ทำให้ชุมชนหาดสวนยาเป็นพื้นที่ของ农业生产者 รวมกันของชาวบ้านที่มีพื้นเพล ความเชื่อที่แตกต่างกันมาอาศัยอยู่ร่วมกัน

ซึ่งความหลากหลายของผู้คนที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันดังกล่าว ส่งผลให้เกิดความเชื่อต่างๆ อันได้แก่ ความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อครี

วิวัฒน์ศรีราช พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพาเดง นางไอ่ พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อตอนปูต้า พิธีกรรมการไหว้ศาลหลักบ้าน

ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ส่งผลให้ชาวบ้าน มีกติกาการอยู่ร่วมกัน โดยที่ชาวบ้านมีความเกรงกลัวและไม่กล้าที่จะกระทำอะไรที่ผิดจาริตระบบที่มี ไม่ใช่ความเชื่อต่างๆ ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญ และปฏิบัติตามความเชื่อคำสั่งสอนที่ร่างทรงผ่านเจ้าพ่อต่างๆ บุกออกอุกอาจมา ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่ดึงงาน ซึ่งจากการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ชุมชนและบริบทของชุมชนหาดสวนยา ทำให้เห็นว่าในมุมมองของความเชื่อและพิธีกรรมที่หลักแหลมนั้นมาซึ่งการดำรงอยู่และความเป็นปึกแผ่นของชุมชนหาดสวนยา แม้ว่าในชุมชนเองจะมีผู้คนหลากหลายกลุ่มมาอาศัยรวมกันอยู่ด้วยกันก็ตามทำให้ความเชื่อ และพิธีกรรมนี้ได้สร้างภาพลักษณ์ที่สร้างกระบวนการคิดให้บุคคลทั้งภายในและภายนอกชุมชนเอง เกิดเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบบความคิด จากประสบการณ์โดยตรง ต้องอาศัยการตีความ และให้ความหมายแก่ตนเอง ภาพลักษณ์จึงเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการตีความ โดยภาพลักษณ์เกิดจากข้อเท็จจริง (Objective fact) และการประเมินส่วนตัว (Personal judgment) องค์ประกอบของการสร้างภาพลักษณ์ ได้แก่ สัญลักษณ์ (Symbol) และเหตุการณ์ต่างๆ (Events) ที่เกี่ยวข้อง อย่างในกรณีพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และการไหว้เจ้าพ่อพาเดงนางไอ่

6.1.2 สถานภาพ บทบาท การดำรงอยู่ของพิธีกรรมการไหว้ศาล

ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องศาลของชุมชนหาดสวนยานี้ แสดงถึงอัตลักษณ์ คือความรู้สึก นึกคิด ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนและคนภายนอกชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมนี้ๆ โดยมีลักษณะร่วมสำคัญ 2 ประการ อันได้แก่ ประการแรก อัตลักษณ์ ส่วนบุคคล ที่แต่ละคนมีความรู้ ความเข้าใจในประสบการณ์ทางด้านความเชื่อที่มีความแตกต่างกัน จะเห็นได้จากที่ชุมชนมีความเชื่อในเรื่องเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อศรีวิไล เจ้าพ่อศรีราช ซึ่งความเชื่อเหล่านี้รวมทั้งประวัติศาสตร์เหตุการณ์ต่างๆ ไม่ได้เกิดขึ้นกับสังคมภาคอีสานเหมือนความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อพาเดงนางไอ่ แต่ความเชื่อเหล่านี้กลับซึ่งกันทำให้เกิดความเชื่อส่วนบุคคลและสามารถที่จะโน้มน้าว แก่สมาชิกทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ได้ทำให้บทบาทของความเชื่อสามารถที่จะกำหนดพฤติกรรมของปัจเจกสุกสุ่มหันอีกด้วย ไม่ได้เป็นแบบแผนปฏิบัติการทางด้านการจัดการด้านพิธีกรรมเหมือนกัน ประการที่สอง อัตลักษณ์ทางสังคม ทั้งนี้ความเป็นอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ตามบริบทหรือสถานการณ์ต่างๆ ไม่ผูกติดอยู่กับประวัติศาสตร์ของปัจเจกหรือกลุ่มสังคมนี้ๆ ซึ่งจะเกี่ยวพันกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพราะมีกลุ่มคนเข้ามาเกี่ยวข้องหลายระดับ การจัดพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพาเดงนางไอ่ในแต่ละปีมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือ การแต่งองค์ทรงเครื่องของร่างทรงที่มีการแสดงลักษณะภายนอกบางอย่างอุกอาจ ทั้งนี้เจ้าพ่อ

แผนจะส่วนไปสู่ผู้ที่มีความหลากหลายแต่จะเน้นความภูมิฐานมีระดับ ส่วนนาง ໄວ่จะต้องใส่ชุดสีเขียวเป็นชุดไทย การแต่งองค์ททรงเครื่องดังกล่าวทำให้ผู้ที่เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมมีความรู้สึกถึงพิธีกรรมที่มีความดั้งเดิมมาก น้ำเสียงเจ้าพ่อผู้เฝ้าดูด้วยความน่าเชื่อถือ ที่ร่างทรงพยายามนำเสนอดอกมนเป็นกลุ่มผู้เข้าฟังที่มีวรรณะที่สูง หากเปรียบเทียบกับพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ และการที่ทางญาติมิตรของร่างทรง ได้ร่วมกันบริจาคสิ่งของต่างๆเพื่อให้ทานแก่นุ俗คลทั้งในชุมชนและภายนอกชุมชนที่เข้าร่วมทำให้ทุกคนเกิดความรู้สึกถึงความเมตตากรุณาของเจ้าพ่อผู้เฝ้าดูด ໄວ่ที่เคยช่วยเหลือค้าขายเสมอ

ดังนั้น บทบาทความเชื่อ พิธีกรรมการไหว้ศาลเจ้าพ่อของชุมชนหาดสวนยานั้น สะท้อนให้เห็น พิธีกรรมทำหน้าที่ทางจิตวิทยา ช่วยลดความกังวลใจต่างๆ นอกจากนี้ความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมต่างๆเหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างเอกภาพและความสามัคคีของคนในสังคม และพิธีกรรมความเชื่อยังอาจใช้เป็นแหล่งในการเรียนรู้แก่เด็กรุ่นหลังที่ได้เข้าร่วมในพิธีกรรมความเชื่อเหล่านี้ด้วย

6.1.3 การดำเนินการด้านศาสนศึกษา

สำหรับสิ่งที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลทำให้ความเชื่อเรื่องศาสนศึกษาอยู่ มีอยู่ 3 อายุรุ่น คือ การถ่ายทอด ความเชื่อความศรัทธา และการควบคุมทางสังคม ซึ่งการถ่ายทอดเป็นความพยายามในการสืบเรื่องราวด้านต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล ชุมชนและการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคณะอย่างมีเสถียรภาพและสงบสุข โดยการสืบผ่านระบบความเชื่อและพิธีกรรม เพื่อให้เกิดการยอมรับและประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งการถ่ายทอดนั้นเป็นสิ่งที่ชุมชนเป็นผู้สร้างขึ้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ส่วนความเชื่อความศรัทธา เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยย่างมีเหตุผล และวัตถุประสงค์ โดยการแสดงออกในรูปของความเชื่อ ความศรัทธา ในการเข้าร่วมและประกอบพิธีกรรม และสุดท้ายคือการควบคุมทางสังคม จากการที่ความเชื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของบุคคล เจ้าด้วยกัน จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมทางสังคมอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างเสถียรภาพและคุณค่าของ การอยู่ร่วมกันในสังคม ด้วยความตระหนักรถึงสิทธิ สถานภาพ บทบาท และความรับผิดชอบที่เหมาะสมและถูกต้อง ดังนั้น การควบคุมทางสังคม จึงเป็นกลไกสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการควบคุมสังคมเพื่อให้บุคคลปฏิบัติในสิ่งที่สังคมคาดหวังต่อสถานการณ์และบทบาทนั้น ๆ

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

การที่ชุมชนหาดสวนยานมีความเชื่อเกี่ยวกับการไหว้เจ้าพ่อผู้เฝ้าดูด นั้นส่งผลให้ชุมชนดังกล่าวเป็นศูนย์รวมของผู้คนทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับเจ้า

พ่อพาเดง นางໄไอ໌ ແມ່ກາຍນອກຊຸມຊາວຈະມີຄວາມເຂົ້ອທີ່ວ່າ ເຈົ້າພ່ອພາແດນນາງໄไอ໌ ມືອຢູ່ຈິງແລະ ສັກດີສິທີ່ຈິງ ເປັນຄວາມເຂົ້ອທີ່ເກີດຈາກເພື່ອປະຕິບັດການຄົງປະຕິບັດຕໍ່ວ່າດ້ວຍຕົວເອງຈາກສິ່ງທີ່ໄມ່ຄາດຄືດ ອ່າຍທີ່ ຂ້າວບ້ານບາງສ່ວນທີ່ໄປພ່ອພຣໃຫ້ຕົນເອງເດີນທາງ ໄປໄທໜາໄທໜຕໍ່ວ່າຄວາມປລອດກັບ ຮ້ອຍໃຫ້ປຣາຈາກ ໂຮກກັບອັນຕຽມຫຼືແມ່ແຕ່ຂອໃຫ້ປະຕິບັດຄວາມສໍາເລົ່າໃນຊີວິຕ ການໄດ້ນາ້ຳພຣທີ່ຄາດຫວັງດັກຄ່າວ ກ່ອໃຫ້ເກີດການສ້າງສາດາພອງຊຸມຊາວຫາດສວນຍ່າວ່າເປັນບຣີວອນທີ່ທາງສັງຄົມໃນຮູບແບບໃໝ່ວ່າ ເປັນ ພື້ນທີ່ທີ່ສັກດີສິທີ່ ໂດຍສອດຄຳລົ້ອງກັບການສຶກຂາໃນຮູບແບບວັດນຫຮຽມຊຸມຊາວ ວ່າ ສ່ວນໜຶ່ງຂອງພິທີກຣມ ຫຼືຄວາມເຂົ້ອເຮືອງຜິສ່າງຜົດໃນການຂັດເກລາທາງສັງຄົມ ແລະບທນາທໃນການອນຮຸກຍໍທີ່ກຣພາກຮຽມຫາດີ ຂອງຊຸມຊາວ ຮວມທັງແບບແຜນກາርດໍາເນີນຊີວິຕຂອງຜູ້ຄົນໃນສັງຄົມ ນອກຈາກນີ້ ຍັງສອດຄຳລົ້ອງກັບຈາກຂອງ ສຸວິຫາ ສਮຸຖຄູປີ່ ແລະຄະະ (2536) ທີ່ວ່າ ຂ້າວນາອີສານຄຸ້ມນຳໜີ້ໄດ້ສ້າງໂນທັນທີ່ທາງວັດນຫຮຽມ (Cultural construct) ເຮືອງ “ຜິອາຮັກຍໍ່າ” ຂຶ້ນມາແລ້ວໃຊ້ຄວາມເຂົ້ອແລະພິທີກຣມທາງຄາສາປະຈຳປີ່ ເສມືອນເປັນ “ກລ ໄກທາງສັງຄົມວັດນຫຮຽມ” ຫຼືອ “ພັນຮະສ້ງລູ່ງາວ່ວມ ” ໃນການຈັດກາ ກຣພາກຮຽມຫາດີຂອງສ່ວນຮວມ ພິທີກຣມຫຼືອນຸ່ມເລີ້ນຜິໃນແຕ່ລະທ້ອງຄືນມີເຂົ້ອເຮັກແຕກຕ່າງກັນ

ດັ່ງນັ້ນການສ້າງພື້ນທີ່ຊຸມຊາວແບບໃໝ່ຈຶ່ງສ່າງຜົດໃຫ້ຊຸມຊາວຫາດສວນຍ່າທີ່ຜູ້ຄົນກາຍນອກມອງ ວ່າເປັນຊຸມຊາວອັນກຸ່ມກຣມກຣ ໄມໄກ່ຍື່ມຄວາມປລອດກັບແລະເປັນກຸ່ມຊຸມຊາວຫາດເມື່ອງທີ່ມີຄວາມຍາກຈານ ນັ້ນ ກລັບມາເປັນຊຸມຊາວທີ່ມີສິ່ງສັກດີສິທີ່ພໍານັກ ອາສີຍອູ່ ແລະເປັນພື້ນທີ່ທີ່ເກີດຄວາມຄຣທາທໍາໃຫ້ເກີດກາ ລດຄວາມກັງວຸດຂອງນຸກຄົລກາຍນອກ ແມ່ກະທີ່ຜູ້ຄົນໃນຊຸມຊາວອັນທີ່ມີອາຫານວ່າຕົນເອງນັ້ນໄມ້ມີທີ່ຍື່ດາທາງດ້ານ ຈິຕິໄຈ ແຕ່ກາຣທີ່ມີສິ່ງສັກດີສິທີ່ເຂົ້າມາອູ້ໃນພື້ນທີ່ກ່ອໃຫ້ເກີດຄວາມມັນຄົງທາງດ້ານຈິຕິໃຈມາກົ່ນຕາມໄປດ້ວຍ

ກາຣດໍາຮອງຢູ່ຂອງຄວາມເຂົ້ອທີ່ທ່າກຫລາຍຂອງຊຸມຊາວຫາດສວນຍ່ານີ້ ເກີດຈາກກລ ໄກທາງດ້ານ ພິທີກຣມທີ່ມີຄວາມຫລາກຫລາຍຕາມຮະບນຂອງຄວາມເຂົ້ອນັ້ນໆ ທີ່ສ່າງຜົດໃຫ້ເກີດກາຄ່າຍທອດ ຊຶ່ງກາຣຄ່າຍ ຖອດເປັນວິທີ່ທີ່ໃຊ້ໃນກາຣດໍາເນີນຊີວິຕ ກາຣໃຊ້ຊີວິຕອູ້ໃນສັງຄົມ ຍອມຮັບແລະປົງປັດຕາມຮະເບີນແລະ ຄວາມເຂົ້ອ ໂດຍກາຣສອນ ກາຣນອກເລ່າ ທັງນີ້ ຜູ້ທີ່ທໍາກາຣຄ່າຍທອດຫັກກີ່ອ ຄຣອບຄຣວ ເກຣີອງາດີ ຜູ້ນຳ ຊຸມຊາວ ຜູ້ອ້າວູໂສ ທໍາໜ້າທີ່ໃນກາຣຄ່າຍທອດໃຫ້ສມາເຊີກໃນຄຣອບຄຣວແລະໃນຊຸມຊາວເຂົ້ອ ແລະຍອມຮັບ ວ່າ ສັກດີສິທີ່ ແລະມີຄວາມເຂົ້ອທີ່ຝຶ່ງແນ່ນເກີວັກບໍລິ່ງໜີ້ອ່ຮຽມຫາດີແລະວິຫຼຸງລູ່າມ ຊຶ່ງຄວາມເຂົ້ອແລະວິທີ ປົງປັດຕິທໍາໃຫ້ເກີດພິທີກຣມຕ່າງໆ ໃນຊຸມຊາວ ແລະມີກາຣສື່ນທອດປົງປັດຕິຈາກຄນຽຸ່ນໜຶ່ງສູ່ຄົນອີກຽຸ່ນໜຶ່ງ ແລະພິທີກຣມຕ່າງໆ ມີນທາກຫນ້າທີ່ຕ້ອງຊຸມຊາວແຕກຕ່າງກັນ ຮະຍະເວລາທີ່ຜ່ານໄປທໍາໃຫ້ພິທີກຣມ ບາງອ່າງສູ່ລູ່າຍໄປຈາກຊຸມຊາວ ໃນຂະໜາດທີ່ນາງພິທີກຣມຍັງຄົງມືອູ່ ແລະແສດງອອກໃນຮູບແບບສິ່ງ ສັກດີສິທີ່ ໂດຍມີກຸ່ມນຸກຄົລຕ່າງໆ ເຂົ້າມາມີນທາກຫຮ່ວມກັນ ດັ່ງນັ້ນກລ ໄກທີ່ສ່າງຜົດຕ່ອພິທີກຣມຄວາມເຂົ້ອ ໄກທີ່ດໍາຮອງຢູ່ນັ້ນ ມີສອງປະກາດ

ປະກາດແຮກ ຮ່າງທຽບ ຮ່າງທຽບເຈົ້າພ່ອອຸປະກາດກີ່ອ ນາງພອງແລະຍາຍນ້ອຍ ທີ່ໂຄຍກະຕຸ້ນເຕືອນ ແລະປະສານກັບຂ້າວບ້ານໃຫ້ປະກອບພິທີກຣມ ແລະທີ່ສໍາຄັງຮ່າງທຽບທີ່ປະກອບພິທີກຣມເມື່ອອູ່ໃນ

พิธีกรรมได้เป็นตัวกลางในการสื่อสารระหว่างเจ้าพ่ออุปชาตกับชาวบ้านได้พูดคุยและเดินรำแสดงความยินดีที่ได้เลี้ยงเจ้าพ่ออุปชาตและให้พรกับชาวบ้านในชุมชน ประการที่สอง ชาวบ้าน ชาวบ้านมองว่าการเลี้ยงเจ้าพ่ออุปชาตเป็นหน้าที่ทุกคนต้องร่วมมือกัน มีการเก็บเงินกันเพื่อทำพิธีทำบุญเลี้ยงพระซึ่งการไหว้เจ้าพ่อองค์อื่นไม่ได้ต้องรับผิดชอบเก็บเงินช่วยกันทำบุญหรือเข้าร่วมงานกันทั้งหมดแต่งานไหว้เจ้าพ่ออุปชาตตัวแทนทุกครัวเรือนในชุมชนต้องไปเข้าร่วมพิธีกันทุกคน

ประการที่สอง การนำเอาระบบความเชื่อ ความศรัทธา เข้ามาในความรู้สึกของสมาชิกชุมชน เป็นการตอกย้ำความเชื่อให้เกิดแก่นุกดล ระบบความเชื่อ ความศรัทธา จะมีความหมายแฝงเร้นให้เกิดการคิดคำนึงถึงมีความหมายต่อสมาชิกของกลุ่มสังคมนั้น ๆ โดยจะสะท้อนให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของบุคคลและกลุ่มคน และเป็นเครื่องยืนยันให้เกิดการรวมตัวของบุคคลในกลุ่มความเชื่อเดียวกัน เพื่อให้บุคคลเกิดการยอมรับและปฏิบัติตามจุดมุ่งหมาย จากที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์เป็นบุคคลที่มีความเที่ยงตรงมีความซื่อสัตย์ รักษาภูระเบียงยิ่งกว่าชีวิตของตน การเคารพสักการะของชาวบ้านทำให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติเช่นเดียวกันตาม เพราะหากชุมชนให้ความสำคัญกับสิ่งเหล่านี้ความเกรงกลัวต่อเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์ยังมีอยู่ และความเชื่อเหล่านี้ชาวบ้านให้ความสำคัญและไม่กล้าลบหลู่ เพราะกลัวสิ่งที่มองไม่เห็น และพยายามอยจะขอบบอกราษฎร์ไม่ร่วมในชุมชนหรือในเมือง ให้การทำไม่ดียังไงก็สามารถเห็นหมู่ทำให้คนทั้งภัยในชุมชนและภายนอกชุมเกรงกลัวเรื่องเหล่านี้เป็นอย่างมาก

ดังนั้นกลไกที่สร้างให้ความเชื่อดำรงอยู่คือการก่อรูปของพิธีกรรมในแต่ละความเชื่อในแต่ละปี และเป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด หลักเดียวไม่ได้ หากหลักเดียวไม่มีการปฏิบัติในพิธีกรรมที่สืบทอดกันมา ชาวบ้านจะเกิดความเชื่อว่าจะส่งผลต่อความหายใจต่อตนเอง ครอบครัวและเพื่อนบ้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ เนาวรัตน์ นามวงศ์ (2543) กล่าวว่า พิธีกรรมไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมที่เป็นแบบแผนทางสังคม หรือเพื่อตอกย้ำอุดมการณ์เท่านั้น การประกอบพิธีกรรมของมนุษย์จะท่อนให้เห็นถึงระบบความสัมพันธ์ระหว่างคน ธรรมชาติ อำนาจเหนือธรรมชาติ ได้อย่างกลมกลืน และแสดงออกถึงระบบความเชื่อของมนุษย์ที่มักจะแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ และเกี่ยวข้องกับความเชื่อในนิยายหรือตำนานและความเชื่อทางศาสนา วัฒนธรรมที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อนั้นเพื่อป้องกันคุ้มครองภัยพิบัติให้แก่ชุมชน และสมาชิกในชุมชนตลอดจนสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและรวมตัวกันต่อสู้ภัยพิบัติต่าง ๆ อันนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่มีความเกื้อกูลของมนุษย์ในการดำรงอยู่ต่อไป การดำรงอยู่ของความเชื่อจึงเกิดจากประสบการณ์การสร้างความเคราะห์และการกำหนดพิธีกรรมความศรัทธาต่อศาลาเจ้าพ่อ ศาลหลักบ้าน ศาลปู่ตา ที่มีอยู่ทั่วไปในชุมชน

จากการศึกษาสถานภาพ บทบาทและการดำรงอยู่ของความเชื่อ พิธีกรรมการไหว้ศาลในชุมชนหาดสวนยา อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้ศึกษาเชื่อว่า บทบาทของความเชื่อ ดังกล่าวสามารถที่จะตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนทางด้านการพึ่งพาทางจิตใจ และการสร้างแบบแผนเจ้าตัวเพื่อในการดำรงอยู่ร่วมกัน

6.3 ข้อเสนอแนะ

ผลของการวิจัยครั้งนี้ พบข้อมูลที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้

6.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

6.3.1.1 การที่จะพัฒนาชุมชนนั้น ควรพิจารณาถึงคุณค่าความสำคัญของระบบความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชน โดยทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ รูปแบบ วิถีทางในการเรียนรู้ การถ่ายทอดของพิธีกรรมและความเชื่อนั้น ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจต่อปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆ ของชุมชน และพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน ได้เป็นอย่างดี ดังนั้นการจัดกิจกรรมหรือการพัฒนา ได้ ควรดำเนินถึงวัฒนธรรมระบบความเชื่อของชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อจะได้ดำเนินการวางแผนการ ทำงานได้อย่างเหมาะสม บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ ได้ และที่สำคัญคือ ไม่เป็นการละเมิดสิทธิ ของคนในชุมชนด้วย

6.3.1.2 ควรมีการศึกษาอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับพิธีกรรมและระบบความเชื่อของ ชุมชน เพื่อที่จะได้นำเอาระบบความรู้ดังเดิมและคุณค่าต่าง ๆ ที่ส่งสมในชุมชน ซึ่งเป็นศักยภาพ ของชุมชน นำมาบูรณาการกับความรู้สมัยใหม่ ซึ่งจะเป็นแนวทางเบื้องต้นในการนัดทิศทางด้าน การศึกษาและการพัฒนาชุมชนต่อไป

6.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

6.3.2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าพ่อมาเด่นทาง ไอ้ ในจังหวัดอื่นของภาคอีสานว่ามีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร

6.3.2.2 เนื่องจากชุมชนได้ใช้ความเชื่อเรื่องผีเจ้าพ่อ เป็นกลไกหรือเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของคนในชุมชน โดยใช้ความเชื่อเรื่องผีเจ้าพ่อเป็นข้อห้ามหรือ ข้อกำหนดไม่ให้ชุมชนละเมิด หรือกระทำการผิดชอบใดอย่างหนึ่ง ดังนั้น ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรจะมีการศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อกับชุมชนข้างเคียง จะทำให้ได้ข้อมูลความเชื่อที่สามารถ นำมายิเคราะห์ต่อไปได้ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

6.3.2.3 การเปลี่ยนแปลงของสังคมมีการเคลื่อนไหวอยู่ทุกเวลา ดังนั้นการดำรง อยู่ของพิธีกรรมความเชื่อย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น ควรจะมีการศึกษาการเคลื่อนไหว

ของพิธีกรรมความเชื่อที่ยังคงดำเนินอยู่ในสังคมปัจจุบันว่าคงอยู่ย่างไร และตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างไร

6.3.2.4 ในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรม จะเก็บข้อมูลได้เมื่อถึงกำหนดวันประกอบพิธีกรรมในแต่ละครั้ง จึงทำให้มีสามารถเก็บข้อมูลได้ครบตามความต้องการดังนั้น ผู้วิจัยเกี่ยวกับพิธีกรรม ควรศึกษาลักษณะ รูปแบบ ช่วงของการประกอบพิธีกรรมไว้ล่วงหน้า และเก็บข้อมูลให้ครบสมบูรณ์ในครั้งเดียว จะทำให้ช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ. มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท. กรุงเทพฯ : สภาฯ สถาบันวิจัยและประเพณีไทยเพื่อการพัฒนา, 2530.

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ. มรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา : พลังสร้างสรรค์ในชุมชนชนบท. กรุงเทพฯ : สภาฯ สถาบันวิจัยและประเพณีไทยเพื่อการพัฒนา, 2533.

เกียรติพงษ์ อุดมธนะธีระ. “ประวัติเทศบาลเมืองварินชำราบ”, <http://warincity.go.th>.

พฤษภาคม, 2553.

คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. รายงานการวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากสภาวะน้ำท่วมด้านเศรษฐศาสตร์และสิ่งแวดล้อม ในพื้นที่ริมคลองแม่น้ำมูล เขตอำเภอเมืองอุบลราชธานีและอำเภอวารินชำราบ. คณะวิศวกรรมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2547

งามพิศ สัตย์ส่วน. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

. มนุษยวิทยากายภาพ : วิถีวนากาทางกายภาพและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ฉลาดชาย รติตานนท์. ผู้เจ้านาย เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2527.

. พิธีกรรมและความเชื่อถ้วนนำ. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์, 2527.

. ป้าชุมชนภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2536.

. การศึกษารอบครัวไทย : ข้อคิดและแนวทางการศึกษา. สารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 11(2) ; มกราคม – มิถุนายน, 2542

เติม วิภา��ย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530

ถวัลย์ ภูถวัลย์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมนุษย์ มนุษย์กับสังคม. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2548.

ทวิช จตุรพฤกษ์. พิธีกรรมเพื่อสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ของชาวเขาฯ กัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.

นิตวดี พรหมพักพิง. การสร้างอัตลักษณ์ของชาวชุมชนแออัดในจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.

เนوارัตน์ นามวงศ์. ระบบคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ในชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

บงกชมาศ เอกอี่ม. เกย์ กระบวนการพัฒนาและร่างเอกสารลักษณ์รักร่วมเพศ. วิทยานิพนธ์ปริญญา สังคมวิทยามหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532.

ปรีชา เศรษฐีธร. การศึกษาภัณฑ์การพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอดี้นสโตร์, 2527.

บำรุง บุญปัญญา. 3 ทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชนชั้น. พิมพ์ครั้งที่ 1. สุรินทร์ : สำนักพิมพ์ โครงการหนังสือดอคตีป้า, 2549

บำเพ็ญ ณ อุบล. เล่าเรื่องเมืองอุบลราชธานี. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรมอฟเซ็ท, 2539.

ปันแก้ว เหลืองอร่ามศรี. อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชาบทอบ. กรุงเทพฯ : แปลนพรินติ้ง, 2546.

พาสุก มุทธเมธा. คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอดี้นสโตร์, 2535.

พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. “การเปลี่ยนแปลงแผนความสัมพันธ์ในครอบครัว ทัศนะเชิงทฤษฎี”, วารสารสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา. ปีที่ 1 (1) ; มกราคม – ธันวาคม, 2535.

พจน์ ใจชายสุขกิจ. ความรู้เรื่อง ภาพลักษณ์ (Image) : องค์ประกอบของภาพลักษณ์.
<http://www.gotoknow.org/blog/bonlight/71706>. พฤษภาคม, 2553

พัทยา สายหู. ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : พิจเนศ, 2518.

พันธทิพย์ รามสูตร. “ข้อเสนอสำหรับแนวทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ”, วารสาร กระทรวงสาธารณสุข. ปีที่ 7 ; มกราคม – ธันวาคม, 2531.

ยศ สันตสมนต์. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537.

ยุกติ มุกดาวิจิตร. วากศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชนชั้น.
 กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, 2548.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อักษรเจริญพัฒนา, 2542.

รุ่งพิพิธ กล้าหาญ. การขัดแย้งทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมในชุมชนชนบท.
 เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.

เรณุ อรรูจามศรี. โลกทัศน์ชาวล้านนาไทยจากการรวมปริญญานิพนธ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

- . อดิชนาวิทยา. คณะวิชานุ不由得ศาสตร์และสังคมศาสตร์ เชียงใหม่ : สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2535.
- วัดตะวัน. “ประวัติพันท้ายนรสิงห์”, <a href="http://www.oknation.net/bolg/ThaiTeacher/2009/06/16/entry-4. พฤษภาคม, 2553
- วานา ละองปิติ. ความเป็นชายขอบและการสร้างพื้นที่ทางสังคมของคนพลัดถิ่น :
กรณีศึกษาชาวคระอ้งในอำเภอเชียงดาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2546.
- ศิริกักษณ์ สุภาฤดี. พิธีกรรมท่อนผักกับการจักระเบียงสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง
วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสังคมวิทยามหาบัณฑิต : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- ศิรันนท์ รัตนาสมจิตร. เชื้อเมือง : ความหมาย พิธีกรรม และความเปลี่ยนแปลง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2547.
- สงวน สุทธิเดชอรุณ และคณะ. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : ชัยศิริการพิมพ์, 2522.
- สมบูรณ์ มีนุญ. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตร่องรอยชนชนาเมืองทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.
- สมพงษ์ พัดปุย. สภาพสิทธิของลัทธิ. สถาบันไทยศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527.
- สมหมาย ชินนาค. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย วิถีชีวิต คน ผู้คน และพื้นที่ชุมชน ผลวัดการจัดการทรัพยากรในระบบนิเวศแบบบุคคล ของชุมชนเมืองในเขตอยุธยาตอนครุฑราชนีกับเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2548.
- สมใจ ศรีนวล. “วัฒนธรรมด้านความเชื่อ”. วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ. ปีที่ 2 (2) : 67 ; กรกฎาคม-ธันวาคม, 2546.
- สมิทธิ์ สารอุบล. มนุษยวิทยาเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอดี้นสโตร์, 2534.
- สัญชัย เจริญลาภ. ระบบการผลิตของครัวเรือนในชุมชนกะหรี่ยงที่ลัมพันธ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

เอกสารอ้างอิง (ต่อ)

แสงดาว วัฒนาพร. ความเชื่อเรื่องผีในชุมชนชนบทภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. “สถานภาพการวิจัยพัฒนาการทางสังคมและ
วัฒนธรรมไทยใหญ่”, ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง สถานภาพและ
แนวทางการศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2536.

สายสมร เฉยตรองการ. สถานภาพทางสังคมของผู้หญิงไทย (ในช่วงปี พ.ศ.2375-2493) ใน
นวนิยามของคอกไม้สดและก.สุรากนกวงศ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

สุชา จันทร์เอม และสุราก จันทร์เอม. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : แพรวิทยา, 2520.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพาณิช, 2530.

สุพลด รุจิพัฒน์ และคณะ. รายงานการวิจัย อิทธิพลความเชื่อท่องถินที่มีต่อสุขภาพจิต.

กองสุขภาพจิต : กระทรวงสาธารณสุข, 2533

สุริยา สมุทคุปต์ และคณะ. จากยอดหัวใจถึงบุญบึง สิทธิอำนวยและระบบการจัดการทรัพยากรดับเบิลยูบีเอช. นนทร. : สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีสุรนารี, 2536.

สุวิทย์ ชีรศาสต์ และดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. ประวัติศาสตร์อีสานหลังสังคมโลกครั้งที่สอง
ถึงปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น : สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2541

อภิญญา เพื่องฟูสกุล. “พื้นที่ในทฤษฎีสังคมศาสตร์”. วารสารสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ฉบับที่ 12(2); มกราคม – ธันวาคม, 2543.

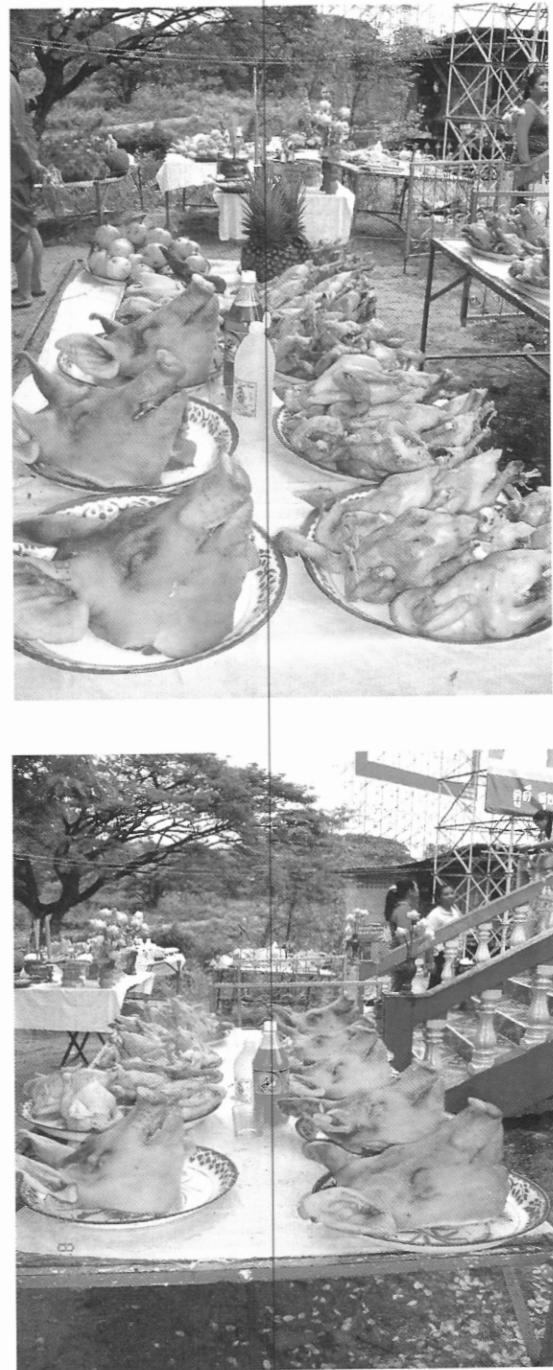
อคิน รพีพัฒน์. ชุมชนแออัดองค์ความรู้กับความจริง. กรุงเทพฯ : สำนักงานสนับสนุนกองทุนการ
วิจัย, 2542.

อานันท์ กัญจนพันธุ์. แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม. ภาควิชาสังคมวิทยา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.

ALOHA. ท้าวพาแดง นางไอร์. <http://www.learning.eduzones.com/mahanui/38942>. มกราคม, 2553

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ภาพกิจกรรมการไหว้ศาล

ภาพที่ ก.1 เครื่องคาว-หวาน ในการ เช่นไหว์เจ้าพ่อพาเดง นางไอ'

ภาพที่ ก.2 ผลไม้มหภาคหลางชนิดที่น้ำมานำมาวางเจ้าพ่อพาเดง นาง ไอ'

ภาพที่ ก.3 การจัดวางเครื่องเซ่นไหว้เจ้าพ่อพาเดง นางไอ่

ภาพที่ ก.4 ท่านตา (ร่างทรงเจ้าพ่อพาแดง) กำลังประกอบพิธีกรรม

ภาพที่ ก.5 พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อพาแดง นางไอ่

ภาพที่ ก.6 เครื่องดนตรีในการบรรเลงเพลงในวันประกอบพิธีกรรม

ภาพที่ ก.7 การปักธูปเครื่องเซ่น ไหว้หลังเสร็จสิ่นพิธีกรรม

ภาพที่ ก.8 พิธีการบายศรี สู่วัญ เพื่อเป็นสิริมงคล

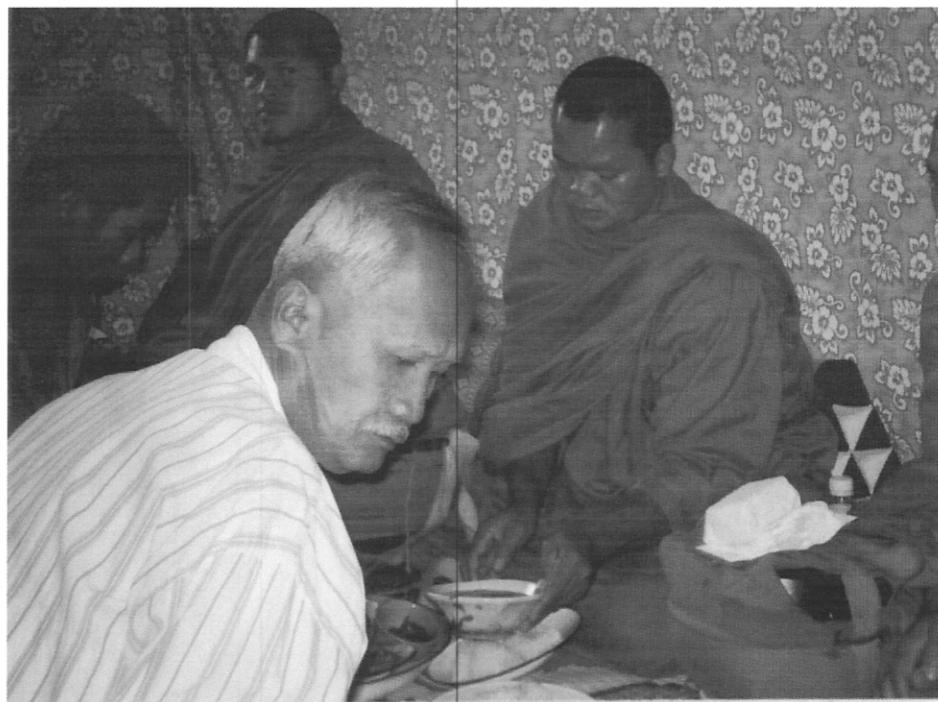
ภาพที่ ก.๙ อ.ไพบูลย์ รำถวายเจ้าพ่อผาแดง

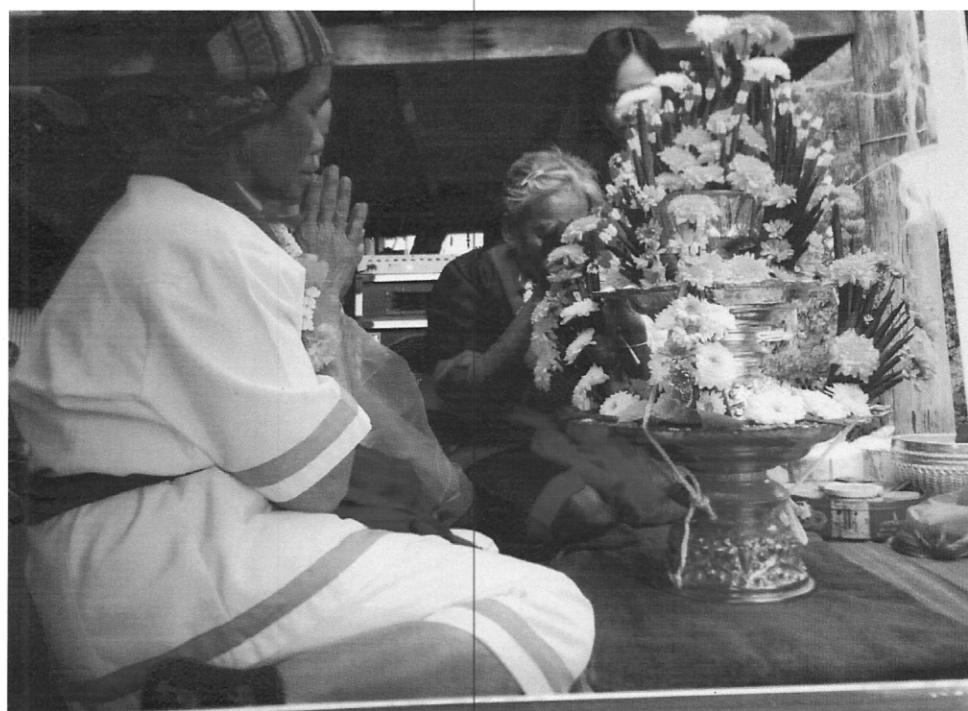
ภาพที่ ก.10 ยายน้อย (ร่างทรงเข้าพ่อพันท้ายนรสิงห์) กำลังร่ายรำตามจังหวะดนตรี

ภาพที่ ก.11 ผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อเผาแดง นางไอ'

ภาพที่ ก.12 นิมนต์พระมาสวดและจันเพลที่บ้านยานน้อย คร.ไชย

ภาพที่ ก.13 พิธีการไหว้เจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์

ภาพที่ ก.14 การร้องรำ ทำเพลงต่อหน้าศาลเจ้าพ่อพันท้ายนรสิงห์

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

ประวัติศาสตร์ความเชื่อ หรือรูปแบบพิธีกรรมความเชื่อ

1. ในชุมชนหาดสวนยา มีความเชื่อเรื่องการ เช่น ให้เจ้าพ่ออย่างไรบ้าง
2. ศาลาแต่ละแห่งมีความสำคัญและมีความแตกต่างกันอย่างไร
3. ทำในชาวบ้านจึงให้ความเคารพศาลาเจ้าพ่อในชุมชน ชาวบ้านมีความเชื่ออย่างไร
4. ศาลาเจ้าพ่อแต่ละที่ มีการจัดเลี้ยงทำพิธีช่วงเวลาใดบ้าง
5. ประวัติการนับถือเจ้าพ่อหรือการตั้งศาลาเจ้าพ่อแต่ละที่มีความเป็นมาอย่างไร
6. จากการสังเกตพบว่า การตั้งศาลาแต่ละที่มีความแตกต่างกัน (อยุคคละทิศ) ชุมชนมี กฏเกณฑ์อย่างไรในการตั้งศาลาแต่ละที่
7. ประวัติศาสตร์เมืองอุบลฯ มีความเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องการ ให้เจ้าพ่อในชุมชน หรือไม่ หากมีเป็นอย่างไรบ้าง

ความเชื่อและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

1. พิธีกรรมการ ให้เจ้าพ่อส่งผลต่อการทำนาหากิน การประกอบอาชีพของคนในชุมชน หรือไม่ หากมีส่งผลอย่างไร
2. พิธีกรรมการ ให้เจ้าพ่อแต่ละที่มีขั้นตอน / วิธีการอย่างไร
3. ในความคิดเห็นของท่าน ท่านคิดว่า ศาลาเจ้าพ่อแต่ละที่มีความสำคัญแตกต่างกันหรือไม่ และหากให้ท่านเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย พร้อมทั้งเหตุผลประกอบ
4. จากประสบการณ์เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเจ้าพ่อ ท่านเคยเจอประภัยการณ์ประหลาด และส่งผลต่อครอบครัวของท่านหรือไม่
5. การที่ชุมชนมีความเชื่อเกี่ยวกับการ ให้เจ้าพ่อ ส่งผลต่อการปกป้องชุมชนและความ สงบเรียบร้อยในชุมชนหรือไม่
6. กลุ่มคนที่อยู่ภายนอกชุมชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมการ ให้เจ้าพ่อตลอดมา ได้แก่ ชุมชน ไหนบ้าง และมีความสำคัญอย่างไรกับชุมชนของท่าน
7. กลุ่มคนในชุมชนที่เข้าร่วมพิธีกรรมการ ให้เจ้าพ่อ ท่านคิดว่า คนกลุ่มนี้ ไหนที่เข้าร่วม มากที่สุด เพราเหตุใด

บทบาทของพิธีกรรมความเชื่อ

1. การสืบทอดร่างทรงในแต่ละรุ่น มีวิธีการคัดเลือกอย่างไร
2. คนที่เป็นร่างทรงมีบทบาทในการประกอบพิธีกรรมความเชื่อ หรือการดำรงไว้ในความ

เขื่องของเจ้าพ่อที่คนเองนับถืออย่างไร

3. การที่ชุมชนมีความเชื่อที่หลากหลายส่งผลต่อการจัดระเบียบเรื่องความขัดแย้งในชุมชนอย่างไร

4. บุคคลภายนอกที่เข้ามาร่วมประกอบพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่ออย่างเช่น พิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อผาแดงนางไอ่ ส่วนมากเป็นกลุ่มคนระดับใด

5. หากไม่มีพิธีกรรมการไหว้เจ้าพ่อ ท่านคิดว่าชุมชนของท่านจะเป็นอย่างไร

6. การที่มีพิธีกรรมการไหว้ศาลเจ้าพ่อมาเกินในพื้นที่ ท่านคิดว่าทำให้บุคคลภายนอกมองชุมชนหาดสวยยากอย่างไรบ้าง

ภาคผนวก ค
รายชื่อผู้ใช้ข้อมูล

รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

1. นางน้อย ศรีไชย	ร่างทรงเจ้าเพื่อพันท้ายนรสิงห์
2. นางต้อย ตระการไทย (ท่านตา)	ร่างทรงเจ้าเพื่อพาเดงนางไอ่
3. นายไพบูลย์ ตระการไทย	ร่างทรงเจ้าเพื่อพาเดงนางไอ่
4. นายอาทิตย์ บุญกลิ่น	อดีตประธานชุมชนหาดสวนยา
5. นายสุบิน เกลิมศิลป์	ประธานชุมชนหาดสวนยา
6. นางໄພເລາະ บุญกลิ่น	กรรมการชุมชนหาดสวนยาและประธาน อสม.
7. นางໄພດຳ ຄຣີແຍ່ນ	เลขานุการประธานชุมชนหาดสวนยา
8. นางสาวມູຣີໝໍ ໄຊຍາຄ	อาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
9. นางสาวຕ້ອຍ ຕັນຕືອນທີ່	อาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
10. นายคำพอง ແຫຼາກຳ	ພອ.กองสวัสดิการสังคมเทศบาลเมืองวารินชำราบ
11. นางญาณพกາ ຄຣີສວັສດີ	พญาบาลวิชาชีพ 8 วช. เทศบาลเมืองวารินชำราบ
12. นางสาวกิตติกัญจน์ หาญกูต	นักพัฒนาชุมชน
13. นางสาวคำปืน อักษร	อาสาสมัครทำงานในชุมชน
14. เจ้าหน้าที่สำรวจ	สถานีตำรวจนครรัฐวารินชำราบ
15. นางเครือ ศรีไชย	ชุมชนหาดสวนยา
16. นางอรัญญา (นามสมมุติ)	ชุมชนหาดสวนยา
17. นายตัน (นามสมมุติ)	ชุมชนหาดสวนยา
18. นายพล (นามสมมุติ)	ชุมชนหาดสวนยา
19. นางแคร (นามสมมุติ)	ชุมชนหาดสวนยา
20. นายเลื่อน (นามสมมุติ)	ชุมชนหาดสวนยา

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวชาญนีร์ สวัสดิ์ระกุล
ประวัติการศึกษา	สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี พ.ศ.2539-2541 ครุศาสตรบัณฑิต (การประถมศึกษา)
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2540 – 2542 บริษัท จีไอเคสิก ดีไซค์ จำกัด พ.ศ. 2545 - ปัจจุบัน สำนักงานเลขานุการ คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี นักวิชาการศึกษา
ตำแหน่งและสถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานเลขานุการ คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี โทรศัพท์ (045) 353803